

289 1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

Alapította: Heimler Károly
Kiadja: a Soproni Szemle Alapítvány
Főszerkesztő: MOLLAY KÁROLY

Szerkesztőbizottság:

ASKERCZ ÉVA, BIRCHER ERZSÉBET, CSAPODY ISTVÁN, DOMONKOS OTTÓ, GÖMÖRI JÁNOS, GRÜLL TIBOR, HÁRS JÓZSEF titkár, olvasó- és technikai szerkesztő, HORVÁTH ZOLTÁN, KÖRNYEI ATTILA, KUBINSZKY MIHÁLY, METZL JÁNOS, SARKADY SÁNDOR, TURBULY ÉVA

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Mollay Károly: Egy évtized soproni külkereskedelmének társadalomtörténeti háttere (1483–1489)

Mollay Károly: Egy évtized soproni külkereskedelmének társadalomtörténeti háttere (1483–1489)

1993-ban a Házi Jenő Emlékkönyvben (Sopron, 1993, 129–153) ismertettem az 1483–1489. évi harmincadjegyzék alapján ezeknek az éveknek külkereskedelmi forgalmát, hármás bontásban (árosok, kalmárok, kereskedők) mutatva be a forgalomban szereplő soproniakat, a társadalomtörténeti háttér megrajzolását külön tanulmányban ígérve.

E külön tanulmányban ugyancsak hármás bontásban ismertetem a szereplők családtörténetét, megkülönböztetve a „régieket” (akik már 1483 előtt is szerepelnek) az „újaktól” (akiket csak a harmincadjegyzék ideje óta ismerünk). Ezekből az adatokból majd megrajzolható lesz a szereplők és családjuk gazdasági és társadalmi helyzete, foglalkozásuk, gyermekeik száma, a gyermekhalandóság, a feleségek idő előtti elhalálózása (szülés!), ezzel együtt a férfiak házasságkötésének a száma, a családok egyes tagjainak társadalmi felemelkedése (egyetemi tanulmányok stb.). Az átlagos, tipikus soproni család lélekszámának megállapításával az eddigieknél pontosabban következtethetünk majd a város lakosságának számára a különböző időkben, hiszen szélsőséges esetek is adódnak: például Grazer Kristóf mészáros (1498–1544) hatszor nősült, mégis összesen csak három leány maradt utána (SSz. 1988, 295–304).

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Mollay Károly: Egy évtized soproni külkereskedelmének társadalomtörténeti háttere (1483–1489) / I. Az árosok

I. Az árosok

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Mollay Károly: Egy évtized soproni külkereskedelmének társadalomtörténeti háttere (1483–1489) / I. Az árosok / I/1. 1. A gabonaárosok: A régiek

I/1. 1. A gabonaárosok: A régiek

1. Ainfalt Mátyás fuvaros 1487. szept. 25-én 16 köből gabonát visz ki 5 dénár harmincad fizetése mellett (II/4: 325). Mátyás és testvére, Péter 1439-ben még apjuk István⁽¹⁾, Újteleki utcai házában róják le 8 kepe gabonadézmájukat (II/3: 114), aztán főleg Mátyás szerepel: 1440-től már önállóan, de még az Újteleki utcában adózik (1440: 1 forint; 1442: 2 forint II/3: 206, 346); 1447-ben mint belvárosi polgár Szt. György utcai házában 3 akó bordézmát vetnek ki rá ²⁹⁰(II/3: 383). Itt egésztelek nagyságú házat mondhat magának, lovakkal, szőlőkkel, szántókkal (II/4: 17, 52, 58, 60, 75, 127, 148, 162, 193, 208, 213, 282). 1467-ben a külváros első fertályába, az Ógabona térre szorul (II/4: 289, 300; II/6: 244), ahol Mátyás király cseh katonasága 1481-ben 3 forintra becsült kárt okozott neki; 1488-ban már a negyedik fertályban, a Hosszú sor végében találjuk, ahol ismét kár (tűzvész?) érte, mert ezek a házak az 1489. évi első adójegyzékben (II/4: 418) nem szerepelnek (II/4: 406; II/5: 9, 32, 44, 74). Ingatlan vagyonát 1459-ben és 1461-ben is 139 dénárfontra becsülik; 1468-ban már csak 25 dénárfontra. Adója 3 1/2 dénárfont (1454; a nála lakó Péter nem fizet adót), 5 dénárfont (1457, 1458), 3 font 3 solidus 24 dénár vagyonadó + 1 dénárfont kereseti adó (1459), 3 dénárfont (1461), 18 solidus 16 dénár vagyonadó + 2 dénárfont kereseti adó (1463), 4 font 76 dénár (1464), 6 1/2 dénárfont (1466), 1 dénárfont (1468), 1 1/2 forint (1488), 0 + 1 1/2 forint (1489), 2 forint (1490), 1 1/2 forint (1495). Bordézmája 1496-ban 1/2 akó. 1462/63-ban és 1465-ben 1–1 forint városi kölcsönt vetnek ki rá (II/6: 195, 219). 1456-ban III. Frigyes császár fraknoi tisztartójának emberei lovát és pénzét elvették (I/4: 140). 1459-ben ő és felesége, Magdolna, a várárokrmenti Boldogasszony-templom Szt. Anna-oltárjavadalmától 10%-os kamatra 10 dénárfont kölcsönt vesznek fel, zálogul lekötik 1/8 Starkner-szőlőjüket (II/6: 208).

2. Dolgos János felesége, Dorottya 1486 elején 32 köből zabot visz ki, amelyért 11 dénár harmincadot fizet (II/4: 323). Férjével együtt már 1481-ben a Sópiacon van házuk (II/6: 253; Gb. 8r); 1487. jún. 21-én a Bécsújhelyi ostromló Mátyás király egyik, III. Frigyes császárhoz átpártolt leobeni hívének ruszti szőlőjét ideiglenesen hívének, Dolgos Jánosnak és feleségének, Dorottyának adja: az oklevél nemesnek (*nobilis*) mondja Dolgos Jánost (I/6: 47–48)k. 1488-ban már a negyedik fertályban, a Fapiacon (*Holzmarkt*) találjuk őket (II/4: 404, 416; II/5: 7). Adójuk 7 forint (1488), 7+5 forint (1489). Az özvegy 1500-ban még él: nagynénje (*muem*) Slapan György városplébánosnak, aki végrendeletében elengedi adósságait (II/6: 274). 1490-ben már veje, Csolnaki Albert szerepel a helyén az adójegyzékben (II/5: 30).

3. Edelman Miklós 1485–1489. dec. 4-ig 17 alkalommal összesen 359 köből gabonát (harmincadja 1 forint 38 dénár) és három tehenet (harmincadja 24 dénár) visz ki (II/4: 322, 327–331, 333–338). 1465-ben kerül Sopronba: ekkor van peres ügye Ainfalt Mátyás fuvarossal (GerB. 106), 1466-tól kezdve adózik: 1466-ban még a belvárosban, a Mészárosok utcájában van *háza*, ahol 3 font 7 solidus 10 dénár adót fizet, ugyanitt édesanyja adómentes (II/4: 281); 1468-ban lakó a negyedik fertályban, adója 60 dénár (II/4: 295, 307). Aztán az Újteleki utcában szerez házat (II/6: 244; Gb. 214r), ahol Mátyás király cseh katonasága 13 forintra becsült kárt okozott neki. Ekkor ő és felesége, Krisztina, a Szt. György-kápolna Mindenszentek-oltárjavadalmától 10%-os kamatra osztrák pénzben (*landswerung in Osterreich*) 10 dénárfont kölcsönt vesznek fel, zálogul lekötve 1/8 Konradsberg-szőlőjüket (Gb. 187v); a kölcsönt

1496-ban fiuk, ²⁹¹Edelman Mihály fuvaros fizette vissza. (Gb. 181^r). Adója 1 forint (1488), 2+1 1/2 forint (1489), 1 1/2 forint (1490); özvegye 1495-ben Harkán, Sopron jobbágyfalvában kaszálót bérel a várostól (II/4: 399, 411; II/5: 2, 26, 56). Vö. még GerB. 123, 126.

Edelmann Mihály fuvaros 1487. szept. 20-a és 1489. nov. 14-e között 12 alkalommal összesen 32 köből zabot, ill. $11 \times 32 = 352$ köből gabonát (zabot?) vitt ki 73 dénár harmincad lefizetése mellett (II/4: 325–326, 328, 330–335, 337). Az Ógabonatéren van háza. (II/4: 398, 411, II/5: 1, 12, 26, 39, 63; Gb. 25^v); 1498. aug. 8-án ő és felesége, Rozina, megveszik Schreiber Mátyás Kovácsok utcai házát (Gb. 27^r); 1505-ben még a Kovácsok utcájában találjuk őket (II/5: 168). 1489-ben a Szt. Mihály-plébániatemplom Mindenszentek-oltárjavadalmától 10%-os kamatra 10 dénárfont kölcsönt vesznek fel, lekötve Ógabona téren levő házukat (Gb. 16^r). Szőlőjük is volt: 1496-ban testvérének, Edelmann János káplánnak javadalmas házában, a Fövényvermen 1/2 akó bordézmát vetnek ki rá (II/5: 71). Harkán kaszálót bérelt a várostól (II/5: 128, 153). Rendszeresen fuvarozott (II/5: 60). Adója 1 forint (1488), 2+1 1/2 forint (1489), 2 forint (1490), 2 1/2 forint (1495), 5 forint (1505), a városi kölcsönbe 1495-ben 1 forintot adnak. Utoljára 1506-ban szerepel (II/1: 301).

Edelmann János káplán a város kegyurasága alá tartozó Krisztus teste oltárjavadalomban az 1495-ben még említett Ainfalt János utódja. A Fövényvermen²⁹² álló javadalmas házában 1496-ban saját szőlőinek termése után 5 akó bordézmát vetnek ki rá (II/5: 71). Utoljára 1510-ben szerepel (Gb. 37^v, GedB 125).

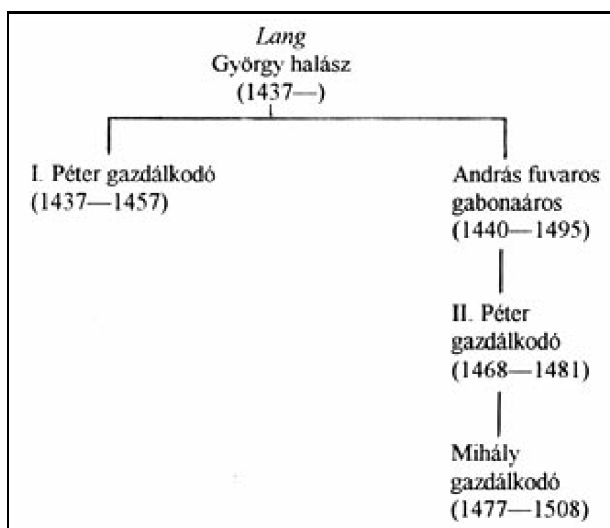
4. Grill Tamás fuvaros 1489. jan. 18-án 20 köből zabot visz ki: harmincadvámja 7 dénár, a zab vámértéke 1 forint 40 dénár (II/4: 333); 1498-ban Bécsből sőt szállít a városnak (II/5: 85–86). 1469–1480 között telepszik meg Sopronban: az Ógabonatéren van háza, ahol Mátyás király cseh katonasága 1481-ben 6 forintra becsült kárt okozott neki (II/6: 244, Gb 10^r). 1488-ban nem adózik, 1489-ben 1+3/4 forintot, majd 1 forintot (1490), 1 1/2 forintot (1495), 2 1/2 forintot (1505); a városi kölcsönbe 1 forintot ad (1495), bordézmája 1/4 akó (1496); kaszálót bérel a várostól Harkán (II/4: 412; II/5: 2, 27, 40, 63, 70, 126, 127, 152, 155, 168). Klausner-szőlője volt (Gb. 36^r). Utoljára 1505-ben szerepel, Felberbrunn-szőlője 1508-ban még özvegye birtokában van (II/1: 313).

5. Herman Vilmos fuvaros 1485-ben 55 köből zabot visz ki, harmincadja 14 dénár, az áru vámértéke 2 forint 80 dénár (II/4: 323, 331). Ükecsről (ma Füles/Nikitsch Burgenlandban) 1463-ban került Sopronba: megvette Gwerlicher Keresztély Rózsák utcai házát (II/4: 213) és 1464-től kezdve itt adózik: 14 dénársolidust (1464), 2 dénárfontot (1465), 2 font 5 solidus 10 dénárt (1466), 5 solidus 10 dénár vagyonadót + 4 solidus 20 dénár kereseti adót (1468), 5 ²⁹²dénársolidust (1473), 1 1/2 forintot (1488, 1489; II/4: 221, 246, 249, 272, 303, 401, 413; II/6: 231). Ingatlan vagyonát 1468-ban 20 dénárfontra becsülik (II/4: 291) 1465-ben 5 dénársolidust fizet a városi kölcsönbe; 1481-ben Mátyás király cseh katonasága 24 forintra becsült kárt okozott neki a Rózsák utcai házban (II/6: 218, 246). 1489. dec. 16-án már özvegye adózik: 1/2 forintot (1489, 1490), 1 forintot (1495), 1/4 forintot (1505; II/5: 4, 28, 41, 169). Az özvegy 1505 után végrendelkezik: a házat, 1/8 Habnit-szőlőjét és 4 dénárfont adósságát fiára, Andrásra, leányára, Krisztinára hagyja; Andrásé lesz a kipusztult Weitengrund-szőlő, Krisztináé az ingóság (II/6: 280). 1524-ben már csak Krisztina él: nov. 28-án az 1/8 Habnit-szőlőt és egyéb örökségét Fábián meggyesi magyar lakosnak 27 forintért adja el (II/6: 371).

6. Klein István 1488, szept. 8-a és 1489. nov. 8-a között három ízben 33 köből gabonát, 16 köből árpát és 122 darab gyékényt visz ki (II/4: 331, 333, 337), harmincadja összesen 41 dénár. Az Újteleki utcában van háza (GerB. 151; II/6: 245), ahol Mátyás király cseh katonasága 1481-ben 15 forintra becsült kárt okozott neki. Meggyesen az *auf der Haid* dülőben volt szőlője (Gb. 157^r). Özvegye 1495-ben 1/2 forint adót fizet

(II/5: 40).

7. Lang (*Longus* II/4: 332) **András** 1486-ban 68 köből gabonát visz ki 40 dénár harmincad fizetése mellett (II/4: 323). 1488-ban 7 esetben kivisz 13+4 ökröt (2 1/2 forint + 80 dénár), 20 köből zabot (6 dénár), valamint 16+16+12+18 köből gabonát (20 dénár); 1489-ben 2 esetben 13 köből gabonát (7 dénár) és 12 köből zabot (4 dénár; II/4: 323, 328–9, 331–4).

Lang György halász (1437–); I. Péter gazdálkodó (1437–1457); András fuvaros gabonaáros (1440–1495); II. Péter gazdálkodó (1468–1481); Mihály gazdálkodó (1477–1508)

293A fia volt Lang György halásznak, aki 1437-ben lakó az Újteleki utcában, ahol 60 dénár adót fizet (II/3: 65, 304); ugyanitt az özvegyre és kiskorú fiaira³⁽³⁾ 1440-ben 4 forint adót, 1441-ben 1 akó bordézsmaét vetnek ki (II/3: 205, 341), 1442-ben az., özvegy és András 2 forint adót fizetnek (II/4: 346). András még 1454-ben is lakó az időközben Magyar Tamás belvárosi fuvarosé lett majorban (4 dénár-solidus adó II/4:2), 1457-től már saját Újteleki utcai házában adózik (II/4: 40, 62, 114, 129) 6 dénár-solidust (1457), 7 dénár-solidust (1458), 4 solidus 18 dénárt (1459). Ekkor tehát már polgár. 1460-ban Magyar Tamás fuvaros Mészárosok utcai belvárosi házába költözik (II/4: 162, 193, 207, 230, 281, 298, 310), külvárosi háza, 1461-ben még üresen (*öd*) áll (II/4: 151). Ekkor adója 90 dénár (1461), 76 dénár (1463, 1464), 5 solidus 10 dénár (1466), 64 dénár (1468). Ingatlan vagyonát 1459-ben 23 dénárfontra, 1463-ban 19 dénárfontra, 1468-ban 8 dénárfontra értékeli. Szőlője is volt, mert 1459. okt. 15-én a Szélmalomkapunál 1/2 akó cefrét hoz be a városba (II/4: 111). 1470-ben összekülönbözik háziurával (GerB. 123) és abba a Lövér utcai (*in der Lebergassen*) házba költözik, amely sógorától, az ágfalvi származású Pangrez Györgytől maradt rá, ahol 1481-ben Mátyás király cseh katonasága 6 forint kárt okozott neki (I/3: 249–250; II/6: 251). 1478-ban felesége öröksége révén Bánfalván ingatlanokhoz jut, sőt 20 dénárfontért majort vásárol (GerB. 123). 1481-ben még második szőlője is van a Kräftner-dűlőben (Gb. 4r). 1482–1487 között újabb házba költözik a negyedik fertályban, ahol adója 3 forint (1488), 3+1 1/2 forint (1489), 2 forint (1490). 1492. máj. 21-én a Szt. Mihály-plébániatemplom Krisztus teste oltárától évi 10 %-os kamatra 20 dénárfont kölcsönt vesz fel, hogy máj. 25-én ki tudja fizetni Mihály ónöntő sópiaci házában a felét, másik fele után ugyancsak évi 10%-os kamatot fizet a városi tanácsnak (GedB. 13, 14; Bb. 59; II/5: 20). Harmadik szőlőjéről (Meggyes: Altenberg-dűlő) 1492-ben értesülünk (GerB. 166; Gb. 21^r). Az 1495. évi adójegyzékben és az 1496. évi bordézsmajegyzékben unokájának, Lang Mihálynak nevének szerepel a ház

(II/5: 44, 73), amelyet Lang András sógora, Kolnhofer Benedek 1509-ben váltott meg és szerzett meg (Pb. 10; II/5: 173; II/6: 285). Lang András 1496. ápr. 3-án a városi tanács megbízásából olaszokat szállít Pozsonyba (II/5: 48, 60; II/1: 240), aztán nyoma vész. A Szt. Mihály plébániatemplomban évenként Szt. Balázs napján (febr. 3.) mondandó misére alapítványt tett (Pb. 9).

András fia volt (II.) **Péter**, aki 1468-ban még apjánál, a Mészárosok utcájában lakik: ingatlan vagyona 26 dénárfontot ér, adója 6 solidus 28 dénár [294](#)(II/4: 298, 310). 1480 táján 6 kepe a gabonadézmája; 1481-ben özvegyének Mátyás király cseh katonasága 24 forintnyi kárt okozott (II/6: 254, 252).

Péter fia volt Mihály, aki 1477-ben kilátte Valkó fia Imre szemét, a választott bírák ezért 12 dénárfont kártérítésre kötelezték (GerB. 145). 1488-ban még nagyapjánál adózik 1/2 forintot (II/4: 405), 1489-től apósánál, Porgunsnicht Mihálynál: 1/2 + 1/2 forintot (1489), 2 1/2 forintot (1490), 1495-ben ott vetnek ki rá 1 forint városi kölcsönt (II/4: 417; II/5: 9, 31, 64; GerB. 211). 1495. nov. 27-én nagyapja házában 2 1/2 forintot adózik, az 1496. évi bordézmajegyzékben a ház az ő nevében szerepel (II/5: 44, 73), bordézmáját ugyanakkor a második fertályban, sógoránál, Baumgartner Györgynél rója le: 1 1/2 akót, ugyanakkor még 12 akó óborát írják össze (II/5: 71, 75). Ekkor már a külső tanács tagja és a negyedik fertály egyik adószedője (II/5: 44; II/6: 267). 1497. máj. 2-án ő és felesége, Krisztina 1/8 Kirchner-szőlőt vásárolnak (Gb. 26^r). 1498-ban a második fertály egyik adószedője (II/5: 87, 91); felesége meghal, sőt második felesége, Margit 1499. febr. 17-én végrendelkezik (II/1: 258–259). Férjére hagyja kiskorú gyermekein kívül 1/16 Sachsgund-szőlő felét, 1/8 Weitengrund-szőlőt, 10 forinttal római zárandoklat pénzelésére megterhelt Steiner-szőlőt, közösen vett házukat, kópházi rétjét, 1/8 és 1/16 rákosi Saubrunn-szőlőjét (vö. még Gb. 41^r), de 30 gyászmisét kell mondatnia, *so Got über mich putt*. Nem tudni, vajon Margit asszony vagy egy harmadik feleség lesz-e majd Mihály özvegye. Két társsal résztvesz a fertői halászatban: az egyiknek gyalomrészét (*sëgentaill*) 1500-ban öröklí (II/1: 263). A Szt. Borbála testvérület tagja (Gb. 34^v; II/1: 272; II/5: 96). Továbbra is a külső tanács tagja, a második fertály egyik adószedője: 1505-ben 2 1/2 forint adót fizet (II/5: 120, 150, 163, 168). 1507. ápr. 24-én a belső tanács tagja lesz (GedB. 110), ekkor tehát már a belvárosban, az Új utcában lakott, ahol özvegye 1509-ben 1/2 forint adót fizetett (GedB. 107; II/6: 285). Az özvegy 8 dénárfontot hagyott a ferences kolostorra (II/5: 368).

8. Agáta, Magyar (Ungar) László felesége 1487. dec. 13-án 20 köből zabot, nov. 1-én 24 köből zabot visz ki, összesen 13 dénár harmincad lefizetése mellett (II/4: 326). Férje 1488. jún. 13-a és 1489. márc. 28-a között négy ízben összesen 50 köből zabot és 17 köből gabonát visz ki, harmincadja összesen 21 dénár (II/4: 330, 334). Magyar László és felesége 1465-ben a Pócsi utcában tűnnek fel (II/4: 253, 279, 296, 308); 1488-ban már az Ógabonatéren van házuk (II/4: 398, 411; II/5: 1, 12, 26; Gb. 16^r). Adójuk 48 dénár (1465), 64 dénár (1466), 40 dénár (1468), 3 forint (1488), 1+1 forint (1489), 1/2 forint (1490). Az asszonyé a vagyon, amelyet 1468-ban 5 dénárfontra értékelnek. Utolsó adatunk 1490-ből való.

9. 1488. júl. 17-én **Mihály kádár** 12 köből zabot visz ki, harmincadja 4 dénár (II/4: 330). Az Ógabonatéren van háza (II/4: 3, 41, 63, 115, 130, 152, 183, 196, 219, 271, 290, 301), ahol adója 1 dénárfont (1454), 1/2 dénárfont (1457, 1458), 6 solidus 12 dénár vagyonadó + 60 dénár kereseti adó (1459), 4 [295](#)dénársolidus (1461), 4 solidus 8 dénár (1463), 60 dénár (1464, 1466) és 80 dénár (1468); ingatlan vagyonát 1459-ben és 1463-ban 32–32 dénárfontra, 1468-ban már csak 10 dénárfontra értéklik. Ez ingatlan vagyonhoz a házön kívül még szántó is tartozik (II/4: 209). A város számára is végez kádármunkát (II/4: 243). Fia, **Ákos (Achacz)** még 1488-ban szerepel (II/4: 399).

10. Pál takács 1488. jan. 23-án 12 köből zabot visz ki és 4 dénár harmincadot fizet (II/4: 327). 1454–1457-ig édesanyjával, András takács^{[44](#)} özvegyével, együtt lakó a Fövényvermen, ahol 4, ill. 5

dénársolidus adót fizetnek (II/4: 6, 16, 36, 44). 1458–1465-ig már saját házában adózik a Fövényvermen: 10 dénársolidust (1458), 5 solidus 6 dénárt (1459), 75 dénárt (1461, 1462), 72 dénárt (1463, 1464), 3 solidus 18 dénárt (1465); vagyonát 1459-ben 26 dénárfontra, 1463-ban 18 dénárfontra becsülik (II/4: 66, 118, 136, 155, 172, 185, 199, 222, 248). 1459-ben szüretkor a Szélmalom-kapunál 1/2 akó cefrét hoz be a városba (II/4: 109). 1466-tól a Halászsok utcájában lakik: ekkor adója 4 solidus 12 dénár (1466), 80 dénár (1468), 40 dénár (1473), vagyonát 1468-ban már csak 10 dénárfontra értékelik (II/4: 275, 293, 305; II/6: 232). Aztán a negyedik fertályban találjuk: itt 1481-ben Mátyás király cseh katonasága 10 forintnyi kárt okozott neki (II/6: 252); adója 3 forint (1488), 6+3 forint (1489), 3 forint (1490), 2 forint (1495); a városi kölcsönbe 1 forintot ad (1495), bordézsmaja 1 1/2 akó 1496-ban (II/4: 405, 417; II/5: 8, 31, 44, 64, 73). Özvegye 1505-ben 1 forint adót fizet (II/5: 172).

11. Stadel Mihály kádár 1489. márc. 24-én 12 köből zabot és 8 köből búzát visz ki és 8 dénár harmincadot fizet (II/4: 334). 1462-ben került Sopronba, rokonának, Lackner Péter vargának Mészárosok utcai házába: vagyonát 1463-ban itt 54 dénárfontra értékelik, ami után 7 solidus 6 dénár adót fizet (II/4: 194, 208). 1464-ben polgárjogot szerez és házat a Kovácsok utcájában, ezért elengedik 7 solidus 6 dénárnyi adóját (II/4: 232): házában adója 10 solidus 54 dénár (1465), ill. 3 font 5 solidus 10 dénár (1466). Már ekkor van szőlője (II/4: 249, 267). Mégis 1468-ban belvárosi lakó Magyar Tamás fuvaros Mészárosok utcai házában: ekkor vagyonát 30 dénárfontra értékelik, 1 dénárfont adót fizet (II/4: 298, 310). 1473. május 21-én az említett Lackner Péter feleségének hagyatékából öröklí az asszony Kolostor utcai házában Új utcai szárnyát és 1/8 Harmler-szőlőt (az Új utcai szárny Pál vargáé lesz GerB. 127; II/6: 439); 1477. febr. 5-én másik rokona, Schücz János kiskorú gyermekének gyámja és vagyonának kezelője lesz (GerB. 141). Hamarosan házat szerez a Mészárosok utcája külső körében, amelyet 1483. dec. 3-án Lőrinc kalmár özvegyének. Apollónia asszonynak a javára telekkönyveztet (Gb. 7^r, 9^r), mégis ő adózik a házban (II/4: 393, 396, 408; II/5: 10, 21, 23, 45, 63, 64, 74; Gb. 25^r: 4 forintot (1488), 7+3 forintot (1489), 6 forintot (1490), 1 1/2 forintot 1495-ben, mert a [296](#)kirótt 3 forint felét, lévén a belső tanács tagja, elengedték); bordézsmaja 1496-ban 3 akó. Ez annál feltűnőbb, mivel 1492. márc. 31-én Stadel Mihály és felesége, Borbála javára telekkönyvezték Tutvogel János kalmár és felesége, Apollónia Mészárosok utcai házat (Gb. 13^r). E házvételhez a Szt. Mihály-plébániatemplom Krisztus teste javadalmából 30 dénárfont, évi 10%-os, két részletben (Szt. György, Szt. Mihály napja) fizetendő kölcsönt vettek fel Pb. 10), zálogul lekötve a Lőrinc kalmár özvegyének javára még 1483-ban telekkönyveztetett házat: ez tehát Stadel Mihályé és feleségéé maradt, ez magyarázza, hogy ott adózott. 1492-ben 8 dénárfontért vettek Erdburger-szőlőt (GedB. 23), de az említett 1/8 Harmler-szőlőn kívül még Rákoson volt 1/4 Saubrunn-szőlőjük is (II/1: 131). A szőlőművelésen kívül a kádármesterséget is űzte: 1485-ben pl. 20 abroncsot 80 dénárért vert fel (*angelegt*) boroshordókra (II/4: 364); 1487-ben boroshordót hitelesít (*aichen* II/4: 382). Már 1486-ban tekintélyes polgár (II/1: 132), 1491-ben és 1492-ben a belső tanács tagja (Gb. 17^v; Pb. 5; GedB. 3), 1493-ban városbíró lesz (II/1: 238, 240). 1499. május 2-án kelt végrendeletéből (II/1: 260–262) tudjuk, hogy volt még a mészárosok céhétől vásárolt 1/4 Kuhperg-szőlője: szüret után ennek árából felesége fedezze egy római, a Szt. Péter-bazilikába indított zarándokutat; említett Saubrunn szőlője hasonló célt szolgáljon Santiago de Compostelaba; az 1/4 Irnfried-szőlő (mellette van még egy újonnan, kék szőlővel kiültetett, *mit meinem plaben sacz*) ára pedig mindkét zarándokút fedezésére szolgáljon az ő és felesége szüleinek lelkiüdvéért. A feleség két szőlőt örököl: 1/8 Eisner-szőlőt, az említett, új kiültetésű, vörös bort termő (*eynn raten weingarten*) 1/8 Irnfried-szőlőt; a Harmler-szőlőt szüret után két rokona, Handlos György, valamint Krabat N. felesége kapja. A feleségnek juttatott Irnfried-szőlő Greiner (*Mautter*) Miklóstól, a Szt. György-kápolna Mindenszentek oltárának javadalmazásától (1476–1500) felvett 24 dénárfont kölcsön évi 10%-os kamatával volt megterhelve. Szomszédja és egyik végrendeleti tanúja, Zierkendorfer János török szablyát, sógora és másik végrendeleti tanúja, Sieghart (I.) Márton zöld

hüvelyben levő oláh kardot kap, harmadik tanúja, Gunreb Lénárd 35 dénárfont követelését betáblázhajta a házra. Műveltségére jellemző, hogy több könyve közül a legjobbat Benedek hitszónoknak, halála után a plébánián berendezett könyvtárnak hagyta, Schreiber Tamás pedig a többi könyvet kapja meg, továbbá bükkfából készült íróasztalát (*schreiberischen fakjn*). Feltűnő bőkezűen gondoskodik az egyházzól: 5–5 dénárfont jut a Szt. Mihály-, ill. az ispotály Szt. Erzsébet-templomának, 6 dénársolidus a Szt. Lénárd-kápolnának. A Tisztítóhelyen szenvedő lelkek testvérülete 6 font 5 dénársolidust és 8 font viaszt kap (viszont tartozik neki 1 dénárfonttal és egy 4 akós vörösfenyő hordóval). Nemcsak említett 30 dénárfontnyi kölcsöne él még, hanem egy zsidónak 16 forinttal adósa, egy másik zsidónál 2 dénárfontért két korall rózsafüzére van zálogban. A felesége lesz 10 dénárfontnyi balfi követelése, a ház, az ingóságok, de a kádármesterség folytatásához szükséges szerszámok és 4 dénárfont segédjéé, Istváné lesz. Borbála [297](#)asszony özvegyi jogon folytatta a mesterséget, ténylegesen azonban István kádár tette ezt. Borbála asszony visszaváltotta az elzálogosított Irnfried-szőlőt (Gb. 32^v). 1505-ben a házban 1/4 forintot adózik, István kádár ugyanakkor 1/2 forintot (II/5: 173).

12. Kunigunda asszony, **Würtzpurger Mihály** özvegye (vö. 35) 1483-ban 24 köből gabonát visz ki: harmincadja 8 dénár, a vámérték 1 forint 60 dénár (II/4: 319). férje 1469–1472 között kerülhetett Sopronba, ahol házat és halfiaztatót szerez az Ógabonatéren (Gb. 5^r; 1476-ban még tartozik az 1473. évi adóval (6 dénárfont) és az 1475. évvel (5 dénárfont; Bb. 7), de 1481. aug. 22-én már nem él (Gb. 5^r). Az özvegy ekkor a Szt. György utcában él, ahol Mátyás király cseh katonasága 20 forintra értékelt kárt okozott neki a házában (II/6: 253). 1484–1487 között Osterberger Farkas felesége lett.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Mollay Károly: Egy évtized soproni külkereskedelmének társadalomtörténeti háttere (1483–1489) / I. Az árosok / I/1. 2. A gabonaárosok: Az újak

I/1. 2. A gabonaárosok: Az újak

13. Behem (Peham) Vilmos özvegye 1488. júl. 3-án 16 köből gabonát visz ki, amiért 7 dénár harmincadot fizet (II/4: 330). Férje 1488 elején még 1 1/2 forint adót fizet az első fertályban (II/4: 399), az özvegy 1489 elején már csak 1/2 forintot (II/4: 411).

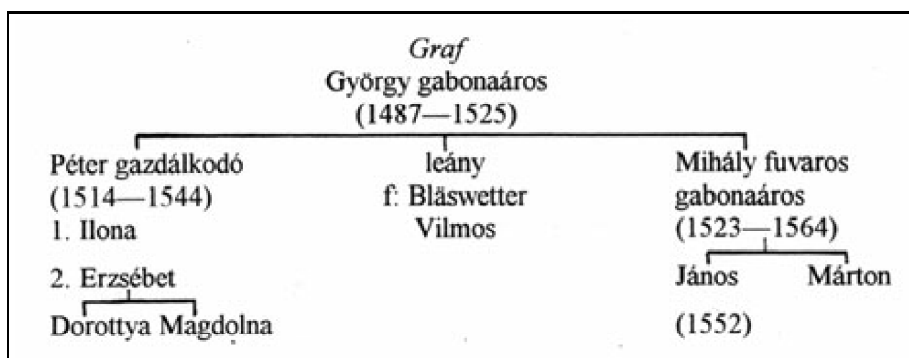
14. Prantel Márton 1488. jan. 2-án 16 köből gabonát visz ki 5 dénár harmincad lefizetése mellett (II/4: 327). A Hosszú soron 1 forint adót fizet (II/4: 406).

15. A magyar Bús (Pusch) Mihály 1489. márc. 12-én 16 köből zabot visz ki, harmincadja 5 dénár (II/4: 333). Felesége 1487. évi végrendeletében két szőlőt (Dudlesz, Sporn-Steiner) hagyott reá (Gb 17^r). Ő maga a harmadik fertályban adózik: 3 forintot (1488), 3 1/4 forintot + 2 forintot (1489), 4 forintot (1490). A harmadik fertály egyik adószedője, tehát a külső tanács tagja (II/4: 403, 414, 415, 419; II/5: 5, 6, 14, 28, 33, 34). 1488. dec. 17-én 15 dénárfont kölcsönt fizetett vissza a Szt. Mihály-plébániatemplom Kisboldogasszony-oltára javadalmának (Gb. 125^v). 1493. febr. 2-án elköltözik Sopronból, ezért 5 dénárfontot kell fizetnie a városi tanácsnak (GedB. 14).

16. Garaus János 1488. jan. 12-e és szept. 8-a között három ízben összesen 56 köből gabonát visz ki és összesen 22 dénár harmincadot fizet (II/4: 327, 329, 331). Felesége, Borbála, aki Klein Márton leánya volt, 1487-ben végrendelkezett (II/1: 224–225). Fiára, Egyedre hagyta a Szt. György utcai ház felét, 1/4 Frettner-szőlőt, kertet; a vagyon többi része a férjé, akit Borbála édesanyja oltalmába ajánl. Egy szegény leány (Lackner Péter varga cselédlánya) szoknyát kap. Erdélyi (*Erdeli*) Jakab kereskedőnél 22 forint kölcsönért el van zálogosítva 1 kupa (*koppff*), 2 ezüst pohár (*pecher*), 1 ezüst csésze (*schallen*), 12 db,

egyenként 1 lat súlyú ezüst kanál. Garaus János a Szt. György utcában 1488-ban 2 forint, 1489 elején 1 forint adót fizet (II/4: 394, 396, 408). 1489 második felében a házat Erdélyi (*Siebenbürger*) Jakabnak és feleségének, Dorottyának adják el (Gb. 20^v), ezt azonban csak a teljes vételár kifizetése után, 1493. jan. 29-én telekkönyvezik. Garaus János mint *der Klain Merttin aiden* a Sópiacon lesz lakó és 1489-ben 1/2 forint adót fizet (II/5: 11).

17. Graf György 1487. szept. 20-án 15 köböl gabonát visz ki, harmincadja 5 dénár (II/4: 325). A Hosszú soron van háza (Gb. 30^v; II/4: 406; II/5: 9, 32, 44, 74). Adója 3/4 forint (1488), 3/4 forint (1489; az első adójegyzékben az egész Hosszú sor nem szerepel, tűzvész?), 1 1/4 forint (1490), 2 forint (1495). Bordézsója 1496-ban 3/4 akó. Aztán már csak özvegye adózik: 1/2 forintot (1523, 1524, 1525). 1526-ban a kópházi származású Decker N. felesége lett, bordézsóját 4 krajcárért váltotta meg (II/5: 357; II/6: 368, 381, 435).

Graf György gabonaáros (1487–1525); Péter gazdálkodó (1514–1544) 1. Ilona; leány f. Bläswetter Vilmos; Mihály fuvaros gabonaáros (1523–1564); 2. Erzsébet; János (1552); Márton; Dorottya; Magdolna

Az özvegy 1523-tól a nála lakó fiával, **Mihállyal** együtt gazdálkodik. Mihály fuvaros (II/2: 145), adója 1 1/4 forint (1523, 1524, 1525); 1525-ben sem ő, sem anyja nem rónak le bordézsóját (II/6: 405). Mihály 1526-ban 3 dénársolidusért váltja meg a polgárörtségbe való besorozását (II/6: 416), ugyanakkor 8 kepe a gabonadézsója (II/6: 428), 2 1/2 akó a bordézsója (II/6: 435). Mihály további adója: 2 forint (1527), 3 forint (1528), 2 forint (1530), 2 1/2 forint (1532), 5/4 forint (1533), 3 forint (1534); édesanyjái pedig 1/4 forint (1527, 1528). Mihály bordézsója 3/4 akó (1528), 7 1/4 akó (1534; adó- és bordézsójegyzékek). Három szőlőjéről (*Frettner, Leberperg, Gauger*) tudunk (GedB. 282, 290; Gb. 86^r), bort még Henndorfer Ulrik javadalmas pap pincéjében is tartott (II/2: 55). Frettner szőlőjét 1530. máj. 2-án édesanyja új apósától, Decker Miklós kópházi lakostól örökölte, aminek fejében kötelezte magát, hogy az új após tétele végéig eltartja (*sein lebttag in seiner phrüendt haben*), majd eltemettesse; édesanyja második házasságából született két gyermek két szántót kap (GedB. 282). Az 1532. évi mustrán puskát mutat be (SSz. 1983, 232); az 1537. évi mustra alkalmával (*ápr.* 3) már övé Ládonyi László nemes özvegyének a városháza melletti háza, amelyet azonban csak a teljes vételár kifizetése után, 1539. jan. 20-án telekkönyveznek Mihály és felesége, Katalin javára (mustrajegyzék 23; Gb. 110^r). Itt adózik 6 forintot (1542), 10 forintot (1551), 7 forintot (1552) stb. (adójegyzékek). 1542-ben vagyonát 250 forint értékűnek mondja, amely után a beszercei országgyűlés végzése (60 forintként 1 forint) 4 forint 16 1/2 dénár rendkívüli adót fizet (Lad. XLII et RR nr. 2). 1544-ben ő és Katalin asszony 299 Meggyesen 1/4 Goldberg-szőlőt, 1552-ben rétet vásárolnak (Gb. 140^r, 190^v). Még 1552-ben a Rózsák utcája végében, a város majorja és a lóusztató mellett majort vásárolnak (Gb. 180^r). Mihály 1564-ben még él (Házi Jenő: Soproni polgárcsaládok 1535–1848. Sopron, 1982, 5651. sz.). Két fiú maradt utána: **János**, aki 1552-ben apja házában 1 forintot

adózik és Márton.

Péter, Graf György idősebbik fia, már 1514-ben a külső tanács tagja és a negyedik fertály egyik adószedője (II/2: 190); ekkor már van Sperrn-Steiner szőlője, kaszálót is bérel a várostól (Gb. 54^v; II/5: 209). A továbbiakban is a külső tanács tagja és adószedő a negyedik fertályban, ahol lakik és adózik (II/5: 289, 356, 362, II/2: 196, II/6: 368, 381, 386, 405, 416, 428; II/2: 199, 203): adója 2 1/2 forint (1523, 1524, 1525), bordézmája 2 akó (1525, 1526), gabonadézmája 8 kepe (1526). 1526-ban 6 dénársolidusért váltja meg a polgárörtségbe való sorozását (II/6: 416). 1527 elején még a negyedik fertályban adózik 2 forintot és értesülünk újabb (*Sachsgrund*) szőlőjéről (adójegyzék GedB. 257), aztán a belvárosba költözik, Steiner Jakab tímár Szt. György utcai házába, amelynek a felét ő és felesége, Ilona meg is veszik (1528. évi adó-, bordézmajegyzék Gb. 74^r; 1530. évi adójegyzék); az 1531. jan. 23-i telekkönyvezéskor leírják a háznak ezt a felét: *den [halben] ain stogk des hauss ... mit allen Zimern, Stuben, kuchl, kämern, Zwaiien rosställen vnd den Cästen dar Zue..., ausgenommen den Hindtern Keller an derselben seitten gelegen*; a kapubejáratot és a lépcsőt közösen használják, de Steiner Jakab halála után a lépcső is Graf Péter házrészéhez tartozzék (Gb. 83^r). Aztán megveszik a háznak másik felét is, amelyet 1535. ápr. 23-án telekkönyveznek a javukra (Gb. 97^r). Még vesznek egy-egy Höllersgrund- és Preischler szőlőt (Gb. 87^r, 104^v, 137^r), de volt még Au-rétjük is (Gb. 77^v, 122^r). A belvárosban adójuk 2 forint (1528, 1530), 3 forint (1532), 1 1/2 forint (1533), 4 forint (1534), 6 forint (1542). Vagyonát 1542-ben 480 forintra értékeli, amely után a beszercei országgyűlés határozata értelmében 8 forint rendkívüli adót kell fizetnie (adójegyzékek). Bordézmája 1 akó (1528), 4 akó (1534); az 1532. és az 1537. évi mustrán alabárdot és puskát mutat be másodmagával (bordézmajegyzékek, mustrajegyzékek). A belvárosba költözése után még két évig (1528, 1529) a külső tanács tagja marad (II/2: 210, 215), 1530/31-ben már a belső tanács tagja (II/2: 216, 43; GedB. 286, 289). 1533-ban, 1534-ben, 1535-ben és 1536-ban ajánlják ugyan a belső tanácsba, de csak 1536-ban lesz az első fertály fertálymestere (II/2: 231, 234, 236, 241, 246). 1537/38-ban belső tanácsos is, fertálymester is (II/2: 246, 247, 253; Gb 104^v), de 1538-tól gyengélkedése miatt újra kihagyják, csak 1538/39-ben a harmadik fertály fertálymestere (II/2: 254, 262, 263, 271, 276), helyét most már Steiner Jakab fia, Steiner Lipót foglalja el. Graf Péter 1544. márc. 5-én végrendekezett (Lad. G fasc. 1 nr. 4): végrendeletét jún. 27-én mutatták be a városi tanácsnak, Graf Péter tehát időközben meghalt, a végrendelet kihirdetése júl. 18-án történt. A végrendeletből kiderül, hogy második felesége Erzsébet asszony volt: az első házasságból Dorottyá, a másodikból [300](#) Magdolna leánya született. Kiderül az is, hogy az Újteleki utcában volt majorja, Erzsébet asszony jegyajándéka, amelyet most megörököl, korábbi jegyajándéka, a Frettnér-szőlő helyett most haszonélvezetre kap Kohlenberg- és Leberperg-szőlőt, amelyek Erzsébet asszony halála után Magdolna leányukra szállnak. De Erzsébet még örököl 3 hold Geren-szántót, 1 hold Hoch-szántót, 1 hold szántót *Jm winckhl*, haszonélvezetre pedig 3 hold szántót *bej der fetlpruckh*, amelyek utóbb szintén Magdolnára szállnak. Erzsébet asszonyé minden gabona (*getraidt*), a meglévő is, a még termelendő is, továbbá az ingóság legnagyobb része. Magdolna 100 magyar aranyforintot kap, meg 60 dénárfontot, amely a végrendelet szerint *In guter grober müñß vorhannden*. Mivel a *grob* jelentése itt csak 'dick' lehet, itt csak az 1538-ból már ismert *dickh phening* (II/2: 121) nevű, az 1526–1529. években Ausztriában vert súlyosabb ezüstpénzről lehet szó. [5\(5\)](#) Magdolna még kap teljesen felszerelt ágyat, 2 ezüstpoharat, 2 aranyozott ezüstgyűrűt, 2 óntálat, 2 pintes, 5 félpintes, 1 negyedpintes kancsót. Magdolnáé lesz még a Szt. György utcai ház, a Preischler-szőlő, az Au-rét és 7 vagy 8 hold szántó *beim fettlpruckh*, de nagykorúságának eléréséig ezeket édesanyja gondozza. Elhalt nővérének, a Pöcsi utcában lakó Bläswetter Vilmosnak leánya (*meiner muem 'Nichte'*) kapjon 10 dénárfontot, felszerelt ágyat és fiatal tehenet. Néhaj János tímár fiának, Istvánnak, *meinem freundt vnd diennst khnaben*, valamint néhai Ruprecht kádár leányának, Mártának szolgálataikért *jeden ain rockh von tuech, da die ellen 20 khreitzer gesteet*, hagy. Erzsébet asszony másodszor Durch (Által) János mészároshoz ment feleségül és új nevén

adózik még 1551-ben 6 forintot, 1552-ben 3 forintot (adójegyzék 50, 38).

18. Lengenuer N. 1488. szept. 23-án 20 köböl zabot visz ki (harmincadja 6 dénár), 1489. márc. 20-án 18 köböl gabonát (harmincadja 8 dénár), ápr. 1-jén pedig 14 köböl búzát, harmincadja 4 dénár (II/4: 331, 334). 1485-ben Csepregből települ át Sopronba: polgáresküjének letételekor 10 angolnanyársat ad a városnak (Bb. 214). 1488-ban még nincsen saját háza: lakó Nagylucsei Orbán királyi kincstárnok (*kannczler*) Mészárosok utcai házában; adója 1 forint (1488), 1+1/2 forint (1489; II/4: 393, 396, 408; II/5: 10, 16). Ispotálymester lett, s mint ilyen a várostól Kirchner-szőlőt vásárolt, amiért még 1492-ben is 25 dénárfonttal tartozik (II/5: 20; GedB. 299).

19. Märher György 1488. szept. 27-én 20 köböl rozsot visz ki 11 dénár harmincad lefizetése mellett (II/4: 332). Neve után ítélve Morvaországból származhatott, soproni lakossal nem tudjuk azonosítani.

20. A magyar Maros (Marusch) Bertalan 1485. nov. 6-án 3 hordó mézet visz ki (harmincad: 35 dénár), 1488. jan. 2-án 15 köböl gabonát (6 dénár), júl. 19-én 12 köböl gabonát (4 dénár; II/4: 322, 327, 330). 1484. ápr. 23-án 40 dénárfontért hitelbe megveszi a városi tanácstól a Rózsák utcája végén a lóúsztatónál (*schwem*) levő volt bordélyházat (*frawenhaws* II/5: 20; Bb. 230). ³⁰¹Adója 2 forint (1488), 2 + 1 1/2 forint (1489), 1 1/2 forint (1490); 1489-ben még vett 24 hold szántót a Szárhalmi erdőben (*inn czorhalbm*) is (II/4: 401, 413, II/5: 4, 28; Gb. 16^v). Mivel a megvásárolt bordélyház után sem a kamatokat, sem a tőkét nem fizette, a városi tanács a házat 1492. okt. 17-én Schätzel Simon irhakészítőnek, feleségének, Margitnak, valamint Fink János táskakészítőnek, feleségének, Borbálának, 30 dénárfontért eladta, kikötve, hogy a kamatokon kívül a tőkét hat esztendőn keresztül Szt. Mihály napján (szept. 29) 5–5 dénárfonttal kell törleszteniök. Maros Bertalan Szt. Erzsébet napján (nov. 19) 4 dénárfontot kap, de a házat terhelő 20 dénárfont kölcsön után Schwarz Egyednek, a várárokmenti Boldogasszony templom káplánjának kamatot kell fizetnie (GedB. 19; Gb. 20^r). Maros Bertalan ezután az első fertályban, a Gabonapiacon lakik, ahol 1495-ben 1 forint, 1505-ben 1/4 forint adót fizet (II/5: 40, 53, 167). A várostól Harkán kaszálót bérel (II/5: 56), 1498-ban káposztáskertet vásárol 7 1/2 dénársolidusért (II/5: 84). Felesége, Magdolna 1489. aug. 9-én végrendelkezik (II/1: 254–255). Ebből megtudjuk, hogy három gyermeke volt: fiának 5 dénárfontért 10 hold szántót adott el meg rétet (a pénz legyen férjéé); két leánya, Veronika (*Franndel*) és Erzsébet (*Else*) már férjnél voltak: 4 hold Rotnikel (*Rat Nikel*) szántót kapnak, az első még kék köpenyét és egy inget, a második még fekete szoknyát és egy inget. Egyik veje, Zwins Lénárd, akit Sopronból nem igazolhatunk, házvételeből 2 1/2 dénárfonttal tartozott neki, ami szintén Maros Bertalané lesz. Maros Bertalan a városi tanácstól 1516. ápr. 11-én két esztendőre, sőt még azontúl is, adómentességet kap, ha építkezik (Bb. 204).

21. Rudel Tamás felesége 1487. dec. 28-a és 1489. ápr. 14-e között négy alkalommal összesen 38 köböl zabot és 39 köböl gabonát visz ki, ezért harmincadja összesen 25 dénár (II/4: 327, 330, 335), **férje** 1488. okt. 3-án 12 köböl gabonát visz ki 4 dénár harmincad lefizetése mellett (II/4: 332). Lakók az első fertályban, ahol 1488-ban 1/2 forint adót fizetnek (II/4: 399)

22. Ruß Ulrik 1488. jan. 17-én 16 köböl, jan. 23-án 14 köböl zabot visz ki, harmincadja összesen 8 dénár (II/4: 327). Testvérével, Pállal együtt lakik a negyedik fertályban: kettejük adója 1/2 forint (1488), 5/8 forint (1489); Ulriké 1/2 forint (1490, 1495), bordézmája 1496-ban 1/4 akó (II/4: 405, 417; II/5: 8, 31, 44, 73); 1495-ben 1/8 kaszálót bérel a várostól (II/5: 56).

23. Weinperger Wildpold felesége, **Walpurga** 1483-ban 43 köböl gabonát visz ki, harmincadja 21 dénár, az áru vámértéke 4 forint 20 dénár (II/4: 319); férje 1486. márc. 10-én 10 forint értékű halat visz ki, amely után 1/2 forint harmincadot fizet (II/4: 322). Wildpold valamelyik ausztriai Weinberg faluból származott,

feleségének rokonsága végrendelete szerint a Sopron vármegyei Ruszton, ill. az alsó-ausztriai Badenben volt. 1485-ben tett polgáreskü, taksa tejében két angolnyársat adott (Bb. 215). A negyedik fertályban, a Fapiacon szereztek házat (II/4: 404, 416; II/5: 7, 14, 30), ahol 1/2 forint (1488), 1 + 1/2 forint (1489), 1/2 forint (1490) adót fizetnek. Wildpold 1490 után (II/6: 264) halt meg: 1495-ben már özvegye, Walpurga adózik 1/2 forintot (II/5: 43). Legkésőbb 3021503 elején Toppler János felesége lett és így végrendelkezett (II/6: 271; II/1: 282), megemlékezvén leányáról is.

24. Zigen Farkas 1488-ban 8 alkalommal, 1489-ben 6 alkalommal visz ki gabonát, közte 1489-ben zabot és búzát: harmincadja 45, ill. 32 dénár, az áru vámértéke 9 forint, ill. 6 forint 40 dénár (II/4: 330–337). Zigen Farkas valószínűleg Harkáról, Sopron egyik jobbágyfalujából került Sopronba (vele egy időben a Zigen-család négy tagja él Harkán), még pedig 1484-ben: ápr. 24-én 22 dénárfontért vásárolt háza után öt évre mentességet kap a 10%-nyi kamat (2 font 2 dénársolidus) fizetésére (Bb. 226, 229; GedB. 299). Háza a negyedik fertályban, a Lövér utcában (*Lebergasse*) van, ahol 1488-ban 2 forint, 1489-ben 1 1/2+1 forint, 1490-ben 2 forint adót fizet (II/4: 405, 416; II/5: 7, 30). 1490-ben a várostól 20 dénárfont kölcsönt vesz fel 10% kamattal (II/5: 18). Ezt nyilván nem tudta visszafizetni, házát el kellett adnia, mert 1495-ben lakó Schreiber Mátyás kereskedőnek a második fertály elején álló házában, ahol 1/4 forint adót fizet (II/5: 40).

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Mollay Károly: Egy évtized soproni külkereskedelmének társadalomtörténeti háttere (1483–1489) / I. Az árosok / II. A lisztárosok

I/2. A lisztárosok

25. Peck János molnár 1486 tavaszán 42 köböl lisztet visz ki, ezért 24 dénár harmincadot fizet (II/4: 323). Eredetileg pék (*peck*) volt, ragadványneve/családneve innen származik. Még 1476. júl. 12-e előtt bérbe vette Fleuger Gáspár káplántól (1457–1477) a Szt. Mihály-plébániatemplom Szentháromság-oltárjavadalmához tartozó malmot és felhagyott a pékséggel. 1476. júl. 12-én a városi tanács közbenjárásával Fleuger Gáspár javadalmas káplánnal új szerződést kötött: 10 évre újra bérbe vette a malmot, még pedig Szt. Mihály napjától (szept. 29) számítva az első 5 évben évi 6–6 dénárfontért, a második 5 évben évi 8–8 dénárfontért, amely *zu drein zeiten Im Jar, nach der Stat gerechtigkeit vnd sitten*, azaz három részletben Szt. Györgykor (ápr. 24), Szt. Mihálykor (szept. 29) és Karácsonykor (dec. 25) fizetendő, a káplán ezenkívül a legközelebbi szüretkor 3 mérő lisztet kap (GerB. 140). Ez alighanem az a Széplaki kapun túl, az Ikván működő vízimalom (*mül gelegen var der Schrippergassen*), amely 1458-ban még Traismaurer Péter (+1446) özvegyéé (+1459) volt, s amelyet 1458-ban 150 dénárfontra becsültek (II/4: 61).⁶⁽⁶⁾

303János pék 1429-ben tűnik fel az 1427/28-ban elhunyt Farkas pék Kovácsok utcai házában (II/2: 404, II/6: 96; II/2: 421; II/6: 122; II/3: 20, 36, 43, 67). Bordézsmaja 4 1/2 akó (1429), 2 akó (1431), 4 1/2 akó (1435), 2 1/2 akó (1436; II/3: 50). Adója 2 arany (1432), 6 forint (1437); 1433-ban 2 arany, 1436-ban 4 forint kölcsönt vetnek ki rá. Aztán házat szerez a Zsidók utcájában, az 1440-es években a belvárosban adózik: 2–2 forintot (1440, 1442), 1 akó bordézsma, 1 forint városi kölcsön (1441, 1442; II/3: 217, 344, 358). Külvárosi házat is megtartja, sőt az 1450-es években ismét itt adózik: 4 dénárfontot (1454), 3 dénárfontot (1456), 1458-ban 1 1/2 dénárfontot, s ugyanannyit a belvárosban (II/3: 409; II/4: 4, 33, 59, 64, 76), 1457-ben csak a belvárosban 3 dénárfontot. 1459-ben, amikor az említett malom a Szentháromság-oltárjavadalom birtokába kerülhetett, már nincsen meg a külvárosi háza, csak a belvárosban adózik: 2 font 24 dénár vagyonadót és 3 dénársolidus kereseti adót (1459), 1 dénárfontot (1461), 11 dénársolidus vagyonadót és 24 dénár kereseti adót (1463), 3 solidus 18 dénárt (1464), 3 dénárfontot (1466), 1 font 60 dénárt (1468). Ingatlan vagyonát 1459-ben is, 1463-ban is 84–84

dénárfontra, 1468-ban 30 dénárfontra értékelik (II/4: 128. 149, 163, 180, 194, 209, 232, 283, 299, 312); 1462/63-ban 1 forint, 1465-ben 1 1/2 forint városi kölcsönt vetnek ki rá (II/6: 195, 220, GerB. 476). A fentiek alapján valószínű, hogy 1459-ben vette bérbe a Szentháromság-oltárjavadalom malmát, így érthető, hogy ekkor „Hans pek concivis, Margareta uxor” a várárokmenti Boldogasszony-kápolna káplánjától évi 10%-os kamatra 15 dénárfont kölcsönt vesznek fel, zálogul lekötve 1/4 Irnfried és 1/8 Kuhberg-szőlőjüket (II/6: 207), ez év okt. 6-án szüretkor 1 1/2 akó cefrét visznek be a Szélmalom kapunál a városba (II/4: 105).

1469–1480 között eladja Zsidók utcai házát és másikat szerez a Mészárosok utcájában, ahol 1481-ben Mátyás király cseh katonasága 32 forint kárt okoz neki (II/6: 253). 1488-ban és 1489 elején itt özvegye adózik 2–2 forintot II/4: 394, 396, 408). 1489. dec. 16-án a ház már Jakab pék nevén szerepel (II/5: 21, 24).

26. Tanpeck Mihály molnár 1485-ben 50 köből lisztet visz ki (harmincadja 25 dénár, vámértéke 5 forint); 1487. szept. 25-én 3 forint értékű gesztenyét (harmincadja 15 dénár), okt. 9-én 12 köből lisztet, harmincadja 8 dénár, vámértéke 1 forint 60 dénár (II/4: 323, 325, 326). A felső-ausztriai Tannböckből (1390: *Tannpekchhof* Schiffmann, Konrad: *Historisches Ortsnamen-Lexikon des Landes Oberösterreich*. München und Berlin, 1935–1940, III, 102) származott: 1469–1480 között kerül Sopronba; 1481-ben Mátyás király cseh katonasága Széplaki utcai házában 8 forintra becsült kárt okozott neki (II/6: 250). Bánfalva közelében szerzett malmot („*Müll gelegen vnnder der Weitmüll vnnderhalb Wanndorff*” Gb. 25^r); 1492-ben két malomkövet adott el 2 forintért a városi löpőmalom számára („*auf die statmul im saliterhaus*” Bb. 51). 1488-ban már a Kovácsok utcai házában adózik 6 forintot; 1489-ben és 1490-ben a második fertály egyik adószedője (tehát a külső tanács tagja!), adója 4–4 forint, amelyből az adó beszedéséért 1–1 forintot elengednek neki (II/4: 400, 412, 418; II/5:3, 304 13, 16, 27, 33). A Kovácsok utcai házat 1493. nov. 29-én adja el (Gb. 21^r) és a belvárosban, a Mészárosok utcája külső körében vesz házat (Gb. 23^r; II/5: 45, 62, 64, 74), ahol 3 forint adót fizet (1495) és 1496-ban 1/2 akó bordézmát ró le. Az 1490-es évek elején a várárokmenti Boldogasszony-templomtól ő és felesége, Borbála 5 dénárfont kölcsönt vesznek fel, zálogul lekötve 1/8 Irnfried-szőlőjüket (Pb. 89), 1493-ban vesznek 3/16 Frettner-szőlőt (Gb. 20^v). Ekkor támadnak anyagi nehézségei (GedB. 152; II/5: 62): Pilsner Jakab polgárnak 97 forinttal lesz adósa, ezért 1494. március 9-én kötelezik arra, hogy adósságát három évi egyenlő részletben fizesse ki. Mivel ennek nem tudott eleget tenni, 1496. máj. 27-én a malom Pilsner Jakabé lett (GedB. 5; Gb. 25^r). 1498-ban eladja a meggyesi határban (*auff der Haid*) levő 3/16 szőlőjét (Gb. 27^r), majd Széplaki utcai házát (Gb. 29^v), belvárosi háza pedig Gräzer Kristóf mészárosé lesz: 1505-ben már csak lakó e házban, *hever und ferr*, azaz állandóan 1/2 forint adót fizet (II/5: 173). Ekkor az ágfalvi határban van még földje (GedB. 103; II/5: 69).

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Mollay Károly: Egy évtized soproni külkereskedelmének társadalomtörténeti háttere (1483–1489) / I. Az árosok / I/3. 1. A halárosok: A régiek

I/3. 1. A halárosok: A régiek

27. Faschang János 1489. ápr. 1-jén 2 1/2 forint értékű halat visz ki, amely után 12 dénár harmincadot fizet (II/4: 334). 1481. szept. 3-án telekkönyvezik a nevére a Tisztítóhelyen szenvedő lelkek testvérületének házát a Kovácsok utcájában (Gb. 5^r). Itt adózik 1489-ig: 7 forintot (1488), 7+5 forintot (1489); 1490-től már Kolostor utcai házában: 10 forintot (1490), 5 forintot (1495); bordézmája 1496-ban 1 1/2 akó (II/4: 400, 412; II/5: 3, 22, 25, 46, 75). 1493-ban 2 forinttal tartozik a városi kölcsönbe (GedB. 152),

haszonlóképpen 1495-ben (II/5: 64). 1495-ben két hordónyi és 2 1/2 akó mustot menekít a városba (II/5: 65). Volt szőlője a megyesi Altenperg-dűlőben (Gb. 6^v).

28. Lunzer Miklós halász **özvegye** 1489. márc. 7-én 8 forint értékű halat visz ki és 40 dénár harmincadot fizet (II/4: 333).

Lunzer I. István gazdálkodó (1392–1439); II. István halász (1440–1460); Miklós halász (1463–1483) f.: Borbála (–1520); fogadott fia III. István beneficiátus (1480–1504)

305Borbála asszony már 1480 előtt Lunzer Miklós²⁷² felesége, mivel fogadott fia mint *Steffanus Lunttzer de Sopronio* 1480-ban iratkozik be a bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyvébe (Schrauf Károly: A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve 1453-tól 1630-ig. Bp., 1902, 130). 1487-ben már özvegy: a városi kölcsönbe 4 forintot ad, adója 7 forint (1488), 7+4 forint (1489), 5 forint (1490), 6 forint (1495), 3 1/2 forint (1505), 5 forint (1509). A Szt. György utcában, a Szt. György kápolna mellett lakik (II/4: 393, 395, 407; II/5: 9, 21, 23, 45, 74, 86, 165, 172; II/6: 284), ahol 1495-ben 4 forint városi kölcsönt, 1496-ban 2 1/4 akó bordézmát rónak ki rá (vö. még Gb. 24^r, 40^v). Újteleki utcai házát 1489-től György fazekas lakja (II/5: 2, 26, 32), aki 1499-ben meg is veszi, átvállalva a Szt. Mihály-plébániatemplom Krisztus teste-, ill. Szt. Anna-oltárának javadalmából felvett 10 dénárfont kölcsön terhét (Gb. 214^r). Első végrendeletét 1504. márc. 30-án készítette (II/1: 289–291), de csak 1520-ból értesülünk arról, hogy a néhai özvegy második végrendelete szerint 6 magyar aranyforintot, azaz 9 dénárfontot kapott a Szt. János-kápolna (II/5: 272). Ez az adomány az első végrendeletben nem szerepel. Az első végrendelet megemlíti fogadott fát, aki már 1501-ben a Szt. György-kápolna Szt. Simon és Szt. Judás apostolok tiszteletére emelt oltár javadalmasa (GedB. 61): 10 forintot és bort hagy neki, vagyona javarészét azonban unokaöccsének, Lang Farkasnak hagyja, aki már 1490-től kezdve vele lakik a Szt. György utcai házban: ő kapja házrészét, **306**hozzá 5 forintot a fenntartásra, 1/8 Weitengrund-, 1/4 Scheichner-szőlőjét, a fogadott fiúval közösen 15+12 akó óbort. Ennek fejében a várárokménti Boldogasszony-kápolnában öröklángot kell fenntartania. Az ispotálykápolna öröklángjának fenntartására adományozza 1/8 Anger-szőlőjét, 10 forintot pedig Wetzer Farkas ispotályplébános (1498-tól) egyik misealapítványának (*zu dem löblichen ambt Gotsleichnambs*) támogatására, a papok testvérületének két ezüstövét (*die ainen geplecht, die ander auff ainem swartzen porten mit spanngen*). 10 forintot rendel „nagy temetéséhez”, halálát követő 1., 7. és 30. napon gyászmisékhez, 4–4 forintot a Szt. Mihály-plébániatemplom és a ferences templom fenntartására, 1–1 forintot a három végrendeleti tanúnak (ispotályplébános, egy belső tanácsos, egy polgár), ill. a városi

nótáriusnak, aki a végrendeletet megírta; végül Schaden Egyed Kräftner-szőlőt (*vier grëfften*) kap. Külön szakaszban szerepel a vorauai (Stájerország) ágostonrendi monostor, amellyel a papi testvérület 1458-ban lépett ún. imaszövetségbe: kanonokjainak 1/4 Höllersgrund-szőlő fejében 1000 misét kell mondaniok a végrendelkezőért, kapnak még 18 akó óbort és három hordó újbort.

Borbála asszony 1520-ban halt meg: második végrendeletéből csak az idézett adományt ismerjük. A hagyaték miatt vita támadt az örökösök között, amit a városi tanács 1520. máj. 14-i határozatával döntött el: már nem szerepel Borbála asszony fogadott fia, sem a vorauai monostor, sőt a Höllersgrund-szőlőt is megkapja Lang Farkas és testvére, Lang Péter káplán a Szt. György utcai házhoz, ennek fejében azonban öt soproni templomnak, ill. kápolnának (Szt. Mihály-, Szt. János-, Szt. Sebestyén-, Boldogasszony-, ispotály-) 6–6 forintot kell adniok; Lang Péter még kétszer szüretelheti a Kräftner-szőlőt, csak azután lesz Schaden Egyed fiáé, Servatiusé (*Zirfus*), mivel Lang Péter befektetett, valamelyest a szőlőbe (*nach dem Er Etwas herein gelegt hatt*). Az 1/8 Weitengrund-szőlő Jäger Farkas árváihoz kerül, akiknek apja már 1504-ben igényt támaszthatott volna a szőlőre. Borbála asszony cselédlányának (*Des krumbp monuschen*) bérét (*lidlon*) is Lang Péternek kell kifizetnie. A döntés végrehajtása 1525. jún. 23-án megtörtént (GedB. 213). Négy esztendővel az első lutherellenes vizsgálat előtt a második végrendelkezés eltérése az elsőtől mindenesetre figyelemreméltó.

29. Neidberger Mihály halász 1488. szept. 19-én két lovat visz ki (harmincadja 40 dénár), 1489. márc. 24-én pedig 2 forint értékű halat, amelyért 9 dénár harmincadot fizet (II/4: 331, 334). 1473-ban már Sopronban van: okt. 22-én sógorától, a Széplaki utcában lakó Quirinustól Dudlesz-szőlőt örököl (II/1: 117, 118). Neve után ítélve a felső-ausztriai Neidbergből származott. Néhai sógora, ill. nővére házában lakik, ahol Mátyás király cseh katonasága 1481-ben 9 forintra becsült kárt okozott neki (II/6: 250). 1488-ban már a halászok céhmestere, polgár, az Újteleki utcában van háza (II/4: 398, 400, 412; II/5: 2, 19, 27, 40, 70). Itt adója 2 forint (1488), 4+3 forint (1489), 3 forint (1490), 4 forint (1495); bordézsmaja 3/8 akó (1496); a városi kölcsönbe 2 forintot ad (II/5: 63). 307 1495-ben a városi tanácstól Kópházán, Sopron jobbágyfalujában kaszáltót bérel, amelyért az első év mentessége után évi 5 dénársolidust fizet (GedB. 27). Az előkelők megajándékozására a városi tanács rendszeresen tőle vásárol halat (II/5: 59); 1498-ban bérli a belvárost délről védő halastavat és 17 forintot fizet be (II/5: 79). 1490-től a külső tanács tagja, adószedő és többször végrendeleti tanú (II/5: 32; II/6: 265; IM: 251; II/2: 184). 1501-ben feleségül veszi Rüttenpflug Ulrik özvegyét, Katalint, és ennek Kovácsok utcai házába költözik (Gb. 35r; II/1: 285). A ház Rüttenpflug Ulrik végrendelete értelmében özvegye halála után a Szt. Mihály-plébániatemplomra száll (II/6: 275, Pb. 4). Az özvegy azonban második férjét is túlélte: 1503. szept. 22-én már mint Neidberger Mihály özvegye egyezkedik örökösödési ügyben rokonával, Lackner Márton özvegyével, 1504-ben Sighart Mártonnal és testvéreivel (GedB. 92), ill. Huetter Egyed örököseivel (GedB. 94). Ekkor kiderül, hogy az özvegynek többek között van Glaser-, Leberperg- és Dudlesz-szőlője. 1505-ben 4 forint adót vetnek ki rá (II/5: 168).

30. Pair János halász 1489. márc. 24-én 2 forint értékű halat visz ki, amely után 8 dénár harmincadot fizet (II/4: 334). 1455-ben Passauból jött Sopronba (II/4: 118), ahol majd húsz évig mint lakó (*inquilinus*) a második fertályban (II/4: 37, 44, 66, 118, 136, 154, 171, 183. 198, 221, 247), 1466-tól a harmadik fertályban (II/4: 276, 294, 306) háztulajdon és polgárjog nélkül él. Csak 1469–1480 között szerez házat a Gabonapiacon és vele polgárjogot (II/6: 245; II/4: 399, 411; Gb. 125r; II/5: 2, 26, 40, 70). Vagyonát 1459-ben 4 dénárfontra, 1463-ban 15 dénárfontra értékelik, 1468-ban nem értékelik. Adója 60 dénár (1456, 1457, 1458), amely az 1459. évi adójegyzék szerint 24 dénár vagyonadóból és 36 dénár kereseti adóból áll; majd 32 dénár (1461), ismét 60 dénár (1462, 1463, 1464), 135 dénár (1465), 32 dénár (1466, 1468). Mint háztulajdonos 1488-ban 1/2 forint, 1489-ben 3/4 + 1/2 forint, 1490-ben és 1495-ben 1/2 – 1/2

forint adót fizet. 1481-ben házában Mátyás király cseh katonasága 10 forint kárt okozott neki. Bordézmája 1496-ban 1/2 akó. Ez az utolsó adatunk róla.

31. Reuß N. özvegye 1487. szept. 12-én 16 forint értékű halat visz ki és 80 dénár harmincadot fizet (II/4: 325), 1461 óta lakó hol a második, hol a harmadik, hol a negyedik fertályban (II/4: 152, 174, 188, 202, 225, 245, 271, 294, 306; II/6: 230). Vagyonát 1463-ban nem értékelik, 1468-ban 4 dénárfontra becsülik. Adója ennek megfelelően állandóan a legalacsonyabb, azaz 32 dénár. 1489-ben lakó a Mészárosok utcájában és 1/4 forint adót fizet (II/5: 11).

32. Schönpaur István 1489. júl. 2-án 2 forint értékű halat visz ki és 8 dénár harmincadot fizet (II/4: 335). Nem volt halász, sem molnár, bár volt malma (Gb. 11^v). Legkésőbb 1480-ban került Sopronba: elvette Ratgeb polgár özvegyét, Borbálát, aki 1481. dec. 14-én ráíratta egy 1/4 telkes belvárosi háznak, továbbá két szőlőnek (1/16 Saurüssel-, 1/16 *Jm Mandlpawmen*) a felét. Ennek fejében át kellett vállalni az asszony első férjének adósságait (Gb. 5^v). A házban ekkor Mátyás király cseh katonasága 3 forintra becsült kárt okozott neki (II/6: 253). A házra is, 1/4 Weitengrund-szőlőre is 1485-ben 10–10 dénárfont kölcsönt vettek 308fel 10%-os kamatra a Szt. Mihály-plébániatemplomtól (Gb. 132^r). A ház közel a Fő térhez, a zöldségpiacra nézett, korábbi tulajdonosai többségben mészárosok voltak, Schönpaur István veje is az volt (Gb. 1^r, 29^r, 132^r; I/6: 137; II/4: 393, 395, 407; II/5: 9, 21, 23, 45, 64, 74, 86). Adója 3 forint (1488), 5+2 1/2 forint (1489), 2 1/2 forint (1490), 2 forint (1495), 1 forint (1498); bordézmája 3/4 akó (1496); 1495-ben 1 forintot kell adnia a városi kölcsönbe. Ötször (1486–1490) választják be a belső tanácsba (II/I: 222–223, 225, 226, 230, 136, 231; II/4: 384, Bb. 215), de még azután is tekintélyes polgár (I/6: 130; GedB. 15, 41). Az idézett 1481. évi egyezség értelmében a fél házrész és a két szőlő Schueler Jánosnak Erzsébet leányára, azaz Ulrik önöntő feleségére száll Schönpaur István halála után. Ez 1500-ban következett be: Erzsébet asszony halála miatt (II/6: 263) Mihály önöntő kiskorú leánya, Katalin lett az örökös (II/1: 271). Gyámjától, Schueler Jakabtól Schönpaur István veje, János mészáros 1504. jún. 19-én vette meg a házat: Katalin 37 1/2 dénárfontot, Schönpaur István özvegye 7 1/2 dénárfontot kapott, de János mészárosnak át kellett vennie az említett 10 forintos kölcsön kamatterhét is (GedB. 96). Az 1505. évi adójegyzékben a ház ugyan János mészáros nevében van, de csak anyósa adózik 2 forintot (II/5: 172).

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Mollay Károly: Egy évtized soproni külkereskedelmének társadalomtörténeti háttere (1483–1489) / I. Az árosok / I/3. A halárosok: Az újak

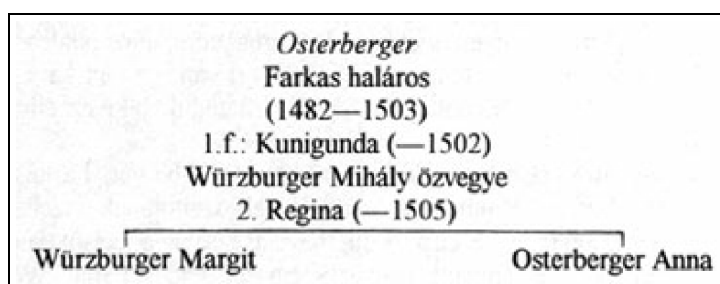
I/3. A halárosok: Az újak

33. A magyar Csitay (a harmincadjegyzékben Zyta) **György** halász 1489 elején kerül Sopronba és márc. 24-én már 5 forint vámértékű halat visz ki 16 dénár harmincad mellett (II/4: 334). Az első fertályban (Ógabonatér), Joachim Jakab kalmár halfiaztatójához tartozó házban lakik, amelyet 1495-ben meg is vesz. (II/5: 2, 26, 40, 70, 167; II/1: 268). Itt adója 1 forint (1489, 1490), 2 forint (1495), 3 forint (1505), bordézmája 5/4 akó (1496). E házra Greiner (Mauter) Miklós káplántól, a Szt. György-kápolna Mindenszentek-oltára javadalmazásától (1476–1500) évi 10 %-os kamatra 5 dénárfont kölcsönt vett fel, zálogul lekötve házát *in piatea Kcharenmarkcht* (II/1: 268). 1499-ben Wiesen-szőlőt vesz Meggyesen (Gb. 30^v), kaszálót bérel a várostól (II/5: 152, 154), hallal kereskedik (II/5: 156). 1500. okt. 27-étől a halászok céhének (*vischerzech*) a házára felvett 30 forint kölcsön után fizet kamatot (GedB. 58). 1506 őszén két pulyai (Sopron vármegye) lakos és Kanizsai János *Jossa* nevű szolgája Nagycenk közelében az erdőben megtámadták, lovát és 56 dénárfontot elvettek tőle. Kanizsai rendeletére a ló és 4 dénárfont szept. 25-én megkerült (GedB. 392). 1496/97-ben és 1497/98-ban a külső tanács tagja (II/2: 184; II/5: 87). 1514-ben új

háza van, ugyancsak az első fertályban, az Újteleki utcában (*yn der Newstiefft* II/5: 216); ekkor már fuvarozással is foglalkozik: a városi sókamara számára osztrák főtt sót szállít (II/5: 237). Továbbra is bérel a várostól kaszálót (II/5: 303). Új házában adója 1 forint (1523, 1524, 1525, 1527), 1 1/2 forint (1528), 1 forint (1530, 1532), 5 dénársolidus (1533), 1 forint (1534). Bordézmája 1/2 akó (1534); gabonadézmája 4 kepe (*dedit 1 1/2 Metzen* 1529), 1 1/2 kepe (1530). Az 1532. 309.jún. 26-i mustrán fegyverül angolnanyársat mutat be (SSz. 1983, 123; II/5: 351; II/6: 364, 377, 413, 1527–1534. évi adójegyzékek ; 1529., 1530. évi gabonadézsmajegyzék; 1534. évi bordézmajegyzék).

34. Gáspár halász 1490. márc. 29-én 60 dénár harmincadot fizet (II/4: 342). A Kovácsok utcájában lakik (Gb. 21^r): e házat 1504. márc. 18-án Rumpf Pál kereskedő telekkönyvezi Gáspár és felesége, Magdolna, nevére (Gb. 37^r). Itt 1495-ben 2 forint adót fizet (II/5: 40); 1496. évi 3/4 akó bordézmáját azonban rokona, Säuberlich Gotthard belvárosi házában rója le, ugyanitt 1498-ban 1/2 forint adót vetnek ki rá (II/5: 74, 86). 1504-ben ő és legényei (*mitgesellen*) a Tómalmon (*Ättengraben*) fogott halakból a várostól 1 dénár híján 10 dénárfontért halat vesz át (II/5: 143, vö. még 125, 151). 1505-ben ismét Kovácsok utcai házában adózik 4 forintot, vele van az említett Säuberlich Gotthard özvegye is (II/5: 168). 1507. jan. 15-én 32 dénárfontra bünteti a tanács, mert az említett Rumpf Pálra, ennek többszöri felszólítása után, nyársát ráfogta: Gáspár nyilván nem tudta a Kovácsok utcai házat kifizetni. A tanács a büntetés elengedése fejében kötelezi, hogy vegyen házat a városban (GedB. 106). 1513. ápr. 1-jén még szerepel: 10 %-os kamatra 10 forint kölcsönt vesz fel a tanácstól, zálogul lekötve meggyesi (*Altenperg*) szőlőjét (GedB. 145).

35. A valamelyik felső-ausztriai Osterberg helységről származó **Osterberger Farkas** 1488. szept. 23-án 3 forint értékű gesztenyét visz ki (harmincadja 15 dénár), 1489. márc. 7-én pedig 10 forint értékű halat (harmincadja 1/2 forint II/4: 331, 333). 1484–1487 között vette feleségül Würzburger Mihály (1473–1480) özvegyét (**12.**), így került az özvegy Szt. György utcai házába (II/4: 394, 408, II/5: 10, 22, 24, 46, 64, 75; Pb. 10, 91).

Osterberger Farkas haláros (1482–1503) 1.f.: Kunigunda (–1502) Würzburger Mihály özvegye 2. Regina (–1505); Würzburger Margit; Osterberger Anna

Feleségéé, Kunigunda asszonyé volt nemcsak a belvárosi ház, hanem több szőlő (1/4 Untere-Steiner, Weitengrund-, Höllersgrund-), 12 hold szántó (*pey dem fuert Zu Sand Michels kirichen*), rétek, kert a Halászház utcájában és halfiaztató a Gabonapiacon, amint ezt két példányban fennmaradt, 1500. márc. 11-i végrendeletéből tudjuk (II/1: 264–266; GedB. 79–80; Gb. 25^v). Osterberger Farkas adója 4 forint (1488), 3+1 1/2 forint (1489), 3 forint (1490), 6 forint (1495); 1495-ben 3 forint városi kölcsönt rónak ki rá; bordézmája 1496-ban 2 akó. Lovai is voltak: fuvarozással is foglalkozott (II/5: 46, 60). Kunigunda asszony 1502. szept. 2-án már nem él: Osterberger Farkas és mostohalánya, 310Margit ekkor egyezkednek az örökségen (GedB. 80–81). Fele-fele arányban kapják a belvárosi házat, amely Kunigunda asszony szüleinek végakaratából minden kántorbőjt szerdáján, péntekjén és szombatján tartandó énekes halotti

megemlékezés (*lecczen vigili*), ill. minden kántorböjt szombatján tartandó gyászmise (*selampt*) költségével ($4 \times 60 = 240$ dénár) van megterhelve. Fele-fele arányban részesednek a szőlőkből, szántókból, rétekből: mégis a férj külön kap 1/4 Untere-Steiner-szőlőt, s övé lesz a halfiaztató. E két ingatlanból kell fedeznie felesége lelkiüdvéért egy éven át heti egy-egy gyászmisét, a halál évfordulóján két gyászmisét, hat megemlékezéssel; a következő években pedig minden kántorböjtben (nyilván szerdánként és pénteken) két énekes gyászmisét, a halál évfordulóján ugyancsak két gyászmisét, három halotti megemlékezéssel. A férj megkapja a 12 hold szántót, a Halászok utcai kertből a városárkon túli részt (*den tail ausserhalb graben*), a bécsújhelyi házat, továbbá gyöngyökkel kirakott sujtást. Ilyent kap Kunigunda asszony első házasságából származó leánya, Margit is, továbbá választhat a Weitengrund- és a Höllersgrund-szőlő között, övé a Halászok utcai kert városárkon inneni részének a fele (másik fele Schöckel Bernát városi nótárius feleségéé). Kap még 2 felszerelt ágyat, 1 felszerelt asztalt, 3 óntálat, 10 óntányért, 1 kupát, 2 ezüstkanalet, 5 forintot érő ezüstövet, 3 legjobb szoknyáját. Ha a házon mostohaapjával nem tudnának megegyezni, a leány saját részéért 100 forintot kapjon. Cselédleányának, Zsófiának nagykorúsága elérésekor egy teljesen felszerelt ágy jut. A végrendeletben nem szerepelt, de a tanácsi döntés értelmében Kunigunda leánya, Margit még 10 akó óbort és 10 akó újbort, köpenyt és fátyolt kapott; a temetés költségeit Osterberger Farkas viseli.

A soproni városi jog szempontjából tanulságos az utolsó rendelkezés: ha a férj a feleségétől örökölt ingatlanokból el akarna adni, mostohaleányának, ill. legközelebbi rokonainak elővételi joguk (*anfailung*) van, viszont ha a leány adna el valamit, legközelebbi rokonainak van elővételi joguk (aki ez ellen vét, 100 dénárfont büntetést fizet).

Még a hagyaték elosztása előtt 1500-ban Osterberger Farkasnak vitája támadt Salzer Márton kalmárral a kettejük halfiaztatójának vízellátása miatt (GedB. 53), Osterberger Farkast pedig bevásárolták a belső tanácsba (I/6: 194, II/1: 276). Mostohalánya a hagyaték elosztása idején már Wolf Konrád bécsi polgár felesége: Osterberger Farkas három nappal a hagyaték elosztása előtt, 1502. aug. 31-én 85 dénárfontért mostohaleányától megváltotta ennek fél házrészét (GedB. 74), majd maga is megnősült. 1503. ápr. 21-én második felesége, Regina asszony nevében is a belvárosi házra is, Weitengrund- és Höllersgrund-szőlőjére is 25+25 dénárfont kölcsönt vesz fel, ekkor szokatlanul magas, 12%-os kamattal a Szt. Mihály-plébániatemplomtól (Pb. 13). Osterberger ezután hamarosan meghalt, özvegye, Regina asszony pedig Seidenikel Farkashoz, nem soproni lakoshoz ment feleségül: a belvárosi házat 1505. jún. 20-án 375 dénárfontért adták el a szőlőkkel, szántókkal és rétekkel [311](#)együtt Wolf Konrádnak és feleségének, Margitnak (GedB. 81). A belvárosi ház már az 1505. évi adójegyzékben is Wolf Konrád nevében van, aki itt 1509-ben 2 1/2 forint adót fizet (II/5: 173; II/6: 285). Az eladásnál kikötötték, hogy Regina asszony leánya, Anna nagykorúsága elérésekor részesedik az 1507. jún. 4-ig lefizetendő összegből. Anna tehát Osterberger Farkas és Regina asszony leánya volt.

36. Schöberl Mihály felesége 1488. márc. 19-én 2 forint értékű halat visz ki és 10 dénár harmincadot fizet (II/4: 328). Férje, Schöberl Mihály a városi főmester szolgálatában áll (*teichtknecht*): az első, majd a második, aztán a harmadik fertályban lakó. Adója 1/2 forint (1488), 1/4+0 forint (1489), 1/4 forint (1495; II/4: 399, 412, II/5: 42); 1495-ben adóját elengedik (II/5: 61). Schöberl Mihály állandóan 3–4 legénnyel együtt dolgozott a belvárostól délre fekvő és a tóalmi völgyben levő halastónál: így pl. 1498. okt. 14–27-ig 20, ill. 16 dénáros napibérrel (II/5: 88, 89); 1499 januárjában javította a Hosszú sor árkanak a gátját (II/5: 90), 1505-ben az idevezető csatornát (*rynn*; II/5: 137, 162, 163). Fia lehetett az 1505-ben a harmadik fertályban adózó (1/4 forint) János (II/5: 170).

37. Singer Bernát halász 1487. szept. 12-én 8 forint értékű halat visz ki, okt. 4-én pedig 6 forint értékűt:

harmincadja $30+24 = 54$ dénár (II/4: 325, 326). Lakó az Ógabonapiacon: adója 1/4 forint (1488), $1/2+1/4$ forint (1489), 1/2 forint (1490), 1/4 forint (1495: II/4: 399, 412; I/5: 2, 26, 40).

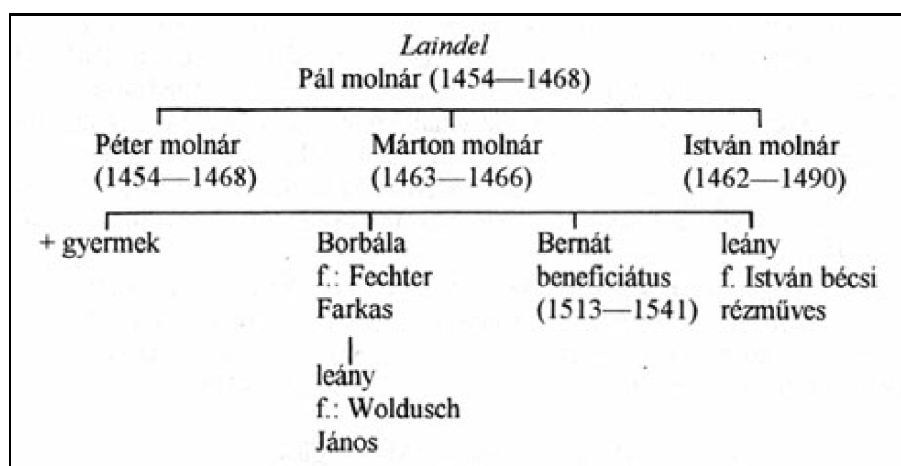
1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Mollay Károly: Egy évtized soproni külkereskedelmének társadalomtörténeti háttere (1483–1489) / I. Az árosok / I/4. 1. A lócsiszárok: A régiek

I/4. 1. A lócsiszárok: A régiek

38. Kegel Mátyás, akit névrokonaitól való megkülönböztetésül *Lang* ('hosszú') Kegel-nek is neveznek, 1488. szept. 12-én 2 lovat visz ki és 40 dénár harmincadot fizet (II/4: 331). Apjának, Kegel Istvánnak 1447-ben az Ötvös utcában (*Silbergasse*) van háza, ahol $3/4$ akó bordézsát rónak ki rá (II/3: 382). Mátyás özvegy édesanyja itt 1454-ben 3 dénársolidus adót fizet (II/4: 13); 1457-től fiával együtt adózik: 2 $1/2$ dénárfontot (1457), 2 dénárfontot (1458), 4 solidus 6 dénárt (1459), 40 dénárt (1461), 4 dénársolidust (1462), 84 dénárt (1463, 1464), 4 solidus 6 dénárt (1466; II/4: 49, 72, 123, 143, 159, 177, 190, 205, 227, 253). Ingatlan vagyonukat 1459-ben és 1463-ban 21–21 dénárfontra értékelik. 1466-tól már a fiú adózik édesanyjával: 5 solidus 18 dénárt (1466), ill. $72+48$ dénárt (1468); vagyonukat 1468-ban $9+6$ dénárfontra becsülik (II/4: 279, 296, 308). Azután csak Mátyás adózik. 1481 táján $1\ 1/2$ kepe a gabonadézsájja (II/6: 252, 254); adója 1 $1/2$ forint (1488), $2+1\ 1/2$ forint (1489), 1 forint (1490); 1489-ben a külső tanács tagja és a negyedik fertály egyik adószedője (II/4: 405, 417, 419; II/5: 8, 31). 1495-ben már özvegye fizeti az $1/2$ forint adót (II/5: 44).

39. Kerschengraf Farkas 1488. júl. 31-én két lovat visz ki, harmincadja 40 dénár; 1489. szept. 27-én 4 malacot, harmincadja 12 dénár (II/4: 331, 336). A negyedik fertályban volt háza, ahol Mátyás király cseh katonasága 1481-ben 3 forintra becsült kárt okozott neki (II/6: 251). Itt adója 1 forint (1488), $1+1/2$ forint (1489), 1/2 forint (1490; II/4: 405, 417; II/5: 8, 31). 1492. dec. 14-én ő és felesége, Dorottya rétet (*am Russenpwhel*) vesznek (Gb. 20^v).

40. Laindel István molnár 1487. aug. 9-én 2 lovat visz ki és 35 dénár harmincadot fizet (II/4: 325). 1462-ben bátyjánál, Laindel Péter molnárnál az első fertályban 60 dénárt adózik (II/4: 168). Testvérével, Mártonnal együtt, 1463-ban tűnik fel apjának, Laindel Pál molárnak⁸⁽⁸⁾ a Fapiacon, a várárokmenti Boldogasszony-kápolnával szemközt álló házában (Gb. 30^v; II/4: 190, 204, 227, 253, 279, 296, 308).

Laindel Pál molnár (1454–1468); Péter molnár (1454–1468); Márton molnár (1463–1466); István molnár

(1462–1490); + gyermek Borbála f.: Fechter Farkas; Bernát beneficiátus (1513–1541); leány f. István bécsi rézműves; leány f.: Woldusch János

Itt Márton utoljára 1466-ban, apjuk 1468-ban fordul elő, azután csak István (II/6: 251; II/4: 404, 416, II/5: 7, 30). Adója 32 dénár (1463, 1464), 48 dénár (1465), 184 dénár (1466), 96 dénár (1468), 3 forint (1488), 5+3 forint (1489), 3 forint (1490). Vagyonát 1463-ban 7 dénárfontra, 1468-ban 12 dénárfontra értékelik. Első felesége, Krisztina, 1474. jún. 1-jén már nem él: közös gyermeküknek hagyott 1/16 Felberbrunn-szőlőt, férjének 1/8 Potzmannsberg- és egy Frettner-szőlőt (II/1: 121; Gb. 8^v, 212^r, 17^v). 1481-ben Mátyás király cseh katonasága 10 forintra becsült kárt okozott neki (II/6: 251). 1488-ban és 1489-ben az ácsok és molnárok Szt. Farkas-testvérületének előjárója (II/4: 398, 410). Második felesége, Dorottya túléli őt (II/5: 43, 53, 73, 78). 1499. júl. 26-án eladja 313 „ains halben haws *Gegen vnser frawn kirichen vber gelegen, des Nachbar ist der Pharrhoff Zu vnser frawn vnd Zennts Smid*”, de fenntart magának „ainn wynnkel In der Stuben, auch ain wynnkel Zu Jeren Weinn Im kheller vnd ain khamer” (Gb. 30^v). 1505-ben mégis a második fertályban adózik (II/5: 168), majd a negyedik fertályban (II/5: 355, II/6: 367, 380, 405, 427; SSz. 1991, 70). Adója 1 forint (1495, 1505), 1 1/2 forint (1523, 1524, 1525), 1 forint (1527); bordézmája 1/2 akó (1496), 1 akó (1525), 10+2 akó (1526: II/6: 434, 435); gabonadézmája 1526-ban 10 kepe. Mindebből látható, hogy gazdálkodott; folytatta-e özvegyi jogon a molnárságot, nem tudjuk. 1509-ben ő és nővére, Kerner Farkas polgár özvegye – nyilván szülői örökségből – eladnak 6 hold szántót, amely valamelyik malom mellett feküdt (Gb. 42^v); 1521-ben 1/8 Felberbrunn-szőlőt vásárol már meglévő 1/8 szőlője mellé, amelyet férjétől nászajándékkul kapott: ez bizonyítja, hogy Laindel István első házasságából származó gyermeke nagykorúságának elérése előtt meghalt. 1525. márc. 30-án végrendelkezett (II/2: 7–9), bár csak 1527-ben halt meg. A két 1/8-os Felberbrunn-szőlőt fia, Laindel Bernát kapja, aki ekkor már kilencedik éve a Szt. György-kápolna Mindenszentek-oltárának javadalmas káplánja. A végrendelet megkülönböztet magyar dénárt (*vngriſch gelt*) és német dénárt (*thewtsch gelt*), de mindkettőt fontban számítja; amikor nem különbözteti meg őket, nyilván magyar dénárokról van szó, mert a német dénár akkoriban tiltott pénznek számított.⁹⁹) Laindel Bernátnak 16 német dénárfontot kell szánnia 30 gyászmisére, 2 német dénárfontot kap a Szt. Mihály-plébániatemplom, 1–1 német dénárfontot a ferences templom, ill. a bánfalvi Szt. Farkas-kápolna, egyébként magyar dénárfontokról rendelkezik. 10 dénárfontot kap a cselédlánya, ha férjhez megy, 3–3 dénárfontot egyik nővére, Kerner Farkasné (meg a bundáját; leánya fekete köpenyt), ill. unokája, Woldusch Jánosné, 1 dénárfontot másik nővére, Walusch Jánosné (meg fátyolt), veje, Fechter Farkas megtarthatja a tehenet. Laindel Bernátnak kell behajtania a 18 1/2 dénárfonta rugó kintlevőséget.

Laindel Istvánnak négy gyermeke volt: első házasságából származott gyermeke nem érte meg nagykorúságát; második házasságából származott Borbála, azaz Fechter Farkasné (ennek leánya volt Woldusch Jánosné: Gb. 15^r; II/5: 386), egy másik leány István bécsi rézműves felesége lett (II/2: 136).

A fiú, *Perenhardus Laindler* 1513 első szemeszterében, a soproni származású Salzer Ambrus magiszter prokurátorsága idején iratkozik be a bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyvébe (vö. Schrauf Károly: A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyve 1453-tól 1630-ig. Bp., 1902, 169). Egyetemi tanulmányai után Sopronban a városplébános káplánja lesz (II/1: 338), 1516. dec. 22-én nyeri el a Szt. György-kápolna Mindenszentek-oltárának megüresedett javadalmát. Német nyelvű reverzálisa (Pb. 812–813) azonos 314 Greiner Pongrác már ismertetett 1514. évi reverzálásával (SSz. 1989, 338–340). 1525-ben a papok testvérületének prépostja (Gb. 180^r; II/1: 375; II/6: 448; I/7: 121; II/2: 8). A Széplaki utca elején lakik (II/5: 400, 402; II/6: 404, 434, 317; 1534. évi bordézmajegyzék 14), ahol 6 akó (1525), 5 akó (1529), 12 akó (1534) bordézmát rónak ki rá; 1527-ben 10 forint adót kell fizetnie (SSz. 1991, 73). Az 1532. jún. 26-i muſtra alkalmával e házban írják össze káplánjával, a soproni származású Piesch

Mátyással együtt, aki 1521-ben kapott a várostól ún. titulust, azaz ígérvényt, de üresedés híján nem tudott javadalomhoz jutni (SSz. 1983, 221; GedB. 198). Az említett két 1/8–1/8-os Felberbrunn-szőlőn kívül még tudunk Rotheperter-szőlőjéről is (II/2: 107). 1541. jan. 12–21-e között halt meg. Miként az említett Greiner Pongrác, Laindel Bernát is reverzálisa ellenére végrendelkezéséhez (II/2: 134–138) csak egyetlen belső tanácsost hívott, még pedig azt az Ölpeck Vid szabómestert (II/2: 271), aki aranyszállal átfont és szegfűvel díszített reneszánsz szakállával olyan feltűnést, sőt botrányt okozott, hogy a legközelebbi, ápr. 24-i tisztújításon ki akarták hagyni a tanácsból: *das ein ersamer ratt seines geflochten vnd mit goldt vnd nāgl geschmuckhten parrts halben gleich alls ettlichermassen in hinderredt khomen solle vnd das man ine auch derwegen nit, wie uor, woll brauchen dorffe. Demnach ainer gmain mainung, woferr er ainem burgerlichen parrt tragen vnd sich burgerlich hallten welle, soll er in rat beleiben, wo nit, soll angeregte hinderredt verrer zuerhuetten ain annderer on sein statt genomen werden* (II/2: 275–276). Elvilágiasodott egyházi tanúiról (Raidl Ulrik városplébános, Schwarz Pál és Hengst Lénárd) már Greiner Pongráccal kapcsolatban szóltunk (SSz. 1989, 341). Laindel Bernát elvilágosiadásának jele: elsősorban a városra és rokonaira gondol. Csak az az új kehely lesz a Szt. Mihály-plébániatemplomé, amelyet ő készíttetett (nem szól arról, hogy Raiger Imre királynéi harmincadosnál van zálogban: SSz. 1990, 231), az általa vásárolt miseruha, továbbá egy pacifikále, a javadalomé lesz egy talpas és egy talp nélküli ezüstpohár. Viszont hálából azért, hogy annak idején megkapta a javadalmat, a városnak hagy két félfuder, azaz 2×15 akó bort, továbbá ezüstpoharat, amely a 10 dénárfont zálogösszeg kifizetése ellenére Erdélyi (*Beham*) Ferenc tanácsbélínél maradt. Két Felberbrunn-szőlőjét, két lovát és kocsiját az említett Woldusch Jánosné gyermekei kapják; sógora, az említett István bécsi rézműves megkapja azt a két új ezüstpoharat, amelyet még ő készíttetett Bécsben, továbbá 20 dénárfontot, anyai unokatestvére, Walusch Farkas 2 dénárfontot, másik unokatestvére, László (*Paur*) Tamás, aki ekkor a külső tanács tagja (II/2: 274), ezüstpoharat, brüggei (*prwkhuschen*) barna (lila?) szövetből készült kabátját, májszínű arrasi posztóból készült, rókaprémmelel bélelt subáját; harmadik unokatestvére, Plattner meggyesi jobbágy vörös kiskabátját (*leybrokh*) és elengedi neki adósságát. Két nagynénje (*maym*), azaz az említett Kerner Farkasné (ill. Erzsébet leányának) és Kater Egyednének közösen fél fuder (15 akó) bort hagy, az utóbbinak nagyobbik leánya számára teljesen felszerelt ágyat. Teljesen felszerelt ágyat (nagy párnával, kispárnával, két **315**lepedővel, kacsatollal bélelt takaróval) kap szolgálója (*ajenerin*), Krisztina, aki már 1532-ben is szakácsnője volt (II/2: 55), továbbá ruháit (*vnd ich ir khawfft hab*), 10 dénárfontot, háziállatait, kivéve két özet és az említett két lovat. Viselettörténeti szempontból még tanulságos, hogy István sopronkeresztúri plébánosnak hagyja mokus háti szörméjével (*fechruk*) bélelt fekete subáját és nyestprémes birétumát (*pirrett*). Halászok utcai javadalmi kertjét használatra addigi művelőjének még 3–4 évre átengedi. Nem tudni, hogy néhai Mock Fülöp (Széplaki utca) fia, Bálint miért kapja meg a végrendelkező májszínű kabátját. A végrendeleti tanúknak 2–2 forint jut, a hagyatékból (*wirdt man finden in dem tisch der stuben*) nekik kell kifizetniük Laindel Bernát adósságát (5 font 5 solidus 6 dénár) és behajtaniuk kintlevőségét (23 font 7 solidus és 2 aranykorona¹⁰⁽¹⁰⁾), hiszen a végrendelkező, miként a többi javadalmas káplán is, pénzkölcsönöket korábban is kihelyezett (Gb. 73r, 181v). A temetésen résztvevő, gyászmisét mondó papok mindegyike 6 krajcárt (*sexer*), azaz 24 dénárt kap.

41. Nemtschi N. 1489. aug. 7-én 3 lovat visz ki, harmincadja 1/2 forint, azaz 50 dénár (II/4: 336). Fuvaros volt (II/4: 287). 1466-ban az első fertályban tűnik fel: adója 5 solidus 10 dénár (1466), 4 dénársolidus (1468); 1468-ban vagyonát nem értékelik (II/4: 270, 289, 300). 1488-ban nem szerepel az adójegyzékben, 1489-ben rendes adóját (1 forint) a belvárosban rója le (II/4: 408), a rendkívüli adó jegyzékében nem szerepel. 1490-ben a második fertályban 2 forintot fizet (II/5: 27).

42. Schwarz András 1488. aug. 8-a és 1489. nov. 16-a között négy alkalommal összesen 15 lovat visz ki,

összes harmincadja 2 forint 90 dénár (II/4: 331, 335, 336, 337). Az 1475-ben elhunyt Ziegler János városi nótárius özvegyét, Erzsébetet veszi el feleségül, így kerül a nótárius Szt. György utcai házába, ahol 1481-ben Mátyás király cseh katonasága 60 forintra becsült kárt okozott neki (II/6: 253). Ugyanebben az évben Wegenhut Lénárd úgy rendelkezik, hogy halála esetére Kovácsok utcai fél házrészre Erzsébet asszonyé legyen, aki Lénárd adósságait fizesse majd ki (Gb. 6^r). Schwarz András a Szt. György utcai házban 1488-ban 10 forint, 1489-ben 10+6 forint adót fizet (II/4: 393, 407; II/5: 9); 1487-ben 5 forintot ad a városi kölcsönbe (II/4: 395). Az 1489. dec. 16-i adójegyzékben még Schwarz András szerepel, bár ekkor már nem élt: 1489. okt. 14-én Erzsébet asszony veje, Gugelweit János városi nótárius (1487–1495) feleségének, Ziegler Borbálának jogán követeli atyai örökségét, meg is ítélik neki a Szt. György utcai ház felét, másik felére elismerik igényét, továbbá két szőlőt (*Sachsengrund, Kohlenberg*) is (GerB. 162). 1490-ben már Schwarz András özvegyeként fizet Erzsébet asszony 6 forint adót (II/5: 21, 23). Erzsébet asszony harmadszor Lackner Márton kalmárhoz ment feleségül: 1495. dec. 9-én Ziegler Borbála már mint Gugelweit János özvegye támaszt igényt *auf denn vorgeschribm halbm tail hawss, den der Mert Lagkchner vnnd sein 316 hawsfraw besitzenn* (GerB. 163). Nov. 27-én a Szt. György utcai házban ezért adóznak együtt Lackner Péter varga özvegye és Gugelweit János özvegye (*statschreiberin* II/5: 45).

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Mollay Károly: Egy évtized soproni külkereskedelmének társadalomtörténeti háttere (1483–1489) / I. Az árosok / I/4. A lócsiszárok: Az újak

I/4. A lócsiszárok: Az újak

43. Frölich Farkas halász 1488. júl. 31-e és 1489. szept. 5-e között három ízben összesen 8 lovat visz ki, harmincadja 1 1/2 forint (II/4: 330, 334, 336). A Kovácsok utcájában van háza, ahol 1488-ban 1 1/2 forint, 1489-ben 3+2 forint adót fizet (II/4: 400, 412; II/5: 3). Ő és felesége, Ilona 20 magyar forint kölcsönt vesznek fel 10 %-os kamatra, zálogul lekötve házukat (Pb. 7): 1490-ben már nem e házukban adóznak, hanem az első fertály végén húzzák meg magukat, 2 forintot adózva (II/5: 27).

44. Klein Pál asztalos 1487. nov. 1-jén 2 1/2 forint értékben kovácsszerszámokat hoz be, harmincadja 11 dénár; 1489. júl. 28-án és aug. 7-én összesen 3 lovat visz ki, harmincadja összesen 55 dénár (II/4: 326, 336). A Kovácsok utcájában 1/2 forint (1490), 1 forint (1495) és 1/2 forint (1505) adót fizet (II/5: 27, 41, 61, 168).

45. Krautmülner N. 1490. márc. 27-én lovat visz ki és 75 dénár harmincadot fizet (II/4: 342). Édesanyja lakó a Mészárosok utcájában, ahol 1487-ben 1 forint kölcsönt, 1488-ban 3 forint adót vetnek ki rá (II/4: 393, 396). 1489 elején a negyedik fertályban 3 forint adót fizet (II/4: 417).

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / Molnár András: Batthyány Lajos és a Széchenyi-Kossuth vita (1841–1843)

Molnár András: Batthyány Lajos és a Széchenyi-Kossuth vita (1841–1843)

1841. február 1-jén írott levelében Széchenyi egy kilenc hónappal korábbi beszélgetésükre emlékeztette Deák Ferencet: „1840-ki április 30-án a pozsonyi ligetben Ön nekem azt mondta -s nem hibázok, mert naplómban felírtam – »Most nincs ok többé agitatoria – s mindazok, mint Somssich, Balog s tán Batthyány Lajos – kik túl kalandoznak, alkalmasint a vármegyékben agitálni fognak, – csak árthatnak az ügynek.«”

Az országgyűlés berekesztése óta eltelt időszakban – állapította meg Széchenyi – „Balog, Somssich azonban senkire nem hatottak, s Batthyány L[ajos] – egy cseppet sem agitált.”¹⁽¹¹⁾ Batthyány nem agitált, legalábbis nem agitált szembeűnő módon, jóllehet az 1839/40-es országgyűlés idején – amint politikai programjában is megfogalmazta – még ezt tűzte ki céljául, és ilyen értesülései voltak a császári titkosrendőrségnek is.

³¹⁷Így pl. 1840. január 31-én azt jelentették, hogy Batthyány az országgyűlés befejezése után Pestre akar költözni, és a jövőben ott kíván letelepedni, hogy onnan, mint egy gyűjtőpontból terjeszthesse a kormánnyal szembeni ellenséges szellemet.²⁽¹²⁾ Megerősítette e feltételezést egy 1840. április 13-án kelt jelentés is, amely szerint Batthyány Lajosnak az volt a terve, hogy a következő telet Pesten tölti, és ott a liberális párt egyesülési pontját képezi. E célból tárgyalásokat kezdett a Hatvani utcában álló Cziráky-palota bérbeviteléről.³⁽¹³⁾ Az országgyűlés végeztével készített titkosrendőri jellemzés szerint Batthyány „saját kijelentése szerint azt határozta el, miszerint mindent be fog vetni annak érdekében, hogy a következő országgyűlésen a főrendi ellenzék legalább még egyszer olyan erős legyen, mint ez alkalommal volt”. Batthyány állítólag javaslatot tett egy olyan pénzalap létrehozására is (éppen e célból), amelynek az lett volna a feladata, hogy fedezze az ellenzéki szellemű, de viszonylag szerényebb jövedelmű főnemese országgyűlési tartózkodásának költségeit.⁴⁽¹⁴⁾

Az országgyűlés végeztével a főrendi ellenzék pozsonyi társasága széteszlott, és úgy látszott, hogy az elkövetkező évek politikai közvéleményét döntő részben a vármegyékben folyó viták, így végső soron maguk a vármegyék fogják befolyásolni. Batthyány figyelme azért is a vármegyék felé fordult, mert az országgyűléstől alig kapott érdemi feladatot; mindössze a Duna (és más folyók) szabályozásával foglalkozó országos választmány egyik tagjává nevezte ki a nádor, de oda is csupán pótlólag, a tagságról leköszönt Erdődy Sándor gróf helyére.⁵⁽¹⁵⁾

Megjelent Batthyány Vas megye 1840. július 16-i, követbeszámoltató közgyűlésén, anélkül azonban, hogy személyét az előtérbe állította volna.⁶⁽¹⁶⁾ Részt vett az 1840. november 3-i vasi közgyűlésen is, ahol a megye élesen elítélte a reverzális nélküli vegyes házasságok ügyében kiadott (az áldást megtiltó) primási körlevelet. Nem tudjuk, hogy e határozatban szerepe volt-e Batthyánynak (korábban, az országgyűlésen ő is ilyen érdemben foglalt állást), vagy csupán ³¹⁸sógorát, Károlyi György grófot kísértte el megyéje közgyűlésére, aki ekkor tette le a táblabírói esküt.⁷⁽¹⁷⁾

A népszerűsége és eddigi sikerei csúcsán álló Deák Ferenc, az ellenzék első számú vezére, Zala megye 1840. július 27-i közgyűlésén terjesztette be nevezetes követjelentését. A jeles eseményen nagy számban jelentek meg a környező megyék ellenzéki vezetői. Ott volt szinte az egész Vas megyei ellenzék is, mégpedig Batthyány Lajossal az élén! A Deák előtti tisztelgő főhajtásra elkísértte őt titkára, Petrichevich Horváth Lázár, valamint barátja, a Fejér megyei Zichy Ödön gróf is. Deák országgyűlési beszámolója után Zala megye főispánja, Batthyány Imre gróf számos Vas megyei mágnással és táblabíróval együtt Zala tiszteletbeli táblabírájává nevezte ki Batthyány Lajost is.⁸⁽¹⁸⁾

Deák 1840. augusztus 25-én viszonzta Batthyány látogatását. Ekkor a Széchenyinél augusztus 20-ra (István napra) összegyűlt ellenzék átutazott Batthyány ikervári birtokára, és itt Batthyány névnapi köszöntése mellett szó esett az ellenzék további teendőiről is.⁹⁽¹⁹⁾ Ekkortájt pendíthették meg Batthyány Lajos előtt a „vezérség” gondolatát, ő azonban tapasztalatlanságára hivatkozva kitért a bizalom elől. A reformeszmék további terjesztését viszont ő is pártfogolta, és azt röpiratok formájában képzelte el. Tervei szerint minden egyes reformkérdést külön röpirat tárgyalt volna, és a résztanulmányok összessége egységes sorozatot alkotott volna. Batthyány e munka megszervezésére későbbi titkárát, a pesti arisztokratákörök

kedvelt íróját és társasági emberét, Kuthy Lajost szemelte ki.¹⁰⁽²⁰⁾ E röpiratok azonban sohasem készültek el, mert 1841 januárjában egy új, minden eddiginél határozottabb közvéleményformáló erő jelent meg az ország közéletében: Kossuth Lajos Pesti Hirlapja.

Batthyány politikai koncepcióját, azt tudniillik, hogy az arisztokrácia legyen a reformtörekvések irányítója, a Pesti Hirlap megjelenése és hatása alapjaiban rendítette meg. Batthyány úgy látta, hogy csökkent a mágánások társadalmi központteremtő funkciójának jelentősége, és a köznemességgel kötött szövetségük súlya is elenyészni látszott.¹¹⁽²¹⁾ Alig néhány héttel a Pesti Hirlap megjelenése után, a pesti kaszinó 1841. január 31-i ülését követően a mágánásellenzék jelenlévő tagjai, így Széchenyi, Batthyány, Eötvös József és Zichy Jenő élesen kikeltek a Pesti Hirlap ellen, mert abban a kormány provokációját vélték felfedezni. Batthyány „Kossuthot megvásárolt emberként állította be, aki most a demokrácia ³¹⁹sátánját az arisztokrácia nyakára akarja hajtani, mert a kormányzat mindig könnyebben tud elbánni a demokráciával, mint egy képzett és gazdag arisztokráciával.”¹²⁽²²⁾ Erdélyi János 1841. február 13-án kelt levelében szintén azt írta Szemere Miklósnak, hogy „a mágánások, kezdve Széchenyin, Batthyány Lajoson, nagyobb részt ellene vannak a Pesti Hirlapnak”, egy néhány nappal későbbi titkosrendőri jelentés szerint pedig az „oligarchák”, így különösen Batthyány Lajos, Széchenyi, Erdődy Sándor és Zichy Jenő a pokol fenekére kívánták Kossuthot a Pesti Hirlapjával együtt.¹³⁽²³⁾ Sőt, Batthyány állítólag ekkor még csupán egy pénzsóvár, arcátlan senkinek tartotta Kossuthot.¹⁴⁽²⁴⁾ 1841 márciusának elején Deák is úgy értesült, hogy Batthyány (többek között Széchenyivel és Zichy Ödönnel együtt) a „hirlapnak részszerint irányát, részszerint pedig a modort, melyben az írva van, igen kárhoztatják”.¹⁵⁽²⁵⁾ 1841. március 8-án jelentették a titkosrendőrök, hogy a Pesti Hirlap követelései különösképpen a liberális mágánásokat döbbsentették meg, és Batthyány Széchenyivel együtt nyílt szakításra készül Kossuthal.¹⁶⁽²⁶⁾ Még május közepén is csaknem az egész mágánásellenzék Hirlap-ellenes volt. „Mindezek – írta egy kémjelentés – főleg Batthyány, kezét fogva akarnak a Pesti Hirlap ellen föllépni, melynek azt róják fel, hogy az alsóbb néposztályokat a felsőbbek ellen uszítja.”¹⁷⁽²⁷⁾

Széchenyi a Kossuth Pesti Hirlapja elleni fellépésre, és egy „centrum-párt” létrehozására mindenekelőtt (Deák Ferenc mellett) az arisztokrata körökben nagy befolyással rendelkező Batthyány Lajost kívánta megnyerni. Míg az előző évben csak nagyritkán találkoztak (így augusztus 7-én és 25-én Ikervárott, majd október 10–11-én Nagycenken)¹⁸⁽²⁸⁾, 1841 februárjától szinte naponta kereste Batthyány társaságát. Január 29-én írott levelében felszólította Batthyányt: álljon melléje vagy legalább határozottan nyilvánítson véleményt. Másnap Batthyány felkereste, és Széchenyi úgy látta, sikerült megnyernie. Ezt látszott alátámasztani Batthyány február 1-jei kaszinóbeli kijelentése is: „Kegyelettel legyetek Széchenyi irányában.” Batthyány március 2-án ugyan igyekezett lebeszélni Széchenyit a Kossuth elleni fellépésről („azt mondja – ne írjak” – jegyezte fel Széchenyi a naplójában), de miután március 5-én ismét hosszasan beszélgettek egymással „nemzeti létünkéről”, március 12-én Batthyány a kaszinóban „vezér”-nek nevezte Széchenyit. Csaknem két hónap elteltével, május 1-jén újabb ³²⁰„hűségnyilatkozatot” tett Batthyány: „A Hirlap újság nyomán alaposan meggondoltam a dolgot. Látom, igazad volt – nem hittem, hogy idáig jutnak a dolgok. Nem fogsz többé oly divergálónak találni, mint az elmúlt országgyűlésen.”¹⁹⁽²⁹⁾ Batthyány ezt követően hosszú hónapokra kikerült Széchenyi személyes befolyása alól, legközelebb csak 1841. augusztus 21-én, Széchenyi névnapja alkalmából találkoztak. Közben, június 23-án megjelent Széchenyi könyve, a Kossuth „modorát” elítélő „Kelet népe”. Batthyány ekkor még – a titkosrendőri jelentések szerint – Széchenyi mellé állt, mint ahogy Széchenyi rábeszélésére vállalt szerepet a Sopron-Vasi Szederegylet július 26-án megválasztott igazgató-választmányában is.²⁰⁽³⁰⁾

1841 decemberének elején látott napvilágot a Kossuth és Széchenyi között kibontakozó vitához

kapcsolódva Kuthy Lajosnak, az arisztokrata körök (kiváltképp a hölgyek) ünnepelt „lieblingének” könyve, a „Polgári szózat Kelet népéhez”, amelyet a szerző „Batthyány Lajos urnak, haza és nemzetiség legegység barátjának, s a felsőházban a polgári erény és nagyság egyik képviselőjének hála és tisztelet mély és örök érzetével” ajánlott.²¹⁽³¹⁾ Kuthy munkáját sem a császári titkosrendőrség, sem pedig Széchenyi nem hozta összefüggésbe Batthyány nevével, sőt Széchenyi a megjelenését még csak említésre sem méltatta.²²⁽³²⁾ Nem tudjuk pontosan, hogy Kuthy ekkor már magántitkára volt-e Batthyáynak, és miután csak feltételezhető, semmint bizonyítható, hogy a „Polgári szózat” Batthyány szorgalmazására készült, az sem mutatható ki pontosan, hogy a meglehetősen dagályos és körülményes megfogalmazású röpirat milyen mértékben tükrözi Batthyány nézeteit. Varga János mindenesetre elképzelhetőnek tartja, hogy Kuthy nem is annyira a saját nézeteit fejt ki benne, sokkal inkább a nagybirtokos-arisztokrácia egy bizonyos csoportjának, főképpen pedig saját patrónusának, Batthyány Lajosnak a véleményét közvetíti. Ha ez valóban igaz, akkor bizonyítható az is, hogy Batthyány már 1841 őszén eltávolodott Széchenyitől, és bizonyos mértékig közelített Kossuth felé. Miközben pl. a „Polgári szózat” is kifogásolta a Pesti Hírlap számos cikkének hangvételét, Kossuth vezércikkeinek összességét mégsem kárhoztatta, így éppen Széchenyi támadásának legfőbb okát (azt tudniillik, hogy a Hírlap lázító szellemű) tagadta.²³⁽³³⁾

321 Batthyány persze valójában – mint később látni fogjuk – az első lépéseket már akkor megtette Kossuth felé, amikor 1841-ben – feltételesen ugyan, de mégiscsak – elvállalta az Iparegyesület elnökségét. Széchenyi azonban, noha megrendült bizalommal, de újból és újból a maga oldalára próbálta állítani Batthyányt. „Annyit küszködtem, hogy egy kicsit megszelídítsem. Keresztvíz alá tartottam a gyermeket – előszeretettel minduntalan meghívom... civakodom... igazán semmiért” – írta 1842. január 22-én a naplójába, majd alig tíz nappal később, február 2-án sértődötten vágta a szemébe a láthatólag ingadozó Batthyáynak: „Nincs célod, nincs rendszered!” Széchenyit az bátorította fel az újabb közeledésre, hogy észrevette, miszerint a Pestre felkerülő Batthyány többet foglalkozik a szórakozással, mint a politikával, így pl. „egész éjszakákon át játszik”.²⁴⁽³⁴⁾

1842 februárjának végén Széchenyi nagyszabású „hadműveletbe” fogott Batthyány lekenyerezésének érdekében. Mind a kormány, mind pedig Batthyány felé azzal az ötlettel állt elő, hogy nevezzék ki Batthyányt Vas megye főispáni helyettesévé, adminisztrátorává. Az ötlet egyébként eléggé kézenfekvő volt, hiszen korábban (1841 májusáig) éppen Batthyány apósa, Zichy Károly gróf viselte e hivatalt. 1842. február 24-én kérte meg Széchenyi Wirkner Lajost, a Kancellária tanácsosát, hogy „tegyék meg Batthyány Lajost Vas megye adminisztrátorává”, mire Wirkner azt felelte, hogy ettől „túlságosan félnek”. A tervet március 2-án közölte Batthyányval; mondván, hogy „légy Vas adminisztrátora; elfogadnád? A kormányt nem szabad zavarba [hozni]”. Batthyány az alábbi feltételekkel adta beleegyezését: „igen... de nem keresem, semminő lépést nem teszek, nem kötelezem magam semmire – csak Vast fogadom el... s röviddel az országgyűlés előtt”. Március 8-án Széchenyi József főherceg nádorral tárgyalt, többek között Batthyány vasi adminisztrátorságáról, majd március 13-ra megszervezett egy találkozót a nádor és Batthyány között. Azonban sem ennek, sem a Zarka János ítéldbírával folytatott március 21-i tárgyalásnak nem volt érdemi eredménye, így azután 1842. április 21-én a korábbi somogyi alispánt, Czindery Lászlót nevezte ki az uralkodó Vas megye főispáni helyettesévé. A kormány döntését valószínűleg megkönnyebbülten vette tudomásul a Czindery ünnepélyes beiktatásán, Vas megye 1842. július 28-i közgyűlésén személyesen jelenlévő Batthyány.²⁵⁽³⁵⁾

Széchenyi azonban nem adta fel a reményt, és 1842 áprilisában csaknem naponta igyekezett Batthyányt „puhíttatni”, egészen addig, míg Batthyány április 28-án Széchenyinek kijelentette: „Te vagy az egyetlen magyar, kit irigylek!”²⁶⁽³⁶⁾

1842 augusztusában Széchenyi újabb „trükkal” kísérelte meg Batthyány lekötelezését. Felajánlotta Batthyány számára, hogy közbenjár az elhúzódó perének ügyében. Szeptemberben már Deák Ferenc jogi felkészültségét is [322](#)segítségül hívták, és (kétszer is: szeptember 1-jén és 15-én) együtt tanácskoztak Batthyány peréről. Széchenyi minden befolyását latba vetette, és október elején már kedvezőnek mutatkozott a per kimenetele, de annak lezárására csak 1843 márciusában került sor. Ekkorra azonban Széchenyi és Batthyány már végképp elhidegültek, így március 3-án keserűen jegyezte fel Széchenyi: „Batthyány Lajos megnyerte a pörét! ... Vajon meg fogja-e köszönni nekem? – Aligha hiszem. – Őbenne is több a büszkeség, mint a lelki nagyság.”[27\(37\)](#)

A Széchenyi és Kossuth álláspontja között ingadozó Batthyány döntéséhez Széchenyi 1842. november 27-i beszéde adhatta meg a döntő lökést. Széchenyi beszéde minden részgazsága ellenére egyoldalúan és alaptalanul az ellenzékot vádolta, mégpedig azzal, hogy türelmetlen nemzetiségi politikájával maga az ellenzék gerjeszti a nemzetiségek politikai mozgalmait. Miután Batthyány már Fejér megye 1842. október 17-i közgyűlésén (amikor kinevezték Fejér megye táblabírájává) kifejtette a túrmezei nemeseket ért sérelem kapcsán, hogy az illíreknek, akiknek élén a zágrábi püspök és a megye adminisztrátora áll, éppen a kormány kedvez; nem lehetett kétséges az sem, hogy a kormány nemzetiségi politikáját ilyen módon elítélő Batthyány nem fog igazat adni Széchenyinek.[28\(38\)](#)

1842 decemberében – akkor, amikor Batthyány orvosára hivatkozva azt híresztelték a grófról, hogy már egy éve sincs hátra, és amikor Batthyány minden eddiginél nyilvánvalóbb módon kapcsolódott be Kossuth oldalán az Iparegyesület szervezésébe, – vált világossá Széchenyi számára, hogy elvesztette Batthyányt.[29\(39\)](#)

1841 januárjának végén, miközben Batthyány még Széchenyivel együtt a legteljesebbnek látszó egyetértésben szidta Kossuthot, Batthyány meghívást kapott annak a „Hasznos ismereteket terjesztő társaság”-nak az alakuló összejövetelére, amelynek a támogatását Széchenyi korábban visszautasította. Batthyány ugyan nem jelent meg az 1841. január 30-án tartott ülésen, de így is a részvénytársaság vezetésére hivatott „választmány elnökéül gróf Batthyány Lajost óhajtó a társaság”. Széchenyi már aznap úgy értesült, hogy Batthyány az [323](#)elnökséget „távollétében feltételesen elfogadja”.[30\(40\)](#) Batthyány nem csupán az elnökségre vállalkozott, de az első között iratkozott fel a társaság részvényesei közé is. Kossuth az 1841. szeptember 2-án megjelent, „Felelet gróf Széchenyi Istvánnak Kossuth Lajostól” c. munkájában már az orra alá dörgölhette Széchenyinek, hogy Batthyány bezzeg „500 ezüstforinttal adakozott” a Széchenyi által támadott „hasznos ismereteket terjesztő egyesület” létesítésére.[31\(41\)](#)

A nevét időközben „Iparegyesület”-re változtató egyesület közgyűlése 1842. június 4-én választotta meg elnökéül Batthyány Lajost. Batthyány alapvetően kétféle módon igyekezett eleget tenni elnöki megbízatásának. Egyrészt személyes jelenlétével és elnöklétével kívánt súlyt adni az egyesület üléseinek; másrészt minden tekintélyét latba vetette az egyesület népszerűsítése, és a támogatók, részvényesek toborzása érdekében. 1842 végén pl. körlevélben szólította fel barátait és ismerőseit az egyesület anyagi és erkölcsi támogatására.[32\(42\)](#)

Az Iparegyesület 1842. december 26-i díjkiosztó ünnepélyét Batthyány nyitotta meg, nevezetes beszédével, amelynek fogalmazványát már a december 23-i választmányi ülésen felolvastatta. A választmány részéről „elnök urnak e megelőző figyelme köszönettel fogadtatott, azon nyilvános megjegyzéssel, hogy a választmány egy pillanatig sem kétkedett, miszerint a gróf úr egészben és részletekben is csupán az egyesület és választmánya érzéseit fogja kifejezni”. Batthyány előzékeny gesztusa azonban valójában válasz volt Széchenyi akadémiai beszédére, arra a beszédre, amelyet Széchenyi előzőleg nem mutatott be az

akadémia igazgatóságának. Széchenyi elkeseredetten írta a naplójába (december 23-án): „Batthyány Lajos mindenestül Deák, Kossuth és társai karjaiba vetette magát. Iperegyesület választmányi ülésén, hol Batthyány Lajos elnökölt, felolvasta a beszédét (a nagy ülésnek) hogy lássa, nincs-e valamilyen észrevétel rá ... hogy engem helyezzen hamis megvilágításba. Teljesen ellenem fordult.”³³⁽⁴³⁾

A december 26-i díjkiosztás után Batthyány nagyszabású ebédet adott az ünnepeltek tiszteletére, ahol – Széchenyi értesülései szerint – igencsak „kokettált” Eötvös Józseffel és Kossuthal. Széchenyi szerint Batthyány hamis volt vele szemben, mégpedig azért, mert „érvényre akarja juttatni becsvágyát mindenáron”.³⁴⁽⁴⁴⁾

3241843 első hónapjaiban (egészen az országgyűlés kezdetéig) Batthyány személyesen elnökölt valamennyi igazgatóválasztmányi ülésen, tett néhány észrevételt az egyesület gazdálkodásával, pénzügyeivel kapcsolatban, folytatta az aláírásgyűjtést, és az ő feladata volt a helytartótanáccsal való kapcsolattartás, az egyesület kérvényeinek a nádornál történő benyújtása is.³⁵⁽⁴⁵⁾

Még 1841 áprilisában jelentette a császári titkosrendőrség, hogy Batthyány Lajos kibérelte a Cziráky-palotát, és a következő telet Pesten kívánja tölteni; ő akarja megalakítani a mágnesellenzék centrumát, hogy ezáltal Széchenyit a háttérbe szorítsa.³⁶⁽⁴⁶⁾ Batthyány azonban valójában nem 1841/42, hanem – amint láttuk – 1842/43 telén fordult látványosan szembe Széchenyivel. 1841 decemberében, miközben többször is részt vett (persze csak megfigyelőként) a büntetőjogi választmány munkájában, már agitálni kezdett, hogy Deákek készítsenek különvéleményt az esküdszékek ügyében, és nem rejtette véka alá a helytartótanácsnak egy, a bűnvádi eljárás Pest megyei reformját eltöltő rendeletének rosszallását sem. „Most megint opponálunk ... már régóta nem volt semmi” – szólt ekkoriban (1842. január 22-én) sógora, Károlyi György gróf Batthyányhoz³⁷⁽⁴⁷⁾, nagyobb arányú szervezkedésbe azonban Batthyány – az Iperegyesület szervezése kapcsán – csupán 1842 őszén kezdett. December közepén Kossuth már olyannyira a bizalmába fogadta Batthyányt (és fordítva), hogy előzetesen kikérte egy, a Pesti Hírlapba szánt cikkéről Batthyány véleményét.³⁸⁽⁴⁸⁾

Batthyány 1843 januárjában Pestre hívta össze a mágnesellenzék hangadóit, hogy Széchenyivel szemben közösen lépjenek fel. Eközben a felesége, Zichy Antónia grófnő is minden tőle telhető módon igyekezett szaporítani a főrendi ellenzék sorait.³⁹⁽⁴⁹⁾ 1843 márciusára már Széchenyi számára is nyilvánvalóvá vált, hogy Batthyány (vele ellentétben) „még mindig ellenzékkel akar a kormánytól mindent kikényszeríteni”. Március 20-i beszélgetésük arra a belátásra bírta Széchenyit, hogy Batthyány keserűen és kormányellenesen érez. Egy hét múlva **325**Batthyány ismét a kormány „perfidiáját” emlegette Széchenyi előtt.⁴⁰⁽⁵⁰⁾ Szintén 1843 márciusában jegyezte fel a császári titkosrendőrség, hogy Batthyány és követői a magyar arisztokraták soraiból szeretnék a lehetőség szerint a nádori hivatal betölteni. Batthyány állítólag már évekkel korábban kijelentette, azt szeretné, ha a nádor többé nem az osztrák főhercegek közül kerülne ki.⁴¹⁽⁵¹⁾

Széchenyi egyik írása szerint Batthyány már ekkoriban az évenkénti pesti országgyűlés ötletét hangoztatta, 1843 márciusának végén pedig kijelentette, hogy ha az országgyűlés nem fog megfelelni a várakozásának, csak néhány hetet fog Pozsonyban tölteni.⁴²⁽⁵²⁾ Ekkor történt az is, hogy Batthyány aláírási ívet bocsátott közre, a pozsonyi országgyűlés ellenzéki kaszinójának újjászervezése céljából, Széchenyitől pedig személyesen is megkérdezte, hogy tagja akar-e lenni a mágnesellenzéknek tömörítő „kiskaszinó”-nak.⁴³⁽⁵³⁾

Az országgyűlés előestéjén részt vett Batthyány Vas megye 1843. április 3-i, a megye követutasításait tárgyaló közgyűlésén. A helyi konzervatívok már előző este veréssel fenyegették meg, ha fel merne lépni a

nemesi adóviselés mellett. Batthyány ennek ellenére felszólalt, és – a Pesti Hirlap tudósítása szerint – „magasztos keblének fájdalmában, melyet tiszteletet gerjesztő arcának minden vonása tanúsított, az ostromlott szólásszabadságnak legalább romdarabjait megmenteni kívánó, elszánt lélekkel, rövid szavakban kinyilatkoztatja, hogy ő is adózni kíván.” A vasi konzervatívok már Batthyány fellépése alatt is bekiabáltak, amikor azonban Széchenyi János gróf próbált érvelni az adózás mellett, elszabadultak a felheccelt konzervatív kortések indulatai. A liberális szónokok a verés elől a főispáni helyettes lakosztályába próbáltak menekülni, és csak kis híján múlt, hogy a részegségükben kötekedő, valamint Széchenyi grófort „halálra kereső” konzervatívok nem verték meg Batthyányt is,⁴⁴⁽⁵⁴⁾

Batthyáynak a nemesi adózás melletti Vas megyei fellépése is azt bizonyította, hogy a gróf döntött, mégpedig a Kossuth által képviselt reformpolitika mellett. A közelgő országgyűlés előtti hónapokban tett, élesen kormányellenes kijelentéseinek híre természetesen eljutott Bécsbe is. Nem véletlen, hogy Metternich éppen ekkortájt vetette a szemére (Batthyány Lajosról szólva) Széchenyinek, hogy „Ne lobogtassanak Magyarországon fáklákat”!⁴⁵⁽⁵⁵⁾

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

326 HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

Hagyomány, hogy szerkesztőbizottságunk az évi négy ülés közül az egyiket, tanulmányi kirándulással egybekötve, vidéken tartja meg. Ilyenkor kikerülhetetlen az objektív elé sorakozás. Képünk a Sarródon, 1994. szeptember 19-én rendezett ülésre érkezőket örökítette meg. Balról jobbra: dr. Metzl János (Házigazdánk: dr. Kárpáti B. László és dr. Gimesi Szabolcs), Hárs József, dr. Turbuly Éva, dr. Horváth Zoltán, dr. Mollay Károly, dr. Domonkos Ottó, Askercz Éva (Mollay Erzsébet, mint főszerkesztőnk kísérője). A felvétel készítője dr. Kubinszky Mihály. A háttérben a Kócsagvár, a nemzeti park igazgatósági épülete.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Hárs József köszöntése

Hárs József köszöntése

Október 17-én töltötte be hetvenedik életévét Hárs József, folyóiratunk olvasószerkesztője. A Soproni Szemle 1976. évi első számán szerepel a neve először olvasószerkesztőként, Kelényi Ferenctől vette át ezt az aprólékos nehéz munkát, s az időnként változó szerkesztőségi névsorokban azóta változatlanul ott szerepel a biztos pont: az olvasószerkesztő neve. A helytörténeti orgánus e fontos feladatának elvégzését a Soproni Tervező Iroda statikus szerkesztőjeként – életének egyetlen kereső foglalkozása és egyetlen munkahelye – vállalta, mégsem mondhatjuk, hogy távolról, hogy kívülről érkezett hozzánk. Nem, mert soproni fiként és soproni polgárként korán a város büvkörébe került és a város történetének kutatására szánta [327](#) szabadidejét és szellemi erejét. 1961-ben jelent meg első tudományos közleménye folyóiratunkban, a Baubank 1901. évi bukásáról, s ezt azóta pontosan egytucat nagyobb tanulmány és valamivel több rövidebb cikk és könyvismertetés követte. Emellett három önálló helytörténeti könyvet adott ki (Szakácskönyv 1828, 1991., Akikről utcát neveztek el, 1993., A Soproni Ünnepi Hetek története, 1994.) s talán e sorokkal egyidőben már olvashatjuk negyedik, a soproni mozizás történetét tárgyaló könyvét. Máshol is jelentek meg kultúrtörténeti írásai (pl. Győri Tanulmányok 1989.), amelyek közül városunk lakosságát sopronivá formáló hatásukért a napi- és hetilapokban közölt sok-sok apró közleményét tartjuk nagyon értékesnek. Valószínűleg ezt is jutalmazta a város 1994-ben a „Sopron Kultúrájáért” kitüntetés adományozásával.

Kedves Barátunk, Hárs József! Köszönjük eddigi szerkesztői és szerzői munkádat, köszönjük a barátságodat. Légy még sokáig szigorú lektora írásainknak és írd még sok-sok soproni kultúrtörténeti tanulmányt. Ezt kívánják a Soproni Szemle szerkesztői, olvasói és a

Szerkesztőbizottság

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / HELYTÖRTÉNETÍRÁSUNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI / Hárs József: Ellenséges légi tevékenység Sopron felett (1937. július 22–1945. április 9.)

Hárs József: Ellenséges légi tevékenység Sopron felett (1937. július 22–1945. április 9.)

1. Bármilyen különösen hangzik: ellenséges gépek békeidőben jártak először Sopron légterében. „Két

szovjet gép a Fertő felett sarlót, kalapácsot és vörös csillagot rajzolt csütörtökön délelőtt” – írja a Sopronvármegye szombatra keltezett 1937. július 24-i számában. A délutáni lap szerint szigorú vizsgálatot indítottak. Hivatalosan akkor a Szovjetunió diplomáciai kapcsolatban volt ugyan velünk, mégis – annál furcsább ez a füstjelzés. Másodjára, ha lehet, még nagyobb feltűnést keltett egy magános szovjet (vagy cseh) aeroplán, amely – a csillagot kivéve – ugyanazokkal a jelekkel hívta fel a figyelmet a fenyegető jövőre. Akkor már 1938 szeptemberében éltünk, külpolitikailag éppen eléggé feszült helyzetben.¹⁽⁵⁶⁾

2. Napi téma volt a fentről várható támadások elleni védekezés. Intézkedések jelentek meg, szervezetek alakultak, s ahogy múlt az idő, egyre nyilvánvalóbbá lett, hogy a háború falra festett ördöge valósággá válik. 1941. április 6-án elrendelték a honi légvédelmi készséget. A kezdet mindjárt vasárnap légiriadó volt: 10 óra 23 perctől három percen át tartott Sopronban. Ez volt az első nálunk, s ha mi itt nem láttuk is a jugoszláv bombázókat és az őket támogató angolokat, Dél-Dunántúl több vasúti csomópontján robbantak a bombáik²⁽⁵⁷⁾.

328A németek villámháborúja következtében a készséget, mint immár fölöslegeset, április 22-én lefűjték. Megjegyzendő, az angolokkal akkor még nem voltunk hadiállapotban. A Brit Birodalom nekünk 1941. december 6-án üzent a háborút. Az Amerikai Egyesült Államokkal Magyarország már december 12-étől hadiállapotban lévőknek tekintette magát, ám erre a hasonlóan egyértelmű válasz a tengeren túlról csupán 1942. június 5-én érkezett meg. A szigorított légvédelmi készség elrendelésére a Szovjetunió elleni hadműveletek kirobbanásakor került sor. Nem árt emlékeztetnünk rá, hogy a németek oldalán az első Románia volt – az 1941. június 22-i hadüzenetével –, őt Szlovákia követte 25-én. Mi csak 26-án csatlakoztunk az előtűnk szőlőkhöz. A magyar 2. hadsereg mint harcoló alakulat 1942. július 25-én foglalta el állásait a Donnál, s az első légitámadás Budapest ellen ugyanazon év szeptember 4-én zajlott le³⁽⁵⁸⁾.

Sok minden történt addig, míg rendszeressé váltak nálunk a légiriadók. Ifj. Sarkady Sándor a Kisalföld 1994. május 10-i számában hibás újságírói címmel ellátott érdekes cikket közöltetett az 1944. május 10-i légiriadóról⁴⁽⁵⁹⁾. Ez azonban semmiképpen sem volt az első. Még a rendszeres feljegyzések megkezdéséhez képest sem. Bécsújhelyet először 1943. augusztus 13-án bombázták a rajtuk keresztül felvonuló amerikaiak. Mégpedig a 9. légi hadsereghez tartozó, akkor még Afrikából induló egységek⁵⁽⁶⁰⁾. Városunk légoltalmi központjának feljegyzései valószínűleg elkallódtak, a vasúton vezetett – feltehetően legrészletesebb – naplót nem ismerem, alkalmam volt viszont tanulmányozni azt a naplót, amelyet Menczel Tihamér postatisztviselő hagyott a múzeumra⁶⁽⁶¹⁾. Ő 1944. január 1-jével kezd, de csak 7-ére ír be riadót. Május 10-ére (újságközleményekkel kiegészített listám szerint) a huszonnegyediket. Sarkady cikke lezuhant gépekről is tudósít, Friedrich fényképeivel kísértén⁷⁽⁶²⁾. Újságírói meghatározás szerinti „bombakárok” 1944. május 24-én délelőtt érték első ízben a várost. A Panoráma útra lehullott 3 kisméretű „bomba” megsebesített egy lányt, de szerencsésen nem talált el egy egyetemista csoportot, amely a közelben húzódott meg. Egy másik romboló szerkezet viszont átszakította a Széchenyi palota 2. házszámú részén Fekete Zoltán egyetemi tanár lakásának födémét. A Panoráma útra sokára, ért ki a mentő, a belvárosban azonban hamar intézkedtek a légoltalom arra hivatott emberei. Kint a Rákosi úton is megsérült egy ház⁸⁽⁶³⁾.

3293. Az amerikai 15. légi hadsereg 1944 végén már egyre-másra vezette támadásait a műbenzint előállító üzemek és a közlekedési csomópontok, tehát a német légierő utánpótlása és általában az ellenséges hadsereg utánpótlási vonalai ellen. Ezeknek a korábban megfogalmazott céloknak az elérését egyre inkább csak a technika tökéletlenségei és az időjárás alkalmatlansága késleltették⁹⁽⁶⁴⁾.

1994. december 7-én előadást tartottam a városi könyvtárban a városunkat ért első tervszerű bombázásról.

Mondandóm alapja annyiban volt új, hogy a december 6-i légi események december 10-i amerikai kiértékelését vettem alapul¹⁰⁽⁶⁵⁾. Előadásom egyik hozzászólója, az angolul tudó, rádiós képzettségű akkori tűzértiszt, Müllner Ottó elmondta, hogy ő a tűzéraktanyában december 5-én, a nagy tragédia előestéjén, amerikaiak párbeszédét hallgatta ki az éterből. Kiderült ebből, hogy Sopront másnap bombázni fogják. (Hozzáértők nem hiszik, hogy ez a beszélgetés így megtörténhetett, mások viszont el tudják képzelni, hogy különleges légköri viszonyok esetén a helyinek szánt csevej messzire is eljutott.) Parancsnoka hitelt adott a közlésnek, és csapattestével jókora távolságra menetelt ki a brennbergi erdőbe. Akik csak később kapcsolódtak, az erdőszélénél nem jutottak tovább. Sokan haltak meg ott¹¹⁽⁶⁶⁾.

A támadássorozat ezzel nem szakadt meg. Már december 8-a sem volt pihenőnap. P-51-esek (ún. Mustangok) fényképeztek Észak-Jugoszláviában, Nyugat-Magyarországon és Bécs fölött. Bombatámadást ezúttal csak Moosbierbaum olajfinomítója kapott. 9-én viszont Linz, Villach, Regensburg és Plzeň került az elpusztítandók listájára. 11-én megint Moosbierbaum és – Bécs a cél. 15-én 330 bombázó bevetéséről tudósítanak. A számos célpont között volt egy bizonyos Schwaz rendezőpályaudvara –, amelyet a célzókészülék hibája miatt támadtak meg. A helység az innsbrucki fővonalon, Tirol fővárosától keletre 24 km-re terül el¹²⁽⁶⁷⁾.

Ezeket a mozgásokat Sopron légtartalma alig érzékelte. 13-án és 15-én jeleztek csak nagyriadót, akkor se különösebben hosszút és mindkét esetben – a hazatérő egységektől tartva – délután. A 16-i nagy akció egyáltalán nem érintett bennünket, pedig aznap délelőtt 600 bombázógép repült Brux, Plzeň és Linz ellen. Más volt a helyzet 17-én. A többek között Moravska–Ostrava célpontjainak lerombolására indult 550 Liberator, ill. repülőerőd a közelünkben vonulhatott el, mert 11 órától 14 óra 18 percig, tehát hazarepülésük utánig bénította meg a város életét a nagyriadó. Sok esemény a légtérünkben ennek ellenére sem történhetett, bár a kötelékek valahol északabbra – augusztus óta első ízben – találkoztak számottevő német vadászalakulatokkal (soraikból több gépet le is lőttek). Az óvóhely unalmát jól tükrözi a városközi eseménynapló bejegyzése: „Aranka manikűrözött és elvágta az ujját. Madas Gabriella pedig a soknit félig megkötötte.”¹³⁽⁶⁸⁾

3304. Valahogy így kezdődött 18-án is. A nagyriadót jelző szirénahang 10-kor üvöltött fel, de aztán csak telefonálgatás folyt a pincében. 11.20-kor azonban megszakadt a csend. **Bombázás** – írta be a napló vezetője, aláhúzva a szót. „A föld remegett – folytatódik a bejegyzés – (11).25 Légó kp. értesítése szerint GYSEV és Lövérszálló közötti városrész kapott bombát. A Gesztenyés út és Városligeti út által határolt részen több villa találatot kapott.” És megkönnyebbülten még odaírja: „14^h Lefújás. Riadó vége.”¹⁴⁽⁶⁹⁾

Kit C. Carter és Robert Mueller, az amerikai szerzőpáros erre a napra a következőket jegyzi föl kronológiájában: 560 nehézbombázó támadta a blechhammeri olajfinomítót (kétszer), az Odera völgyét, Bécsben Floridsdorf városrészt, Moravska–Ostravát és Auschwitzot, Graz, Studenka és **Sopron** rendező-pályaudvarait, Bruck an der Mur ipartelepeit és különböző, szétszórta fekvő alkalmi célpontokat. A vadászok kíséretet láttak el és feladatokat teljesítettek. Megjegyzendő, hogy Studenka Ostravától délnyugatra 20 km-re található, de nevét Studenzennek írják a könyvben¹⁵⁽⁷⁰⁾.

Nos tehát megint Sopron, s megint a vasút lett volna. Sajnos jelentés vagy kiértékelés ezidáig nem áll rendelkezésemre, így csupán földi forrásokra vagyok utalva. A Soproni Hírlap 1944. december 19-i számában Szórványos bombázás volt tegnap Sopronban (Négyórás légiriadó) címmel számol be a 10 után kezdődött riadóról, a Vöröskeresztes üdülő és panziók pusztulásáról. Apám előjegyzési naptárában ezt találtam: „Délben riadó. **Bombázás II.** Löverek kapnak csunyan.” Akkor 11 éves öcsém Templom utcai ideiglenes lakásunkból csak február 4-én keveredett ki a helyszínre: „Ebéd után Mamával fölmentünk a

Löver-szállóhoz. Nagyon csúnyán elintézték a bombák az egész vidéket.”

Dr. Haracsi Lajos 1955. március 15-én, a tanácsemlékülésen, a jegyzőkönyv szerint a következőket mondotta: „Dec. 18-án főleg a város délnyugati részét, a lövereket és a határos erdőket bombázták össze, amikor ugyancsak sok emberélet pusztult el.”¹⁶⁽⁷¹⁾

Németh Alajos Sopron könnyes-véres dátumai c. könyvében leírja, hogy aznap sáncot ástak Kőhidánál. Szép idő volt. Szerinte később kezdődött a bombázás, mint december 6-án. A bombák „egy-két kivételtől eltekintve a Felső-Lövérekre” hullottak.

És megint az oly általános előítélet: „Egyetlen bomba sem tévesztett célt.” 40 áldozat nevét jegyzi föl, köztük Autheried Kamillót (64 éves), aki a Bánfalvi Kino tulajdonosigazgatója volt¹⁷⁽⁷²⁾. Talán legnagyobb a tragédia a Gesztenyés u. 17. pusztulásakor: az egész Szegőd család ott lelte halálát. Szegő Béla városi mérnök, anyósa, felesége és négy gyermeke. És még egy házaspár ugyanott. Löveri halál a Németh család pusztulása is. Ők hatan voltak, Németh Alajos jegyzéke szerint¹⁸⁽⁷³⁾.

331Bizonyíték arra, hogy a lövereket nagyobb területen érte a december 18-i légitámadás, Hantó műszaki tanácsosnak az a kérése illetékesekhez, hogy 100 erős embert adjanak a löveri utakra. Ugyanis „a bombatölcsérekkel kihányt föld és törmelék miatt járhatatlan” a löveri utak egy része, különösen a Löver körút¹⁹⁽⁷⁴⁾.

Kadnár Béla vasúti alkalmazott így látta a december 18-i bombázást (a 19-iről nincs adata): „Ekkor kapott a Lövérek találatot, pusztult el a Lövér Szálló egyik épülete, ölt meg nagy számú katonát az erdőben a rájuk dobott néhány bomba. Ekkor a nyilas országgyűlés ülésezett a szállóban [!]. Néhány bomba a közelünkbe is esett, az ágfalvi faluszélre, de komolyabb kárt nem okoztak.”²⁰⁽⁷⁵⁾

A légoltalmi parancsnokság jelzi a polgármesternek, hogy „a f. évi dec. 6-án és 18-án történt légitámadás alkalmával szerzett tapasztalatok azt mutatják, hogy a szigorúan vett tárgyi és személyi mentési munkálatok befejeztével a romok eltakarításában, valamint a helyreállító munkában a hatósági légoltalom hatékony segédkezet nyújtani a városnak nem képes, de nem is feladata.” Erre katonaságot kellene kiveényelni. Egy századot kérnek. Az irat december 25-én kelt, de csak január 25-én hagyta el a hivatalt²¹⁽⁷⁶⁾.

A városházi „légő”-parancsnokság már idézett eseménynaplójában december 19-én a következő bejegyzés olvasható: „10³⁸ kisriadó, 10⁴⁰ nagyriadó. Légő központ értesítése szerint a Tóalmi kilátó körül bombáztak.” – Apám naptárában: „Megint esik néhány bomba.”

Mit mond az amerikai könyv? December 19-én több mint 400 13–24-es és B–17-es támadta meg Blechhammer északi és déli részét, Moravska-Ostravát, tehát az olajfinomítókat, Rosenheim vasúti kitérőit és pályaudvarát és Strasshof, Villach, Klagenfurt, Graz, Innsbruck és **Sopron** pályaudvarait, Stembeck városát és szétszórtan különböző alkalmi célpontokat. P–38-as és P–51-es vadászok feladatokat hajtottak végre és kísérték a nehézbombázókat²²⁽⁷⁷⁾. Németh Alajos erről a bombázásról nem emlékezik meg. „Korabeli” cikk a Soproni Hírlap 1944. december 20-i számában: „Tegnap ismét bombázták Sopront és környékét.” 10.25-kor; a riadó négy és fél óráig volt.

5. December 19. és február 21. között „Nem történt érdemleges esemény.” Az egyre szűkszavúbb és rendetlenebb városházi naplóból vett idézet Sopron légterére igaz. Az éjszakánként sötétségbe burkolódzó városon halk surrogással vonultak át az agyoncsigázott munkaszolgálatosok, az elsötétített ablakok mögött

– már akinek volt villanya, megmaradt az ablaküvege (a kitörték pótlására fél m²-t utaltak ki) – az élelem beszerzéséről és a rádiók híreiről suttogtak az emberek. Már mentünk kifelé a télből, amikor február 21-én, egy hétfői napon, 13 órakor megszólaltak a szirénák. A bejegyzés a naplóba csak ennyi: „14^h-kor bombák estek Sopronra.” Még a riadó lefújásának a ténye és időpontja is hiányzik.

Kadnár Béla úgy látja (1980), hogy ez a támadás nem készült Sopron ellen. „Már visszafelé repült gépek húztak el a város fölött. A léghárítás azonban rájuk lőtt, [332](#)feleletül ledobták bombáikat. Így estek a bombák a GYSEV felső részére, a műhelyre, a mozdonyszereldére és a »hózentrógerre«.”[23\(78\)](#)

Németh Alajos kisebb méretűnek állítja a támadást. A bombákat valószínűleg a Rákóczi Intézetnek és a vasúti síneknek szánták. 15 halott adatait írta föl. A halottak elszállításakor napsütéses volt az idő. Kérdés, hogy mikor szállították el a halottakat[24\(79\)](#).

Apám február 21-i bejegyzése: „Szerda. Délben **bombatámadás**, vasút környékét bombázzák, mintegy 40–50 bomba esik, fatelep, Deák téri ház könnyebben újra megsérül”[25\(80\)](#).

A már idézett amerikai könyvben azt találjuk, hogy február 21-én a nappali órákban 500 B–17-es légierőd és B–24-es Liberator (vadászkísérettel) bombázta Bécs vasúti célpontjait, köztük Matzleinsdorfot, aztán Bruck an der Mur, Bécsújhely, Zeltweg és – utoljára említve – Sopron pályaudvarait és Trieszt, valamint Fiume kikötőjét[26\(81\)](#). Erről az akcióról azonban vannak részletesebb adataim is[27\(82\)](#).

A bombázók a Foggiatól délkeletre mintegy 40 km-re lévő Cerignola felett gyülekeztek. Az első ezred 10.26-kor, két perccel az előírt idő előtt érkezett, kerek 900 m magasságban. A következő már betartotta a napiparancsban rögzített időpontot és a 300 m-rel emelt magasságot. Őket ismét alacsonyabban szálló alakulat követte, s végül a negyedik a magasabb rétegekben indult útjára. Minden az előírtak szerint zajlott – a célokig. A kulcspont Zára volt. Közel 4600 m magasságban húztak el felette a szóban forgó 304. légi hadosztály négy ezredének nehézbombázói. Induláskor még 7/10 volt az égbolt borultsági foka, Klagenfurtig szinte kitisztult az ég, ám ott 4300 m magasban terpeszkedő sima rétegfelhő (alto stratus) óriási félkaréjába ütköztek. Ez Szarajevótól Linzig terjedt ugyan, de Linz és Bécs között megszakadt. Bécs és Sopron felett derült volt az égbolt, a talaj mentén azonban sűrű füst és köd zavarta felülről is a látási viszonyokat.

Ekkor már gyakran használtak radarkészülékeket, azonban – számunkra végzetes körülményként – a 456. ezred 745. századának A és B szakasza nem tudott élni velük; az övék ugyanis elromlott, máshonnan pedig nem kaptak használható löelemeket[28\(83\)](#). Kénytelenek voltak alkalmasabb célpont után nézni[29\(84\)](#). Erre éppenséggel Sopron is megfelelt. 13.51-kor érkeztek ide, majd 180 másodperces rohammal, vizuális módszert használva, 7300–7440 m magasságból zúdították le terhüket. Különböző okok miatt csak 8 gép bombázott: a leadott táblázatos kimutatás szerint 68 darab 500 font súlyú rombolóbombát dobott a GYSEV-pályaudvarra. Összesen 17 tonnát. Az A szakaszbombái [333](#)az eligazító térképre jelölt céltól északra 150 m-re, a B szakaszéi, jó koncentrációban, a GYSEV-pályaudvar középrészére hullottak[30\(85\)](#).

Az A szakasz vezető pilótáját Madisonnak hívták, a kioldást Deen irányította. Ők találták tehát telibe a Csengery utca–Wälder József (ma: Batsányi) utca kereszteződésének mind a négy sarokházát. A négy perccel később arra szálló vadászgépek pilótái elégedetten nyugtázták, hogy a Liberatorok jól végzik munkájukat[31\(86\)](#).

Ez után – már ami Sopront mint célpontot illeti – néhány nap szünet következett. Nyugalomról természetesen szó sem lehetett. A lakosság hangulatát jól világítja meg Gerhardt Oszkár nagykereskedőnek,

Csengery utca 27. szám alatti lakosnak a beadványa. Gerhardt egyúttal újdonsült utcaparancsnokként lázasan tevékenykedett. Február 26-án írja, hogy a Russ-ház (Rákóczi u. 3.) egyik pincéjében a 24-i riadó alkalmával „289 személy keresett menedéket, leginkább a Gróf Tisza István út–Vasúti sor–Wälder József–Csengery–Mátyás kir.–Erzsébet u.–Deák téren lakó közönség közül, vagyis a Győri vasúthoz közel fekvő utcák lakói, melyeket már a halál utcáinak nevez az itteni nép.” Úgy tudja, hogy Horváth főtanácsostól (a város légóparancsnokától) már elment a felterjesztés, hogy ebből a pincéből nyilvános óvóhely legyen. Ezt közölte az emberekkel. „A tömeg szinte megostromolt és végül egyhangúlag arra kért fel, hogy lépjek érintkezésbe a polgármesterrel, hogy fogadja el az indítványt.” (A város első embere volt a végső fórum – a rendeletek szerint – minden légoltalmi ügyben.) Gerhardt már eddig is beszerzett felszerelést, egyébben is segít. „A f. hó 21-i légítámadás pedig beigazolta, hogy nem volt ok nélküli az uccaparancsnokságom alá tartozó lakóknak a december 6-i támadás után hozzám intézett azon kétségbeesett kérése, hogy szerezzek számukra megfelelő óvóhelyet, amit sok-sok vita után sikerült is elérnem, ami viszont ezek szerint nem volt hiábavaló, mert a Russ-házba menekültek közül 9 család, illetve 22 személy menekült meg ezáltal a biztos haláltól, mert nem tartózkodtak lakásaik pincéiben a Wälder József és Csengery utca sarokházaiban, melyeket a szó szoros értelmében elsöpört a bombatámadás.”³²⁽⁸⁷⁾ Németh Alajos könyvében nem részletezi, de a Ssz. 1979, 23. oldalán leírja, hogy itt egy ismeretlen német katona vált áldozattá, mert rossz helyen keresett menedéket, és három ottani lakos halt meg. A többiek szerint sem tartózkodtak otthon.³³⁽⁸⁸⁾

6. Sopront a legnagyobb bombatámadás 1945. március 4-én érte. Ezt az amerikaiak tulajdonképpen már a szovjet hadsereggel való megegyezés ellenére ³³⁴hajtották végre. A megállapodás ugyanis arról szólt, hogy a fronttól bizonyos (kisebb) távolságra már a szovjet légierő dolga az utánpótlás zavarása. Mert persze most is ez volt a cél³⁴⁽⁸⁹⁾.

A városházi óvóhelyen március 4-én, vasárnap, a következőt jegyezték föl: „Nagyriadó 12¹⁰ ó. Bombázás kezdete **13 óra 50 perckor!** Nagyriadó vége 15 ó 10.”³⁵⁽⁹⁰⁾ – Apám március 4-i bejegyzése: „Délben egy órás bombázást kapunk. Pályaudvarok tönkremennek, kaszárnyák szintén. Mi nem kapunk [Templom u. 2–4.], Alsólőver u. [3. sz., eredeti lakásunk] szintén nem kap. Ez már a negyedik [ti. bombázás]. Nem volt jó és komolyan gondolkodunk rajta, hogy ne menjünk-e ki valahová majorba?”³⁶⁽⁹¹⁾ És 5-én: „Szemle a fatelepen, ahova tömérdek bomba esett, de a gépház megmaradt.” (Az Esterházy-fatelep az Arany János u.-ról nyíló bejáratral, a vasúttól a Csengery utcáig terjedő terület nagy darabját foglalta el.)³⁷⁽⁹²⁾

Az 5. légi hadosztály hírszerzői táblázatba foglalták az 1945. március 4-i bevetés összes lényeges adatát³⁸⁽⁹³⁾. A hadosztályt alkotó 6 ezred közül a 2. és a 99. számú kapta elsőrendű célpontként Sopron déli pályaudvart (ők nyugati rendezőnek mondták), a 97. és 483. pedig a GYSEV-et (keleti rendezőt). Ha ez nem lenne megoldható, arra az esetre csak a 2. számúnak volt – közelebből meg nem határozott, de Sopronon kívüli – választási lehetősége, a 99.-é legfeljebb a másik soproni pályaudvar. Tehát a GYSEV lebombázására legkevesebb két ezrednyi erőt küldtek, a délre viszont a számukra kedvezőtlen esetben egy se szórta volna le bombaterhét. Ez is jelzi, melyik állomás volt az amerikaiak számára a fontosabb. Ezzel szemben végül a 2. és 99. ezred 39–39 gépe bombázta a soproni Déli pályaudvart. A 97-es 39 gépe, a 99-es 3 gépe és a 483-as 35 gépe azonban a GYSEV-pályaudvarra terítette le bombaszőnyegét.³⁹⁽⁹⁴⁾

A vizuális módszerrel kivitelezett művelet legalább 23 500, legfeljebb 25 000 láb, vagyis durván 7200–7600 m magasságból kezdődött. A 483. ezred 13.38-kor, elsőként, fordult a célra. A 2. ezred 13.39-kor követte, a 97. viszont 13.39 és 13.41 között lépett akcióba. A 99. ezred 39 gépe a GYSEV felett 13.50-kor, 3 gépe a Déli felett 13.59-kor kezdett bele feladatába. Az egész támadás ilyenformán 13.38-tól 13.59–14.00-ig tartott. ³³⁵Huszonkét perc pokol⁴⁰⁽⁹⁵⁾. Többek között telitalálatot kapott a Kőfaragó téri

nyilvános óvóhely, áldozatai közt a Halvax család számos tagjával⁴¹⁽⁹⁶⁾.

Gyakran vetődik fel a kérdés, hogy a támadók légierődök voltak-e vagy Liberatorok. A korábbi bombázásokról készített jelentések, táblázatok és értékelések egyértelműen és nagy gyakorisággal jelölik meg a típust. A március 4-ről összeállított beszámolók nagyvonalúbbak. Általában előre elkészített űrlapokat töltögetnek ki az illetékes hírszerző tisztek. Azért egy-két mellékesnek szánt megjegyzésből kitűnik, hogy alighanem megint csak Liberatorok látogattak el fölénk. A 483. ezred jelenti, hogy az alakulat tanúja volt egy B-24-es kényszerleszállásának már a visszaút folyamán⁴²⁽⁹⁷⁾. A táblázat szerint csak a 99. ezrednek volt ilyen esete, meg is emlékezik róla a jelentésében⁴³⁽⁹⁸⁾. Mivel a hat ezredből ez az egyetlenegy gép szállt le (már saját területen) kényszerből és ez Liberator volt, elég egyértelmű, hogy társai is ebből a típusból kerültek ki. Alig valószínű, hogy azonos célra különböző sebességű gépeket irányítottak volna⁴⁴⁽⁹⁹⁾. Ezzel ellentétbe kerülünk a magyar szakirodalommal, amely ennek a hadosztálynak valamennyi gépét légierőként könyveli el⁴⁵⁽¹⁰⁰⁾.

A támadás – mint mondtuk – vizuális módszerrel történt, amelyik kedvező időjárást feltételez. Érdekes, hogy ahány jelentés, annyi borultsági fok, 2/10-től a már nem nagyon jó 6/10-ig. Füst, tűz és becsapódások viszont mindegyikben szerepelnek⁴⁶⁽¹⁰¹⁾. – Nemcsak a felvonulás sorrendjét, hanem a vezetők és a bombázást irányítók nevét is ismerjük⁴⁷⁽¹⁰²⁾.

Nemcsak Sopron, hanem Hegyeshalom, Graz és Szombathely is megszenvedte ezt a napot. Légvédelem csak Zágráb és Nagykanizsa közelében adott magáról életjelt. Ennek következtében is csak egy kényszerleszállás volt, kettő pedig eltűnt (de ezek nem a Sopront támadók közül)⁴⁸⁽¹⁰³⁾. Embervesztés: 20 eltűnt, egy sebesült és egy halott – oxigénhiány miatt⁴⁹⁽¹⁰⁴⁾.

A kérdés a szokásos: minek köszönhetjük a támadást? A válasz is előbb a megszokott földi vélekedés. Haracsi 1955-ben: „Mi soproniak először nem nagyon tudtuk, hogy miért szemelték ki az amerikaiak bombázási célpontul a várost, mivel itt sem hadi üzemek, sem katonai támaszpontok nem voltak. Később azonban rájöttünk, ³³⁶ennek oka az volt, hogy a nyilas kormány nagy része és szervei Sopronba menekültek és itt ütötték fel főhadiszállásukat. Persze – mindenki gondolhatja – hogy a nyilas miniszterek a bombatámadások alatt nem álltak ki az utcákra, hanem autókra pattantak, s a brennbergi bánya eléggé kényelmes és biztos alagútjaiban borospoharakkal koccintgatva folytatták a politizálást, az ország teljes tönkretételét.”⁵⁰⁽¹⁰⁵⁾

Azt hiszem, ez nem kíván kommentárt. A napiparancsban fontos közlendőként jegyzik le a következőket: „Mindkét célpont [a másik: Bruck an der Mur] a Bécsbe vezető vasútvonalakon van dél felől, s azok szolgálnak visszavonulási útvonalként a keleti front csapatai számára. Ezzel a művelettel nagy segítséget akarunk nyújtani a magyar síkságon lévő oroszoknak, s nem követünk el hibát, ha mérlegeljük Bécs megtámadását.”⁵¹⁽¹⁰⁶⁾

Ugyanitt Sopront mint célpontot így írják le: „A keleti és a nyugati rendezőpályaudvarok Sopronban egy pályaudvarnak tekinthetők, mert valóban össze vannak kötve két sínpárral, amelyeknek két felső átjárója van [!]. A város ezeknek a pályaudvaroknak az északkeleti oldalán fekszik, beépítetlen [!] földekkel a délnyugati oldalon”⁵²⁽¹⁰⁷⁾.

Összefoglalásul megállapíthatjuk, hogy az 1945. március 4-i bevetésben ellenünk 155 repülőgép, nehézbombázó vonult fel, nem számítva a vadászokat. 78 a Délire 247,25 tonnát, 77 a GYSEV-re 218 tonnát dobott, összesen 465,25 tonna 500 RDX jelű rombolóbombát, amelyeneket eddig is. Ez a 2085 darab majdnem háromszor annyi, mint amennyi az 1944. december 6-i támadáskor hullott a városra. A

különbséget érzékeltük, de hogy ekkora lett volna? Talán azzal magyarázható a tompultságunk, hogy bizonyos mértékben közömbössé váltunk. Meg talán azzal is, hogy – bár Haracsi szerint „ügyszólván Sopron minden részét érte” – azért koncentráltabban hullott az „áldás” állomásainkra⁵³⁽¹⁰⁸⁾.

7. A front felbomlása tovább folytatódott. A szovjet csapatok már olyan közel harcoltak, hogy a légiveszély állandósult. A fegyelem nemcsak a hadseregben, hanem a légoltalom terén is minimálisra csökkent. A három alkörzet-parancsnokságból az első bombázások óta csak a III. működött, az I. és II. megsemmisült – Schaffer Antalnak, a harmadik alkörzet parancsnokának feljegyzése szerint⁵⁴⁽¹⁰⁹⁾. Schaffer lelkiismeretesen vigyázza az alája rendelt alkörzetet a Kisvártérület Heiszler-féle házában[!], az utcára ³³⁷néző pinceablakok vakszemei mögül. Felpanaszolja, hogy sem ellátásukról, sem váltásukról nem gondoskodnak⁵⁵⁽¹¹⁰⁾. A fegyelem lazulása jól lemérhető a városházi napló bejegyzésein is. Itt úgy látszik, kifogyott a tinta, s a ceruzát se nagyon hegyezték ki.

Amerikai repülő többé nem támadta Sopront. A hónap végén számos szovjet repülőgép zúdított ránk aknákat, láncos-bombákat, s miután elfoglaltak bennünket, volt még egy-két német támadás is. (Amerikai felderítők azonban még a háború után is jártak erre⁵⁶⁽¹¹¹⁾.) Szentanú eddig közöletlen írása még az utolsó napokról is maradt. Cseplák György Levente, salgótarjáni nyugdíjas kórházi főorvos, aki Budapesten született 1929-ben, 1944 őszétől a háború végéig a 203/18. sz. légvédelmi gépágyús ütegnél szolgált. Naplótöredékeit legutóbb juttatta el volt iskolájába, a líceumba, ahonnét nekem küldték meg.

Írásaiból idézek: „Fertőszentmiklós, 1945. márc. 27., kedd, késő délután. A vasút mellett, az ágyú mellett üldögtünk, amikor Sopron felől alacsonyan szálló orosz repülőgépek célozták meg az állomást. A gépágyú célzóberendezésében megjelent a vezérgép és már dübörgött is az ágyú, ontotta a lövedékeket. A löporfüsttől nem láttunk. Kihajoltam a páncélpajzs mögül és láttam, hogy az alakzat felbomlott, bombáikat az állomás mellé, az állomás felőli oldalra dobták le. Akkortájt ott néhány ház és egy pálinkafőző volt. Nagy kár nem esett, egy német sebesült meg ...”

„Pereszteg, 1945. március 29., csütörtök este. Sopron számára szomorú este volt a csütörtöki. Az ágyú mellől néztük végig a bombázást. Bemértünk egy vadászipilót, amely egészen Peresztegre lekanyarodott, rá is lőttünk. Rakétával azonosította magát, német volt.”⁵⁷⁽¹¹²⁾

Schaffer Antal Várkerület 44. sz. alatti lakása 28-án kapott telitalálatot⁵⁸⁽¹¹³⁾. 29-én 13.05-kor jegyez fel újabb bombázást (most pl. a Lackner utcában fekszik öt halott és tömegesen érkeznek a sebesültek az óvóhely segélyhelyére). „Egész nap folyamán, kb. félórás időközökben volt kis vagy nagy riadó, valamint bombázás, így az emberek sem járni, sem dolgozni nem tudtak” – írja még 29-én. Schaffer emberei 30-ára virradó éjjel háromszor szaladtak vissza a Patak utcából, riadó miatt. Közben az utolsó német tank is elhagyta a várost. A szőlősgazdák kifolyatják az utcára a borukat, nehogy leigják magukat majd a megszállók. 4.50-kor ismét bombázás, este szintén⁵⁹⁽¹¹⁴⁾.

Haracsiék a városligeti erdőmesteri házban laktak. Szerda délután (28-án) „feleségemmel és 12 éves kislánnyal a városba mentünk, mert igen-igen fogytán voltunk mindennek – emlékezik vissza. – A Frankenburg út végén jártunk, amikor fülsiketítően megszólaltak a szirénák, jelezve a riadót. Hogy a nagyobb veszélyességet mielőbb kikerüljük, az Erzsébet kertenél az erdő felé vettük utunkat, majd a Lővérkörúthoz érve a Károlymagaslati útra tértünk ... Már jól besötétedett, amikor ... megálltunk és szétnéztünk a város fölött. Abban a pillanatban bombamorajlások szakították meg az eddig nagy csendet, gépfegyverek kattogása hallatszott, majd ³³⁸hirtelen roppant erős fényesség özönlött el a város délnyugati részét, a Lővereket és az erdőt is. Szinte nappali fényességben úszott minden. A szovjet repülőgépek és a

Sztalingyertyák megjelentek Sopron fölött”.⁶⁰⁽¹¹⁵⁾

Ismét Cseplákot idézem: „Sopron, 1945. március 30., nagypéntek reggel. Az ütegparancsnok tudta, hogy Sopronban tanultam, ezért magával vitt: dolga volt a városban. Romok, égett szag, por és törmelék mindenfelé. A Széchenyi téren, a Templom utca elején voltunk, mikor a Reálgimnázium [ma Széchenyi Gimnázium] melletti, kissé kiugró épület az utcára rogyott. A színház melletti tér Széchenyi térhez közeli részén halottakat gyűjtöttek egy csomóba ...”⁶¹⁽¹¹⁶⁾

Schaffer naplójában olvashatjuk, hogy 31-én a város felett légi harc van, 15.20-kor bombázás, elsejére virradóra (2.20-kor) szintén. A szovjet csapatok több oldalról benyomulnak a városba, majd tovább vonulnak nyugat felé. A front egyre jobban távolodik tőlünk. Mégsem annyira, hogy ne lehessen szó német támadásról. Schaffer Antal naplójából idézek: IV. 9. 15^h-kor nagy riadalom, hogy bombázás lesz, mindenki szalad a pincébe. Robbanás nem hallható.”⁶²⁽¹¹⁷⁾

Nagypéntek nélkül nincs feltámadás – ismételtették kifelé menet a nyilasok. A jól hangzó korlátoltság naptári vonatkozása persze ezúttal is bevált. De hogy milyen is volt az a húsvét? Részletes, megbízható kronológiája és elemzése Sopron vonatkozásában is várat még magára.

Egy biztos: 1945. május 9-én Európában befejeződött a második világháború⁶³⁽¹¹⁸⁾.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK

339 KISEBB KÖZLEMÉNYEK

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Köhegyi Mihály–Nagy Janka Teodóra: Család- és öröklésjogi népszokások Kapuvárról – Forrásközlés –

Köhegyi Mihály–Nagy Janka Teodóra: Család- és öröklésjogi népszokások Kapuvárról – Forrásközlés –

1. Györffy István professzor kezdeményezésére 1939-ben kezdődött meg a jogi néphagyományok gyűjtése.¹⁽¹¹⁹⁾ Elképzelése eredményes megvalósulásához Györffy István – miként három évtizeddel korábban Mattyasovszky Miklós – az igazságügyminisztérium támogatását kérte. A miniszter az igazságügyi szervek számára kibocsátott, a gyűjtést támogató első felhívásában mind általános nemzeti, mind törvényelőkészítési és igazságügyi végrehajtási szempontból a vállalkozás jelentőségét, szükségességét hangsúlyozta. Helyeselte, hogy a jogi szokások és néphagyományok gyűjtésébe a jog *hivatásos művelőit* is bevonják, s kérte a hatóságok, illetve köztestületek vezetőit, hívják fel az igazságügyi alkalmazottak figyelmét a gyűjtés közérdekű jelentőségére.²⁽¹²⁰⁾ Az igazságügyi hatóságok azonban a miniszteri intézkedést – amint azt Hofer J. Miklós táblabíró, a jogi néphagyománygyűjtés minisztériumi referense maliciózusan megjegyezte – „nem mindenütt fogadták azzal a megértéssel, mint amire

számítottak”.³⁽¹²¹⁾ A hatóságok vezetői legtöbbször arra hivatkoztak, hogy a gyűjtőmunkában az igazságügyi alkalmazottak más teendőik miatt nem tudnak résztvenni, a kaposvári királyi ügyészség elnöke pedig azt jelentette, hogy állandóan városban élve a bírások nem rendelkeznek a gyűjtéshez szükséges *népies ismeretekkel*.⁴⁽¹²²⁾ Minthogy az első felhívás alapján mindössze negyvennégy gyűjtő jelentkezett, a miniszter az eredményesség biztosítása érdekében a munkájuk jelentős részét falvakban végző telekkönyvi betétszerkesztőket is bevonta a jogi néphagyománygyűjtésbe. Úgy vélte, hogy a jogi végzettséggel nem rendelkező, de a falusi lakossággal közvetlen kapcsolatban álló igazságügyi alkalmazottak mindennapos feladataik ellátása során alaposan megismerhetik a nép gondolkodását, szokásait, hagyományait, s így könnyebben megfigyelhetik, összegyűjthetik jogi szokásait, „a néplélek jogi vonatkozású megnyilvánulásait”.⁵⁽¹²³⁾ Az 1942-ben kiadott harmadik felhívás eredményeként az év végéig több mint 140 gyűjtőtől mintegy 85 jelentés érkezett az igazságügyminisztériumba.⁶⁽¹²⁴⁾ Ezek egyike volt Szabó János szentlőrinci ³⁴⁰telekkönyvvezető munkája, amelyben szülőfaluja, Kapuvár családi és öröklésjogi néphagyományainak leírására, közvetlen tapasztalatainak rögzítésére vállalkozott.⁷⁽¹²⁵⁾

A jogi néphagyománykutatás első időszakában a szakmai irányítást a Néprajzi Intézet végezte. Útmutatással látta el a gyűjtőket, felhívta figyelmüket például arra, hogy ne elszigetelt jelentőségű különlegességeket, furcsaságokat gyűjtsenek, hanem mindig figyeljék meg az egyes szokások érvényesülésének gyakoriságát is. Igyekezzenek felderíteni „mely vidéken, mily mértékben, a lakosságnak melyik csoportjában, vagy pedig talán csak kivételképpen egyeseknél található-e fel”.⁸⁽¹²⁶⁾ Györffy halála után az időközben kormányprogrammá vált jogi néphagyománygyűjtés szervezésén túl annak szakmai irányítása is a minisztériumra maradt, amely az eredményesség, a gyűjtők minél szélesebb körének bevonása érdekében különböző, elsősorban szakmai engedményeket tett.⁹⁽¹²⁷⁾ „Nemcsak nagy terjedelmű tudományos felkészültséggel összeállított tanulmányok, hanem a helyszíni munka során ellesett vagy kinyomozott egyes adatok is igen hasznosak, becsesek lehetnek.”¹⁰⁽¹²⁸⁾ Így kerülhetett a jelentések közé egy-egy rövid, csupán egyetlen jogintézményt vagy szokást leíró anyag is.¹¹⁽¹²⁹⁾

A gyűjtők a „népi jogélet kutatására” alakított munkaközösség által összeállított kérdőív alapján dolgoztak.¹²⁽¹³⁰⁾ Az öt fejezetre osztott, a magánjogra (családi jog: 2–42. pont, öröklési jog: 43–46. pont, dologi jog: 47–63. pont, kötelmi jog: 64–79. pont) és büntetőjogra (80–95. pont) kiterjedő, számtalan problémát felvető, összeállítóik által is csak ideiglenesnek tekintett kérdőív használata gyakran gondot jelentett.¹³⁽¹³¹⁾ Módosítása az évek során többször felvetődött, de a végleges változatot Papp László csak jóval később, 1948-ban készítette el.¹⁴⁽¹³²⁾ Nagy praxisú jogász és lelkes segédhivatalnok egyaránt a kérdőív alapján dolgozott. *A gyűjtés általános elvei* cím alatt nyolc pontban összefoglalt módszertani útmutató jelentett némi segítséget a kérdések értelmezésében, a válaszadás módjainak megválasztásában, a feldolgozás és a cédlázás formai követelményeinek megismerésében. (Ez utóbbi alól egyébként az 1940-es második felhívás már felmentést adott, és számtalan könnyítést tett lehetővé az anyag feldolgozása tekintetében is.)

A kérdőívhez fázott rövid útmutatás szerint a gyűjtők maguk választhattak, hogy a kérdések összességével, vagy csak egyes fejezetek anyagával kívánnak-e foglalkozni. ³⁴¹Voltak, akik csupán egy-két elszórt adat, vagy néhány esetleírás rögzítésére vállalkoztak. Az 1943 júliusáig 82 gyűjtő által beküldött 95 jelentést Papp László értékelte. Mint megállapította, a többségükben a második felhívás alapján jelentkező gyűjtők közül mindössze 13-an tekintették át mind az öt témakört; 20-an a kiválasztott két-három fejezetet igyekeztek teljeskörűen feldolgozni. Sokaknak csak töredékes formában sikerült megvalósítani egy-egy vagy esetleg több fejezet feldolgozását.¹⁵⁽¹³³⁾ A családi és az öröklésjogi fejezet kérdőpontjaira válaszoló gyűjtések közül az első értékelés időpontjáig például 8 teljes (a), 6 csonka (b) és 8 szórványos (c) érkezett

be.¹⁶⁽¹³⁴⁾ A 8 teljes egyike Szabó Jánosé volt, aki mint társainak többsége, egy-két fejezetet kiemelve válaszolt a kérdőív pontjaira. Papp László szerint munkája a válaszadás szempontjából a *teljes* csoportba (a) sorolható, hiszen a választott család- és öröklésjogi kérdések (2–46. pont) közül csupán négy esetben hiányzik a felelet (3. pont – Mennyiben családi kapcsolat a házasság? 24. pont – A testvérré fogadás formái. 42. pont – A szomszédság 46. pont – Az özvegyről gondoskodás).

A formai szempontból *teljes gyűjtést* benyújtott jelentést tartalmi szempontból azonban Papp László igencsak hiányosnak találta. Így nem csoda, ha a sárszentlőrinci telekkönyvvezető nevét a munkájukat hivatottan, hozzáértéssel végzők és a megfelelő képzéssel, segítséggel *gyűjtésre alkalmassá* válható személyek névsorából egyaránt kihagyta.¹⁷⁽¹³⁵⁾ A Szabó Jánoshoz írott levélben is inkább csak úgyszeretetét dicsérte, s a jogi szempontú gyűjtés szakmai feltételei betartásának fontosságát hangsúlyozta. „Annak érdekében, hogy újabb kutatásainak eredménye tudományos és gyakorlati tekintetben méginkább felhasználható legyen, valamint, hogy az anyag kezelése is könnyebbé váljék, felhívom a figyelmét arra, hogy – főként a gyakorlati értékű konkrét jogszokások megállapításánál – a lehető legnagyobb körültekintéssel kell lennünk, ilyenkor nem elég valamely jelenségnek szükséavú megállapítása, hanem azzal – s éppen ezekkel a jelenségekkel – részletesebben, a kérdés mélyére is lehatolva, kell foglalkoznunk.”¹⁸⁽¹³⁶⁾

Szabó János a kérdőív család- és öröklésjogi pontjainak mindegyikére válaszolt, de eltérő alapossággal. Az egyébként is összetett, számtalan alkérdésből álló, a helyi joggyakorlat egyes elemeire még külön is rákérdező pontok többségénél csupán egy-egy kiemelt mozzanatot jegyzett le. Gyakran rövidebb volt a válasz, mint maga a kérdés. (5. pont – Házassági akadályok, 6. pont – A leánykérés, 9. pont – A házasságtörés, 10. pont – A válás, 19. pont – A házások és a rokonok, 23. pont – Az örökbefogadás, 39. pont – A házközösségi szervezet nyomai, 41. pont – A nemzetségi szervezet tartalma.) A feleletek kurtasága nem a gyakorlat vagy jelenség hiányának egyszerű regisztrálásából fakadt, hanem szükséavú, sokszor csak utalásszerű elintézéséből (pl. a házassági akadályok felsorolása). Egyes kérdőpontokra részletesen válaszolt ugyan, de nem a jogi jellemzőket, hanem a néprajzi vonásokat emelve ki. Ilyennek tekinthető például a lakodalom leírása (8. pont), a születés, a keresztelés ³⁴²ismertetése (22. pont). Ez utóbbiaknál a jogi elemek számbavétele szinte teljesen elmaradt (pl. a terhes nő jogállásának ismertetése, a keresztapaság gazdag jogi tartalma). Mint értékelésében Papp László is megjegyezte: „A feleletek túlnyomórésztben inkább néprajzi jelenségekre, szokásokra mutatnak rá, aránylag kevés adat bír jogi jelentőséggel. Jogi vonatkozású megállapításai egyébként hol túlságosan szükséavúak, s emiatt nagyon határozottnak látszóak, hol pedig terjengősek, bizonytalanok, néha érthetetlenek Általában bizonyos naív, sőt kezdetleges szemlélet vonul végig az egész munkán.”¹⁹⁽¹³⁷⁾ Jellemző példája ennek, hogy a házassági akadály tárgyalásakor éppen a jogilag releváns rokonsági fokot nem említette. („5. A rokonok közti házasságot az unokatestvérig megengedik...”)

Jogi szempontból a munka legértékesebb részének az öröklésjogi leírás (43–46. pont) tekinthető. Különösen Mattyasovszky adataival összevetve juthat érdekes eredményekre a megfigyelő, mint ahogy ezt Tárkány Szücs Ernő meg is tette.²⁰⁽¹³⁸⁾ A férjhez menő lány kiházásítására, az agglevények jogállására vonatkozó közlések mellett Papp László is a munka e vonatkozású adatait emelte ki.²¹⁽¹³⁹⁾ A gyűjtők jelentéseit áttekintve, értékelve Papp László Szabó Jánosról azt írta, hogy: „Néprajzi gyűjtésre igen alkalmas volna a jelentés beküldője, jó jogszokáskutató aligha válna belőle.”²²⁽¹⁴⁰⁾ Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy Szabó János a jelentős arányukban jogi végzettségű gyűjtők mellett nyújtotta be munkáját, s Papp László viszonyítási alapját olyan kiváló munkák jelentették, mint Tárkány Szücs Ernő, Quiricó Pál vagy Gallotsik Elek gyűjtése.²³⁽¹⁴¹⁾ Választott tárgyának személyessége is erősítette megközelítésének

néprajzi szemléletét. A kapuvári kiscgazda családból származó gyűjtő az ott töltött 31 év alatt alaposan megismerte szülőfaluja mindennapjait, viszont nem tudta kellően kívülről nézni és absztrahálni annak joggyakorlatát.

A jogi oldalról kevésbé értékelt anyag néprajzi szempontból azonban számos új ismerettel szolgált. E két nézőpontot ötvözte Tárkány Szücs Ernő is, amikor az egyes jogi népszokások illusztrálására többször merített a Szabó János által gyűjtött anyagból.²⁴⁽¹⁴²⁾ A néprajzi kutatás számára további hasznosításra bocsátjuk közre a ³⁴³forrásmunkában fellelhető adatokat, amelyek közül például az udvarlási szokások, a lakodalom, a keresztelő, a *fölöstökömhordás*, a legényavatás leírása ma is érdeklődésre tarthat számot.

A Néprajzi Múzeum Etimológiai Adattárában „Kapuvár, Jogi néphagyományok” címmel, EA 1196. jelzettel található Szabó János szentlőrinci telekkönyvvezető 1941. évi kapuvári gyűjtésének 1962. november 29-én készült másolata.²⁵⁽¹⁴³⁾ Az eredetileg is géppel írott 14 oldal terjedelmű szöveget az anyagközlés általános elvei alapján, csupán a nyilvánvaló helyesírási és gépelési hibákat javítva közöltük. Az írógépen hiányzó hosszú magánhangzókat pótoltuk, az értelemzavaró központozásokat javítottuk. Érintetlenül hagytuk a gyűjtő gyakran magyartalan stílusát, s a kívánt részt csak a jegyzetben helyesbítettük – vállalva azt is, hogy egy-két homályos kifejezés, tagmondat a szövegben marad. Az alapvető nyelvhelyességi hibákat (pl. alany és állítmány egyeztetése, határozott névelők használata) viszont javítottuk, az értelemzavaró kihagyást, kimaradt betűt, szót pótoltuk [...]. A gyűjtő gyakran idézett szó szerint az adatközlőktől, az általuk használt tájszókat, sajátos népnyelvi kifejezéseket falubeliként magától értetődőnek tartva külön nem jelölte, mint ahogy a párbeszédet sem. A szövegközlés során a könnyebb értelmezhetőség kedvéért ezeket dőlt betűvel szedtük, a párbeszédet idézőjelbe téve a dőlt betűs részeket külön is jelöltük. A fonásnak megfelelően csak a Néprajzi Intézet 1. sz. kérdőívére adott válaszokat közöltük. A kérdésekre a folyó szövegben feltüntetett számok utalnak.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Kőhegyi Mihály–Nagy Janka Teodóra: Család- és öröklésjogi népszokások Kapuvárról – Forrásközlés – / 2. Szabó János jelentése Kapuvárról

2. Szabó János jelentése Kapuvárról

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Kőhegyi Mihály–Nagy Janka Teodóra: Család- és öröklésjogi népszokások Kapuvárról – Forrásközlés – / 2. Szabó János jelentése Kapuvárról / I. A jogszokásról

I. A jogszokásról

Kapuvár nagyközség lakosa[i] főleg a besenyői ivadék leszármazottai. A jogszokásokat és a jogrendet tiszteletben tartják. A bíraskodástól nagyon tartózkodók (inkább a polgári bíraskodástól), mert nem annyira jogkövetkezményeitől, hanem a felmerülő perköltségtől irtóznak. Leginkább a *szentesebb* részből áll ki a pereskedők nagyrésze. (Mondják „*persze, a szentes Örzse, vagy a szentes Gyura, majd holnap legyónják*”). A törvény szóval inkább ijesztgetik a másikat, mely szó erejével esetleg az akaratuk teljesül. A törvényt szabt követelményeket szentnek és igazságosnak tartják. Ha valaki pervesztes lett, az[t] bizonyos tekintetben *lealázásnak* [tartják], és bizonyos ideig lenézik, és sok esetben még az unokák is hallják őseik pereskedéseinek eseteit. Ha valakit vidékről behoznak házasság következtében, az rövid időn belül úgy a viseletet, mint a népszokásokat elsajátítja. Nagyonbár még az ősi szokásokat és viseletet

tartják, de közbe eloadódik [hogy] „*moderálhatnánk már magunkat*” mondják közbe-közbe.²⁶⁽¹⁴⁴⁾

**1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Kőhegyi Mihály–Nagy Janka
Teodóra: Család- és öröklésjogi népszokások Kapuvárról – Forrásközlés – / 2. Szabó János
jelentése Kapuvárról / II. Családi jog**

II. Családi jog

2. Párvasztásnál nagyobbbrészt a vagyont és a családi *rangfajt* nézik. A családi rangon aluli házasság esetén a házasság után rögtön külön teszik a fiatalokat, és nagyon észrevételezik a házasság nemtetszését. A szülők befolyásolják a párvasztást gyermekeiknek.²⁷⁽¹⁴⁵⁾ A vagyonosabbaknál gyakori a közeli rokonok összeházasítása, mindez az ősi vagyon jobban egybemaradását célozza. Rendszerint beletörődnek a ³⁴⁴szülők által kijelölt házasságba, és mondják „*majd csak összeszokunk*”, és ha netán előfordul, hogy a kijelölt menyasszony nem ajánlkozik férjhezmenéshez,²⁸⁽¹⁴⁶⁾ akkor a szülők egy másikat neveznek meg a fiuknak. „*No még ez is hozzád illik vagyonilag*” mondják, akkor a fiatal vőlegényjelölt ott próbálkozik, és ha az sem sikerül, akkor tovább mennek, de szem előtt tartják, hogy *vagyonilag egyenértékű* legyen. Mindenesetre a rokonságot is bevonják a párvasztás tanácsába.

4. A házasság[ot] nagyobbbrészt községbelivel kötik. Szórványosan előfordul, hogy környék[beli] faluból nősülnek. Ez az utóbbi inkább a szegényebbek között fordul elő. Tiltják a más faluból hozott [leánnyal kötött] házasságot, és nem tartják célszerűnek, mondják, „*az nem olyan jó dolgos, mint a községbeliek*”. [Az] Idegenből hozott asszonyt még a templomban is megkülönböztetik, és nem állhat a községbeli menyecskék közé, hanem mint mondják, „*a Mária-oltár előtt van a helye*”. Nagyrítván fordul elő, hogy a községből visznek ki asszonyt. Ez esetben a vidéki vőlegény váltságdíjat tartozik fizetni, mely ceremóniával és versekkel van egybekötve; [a]melyik utcából viszik a leányt, az[on] utcabeliek szedik be a váltságdíjat, és az ő utcabeli korcsmájukban az *elsőlegények*²⁹⁽¹⁴⁷⁾ vezetése mellett megisszák.

5. A rokonok közti házasságot az [?] unokatestvérig megengedik, és mint már fentebb is említettem, a vagyonosabb osztályúak között fordul elő. Kétes házasság esetén minden esetben kikérik a pap véleményét.

6. A leánykérést előzőleg mindkét család legöregebb asszonya a templom előtt intézi el, és ha azok megegyeztek, azután mindkét házasulandó keresztapja, vagy ha az akadályozva van, akkor bérmaapjuk teszi meg a kérést kölcsönösen.

7. Tulajdonképpen eljegyzés nincs, amidőn a házasságkötésbér kölcsönösen megegyeztek, akkor kijelölik az időt, hogy mikor jelentkeznek a papnál. Ez az időszak rendszerint ősszel, a farsangon és május, vagy június hava. Ha netán időközben felbomlik az összeházasítási terv, azt nagyon restellik, de a lehetőséghez képest kerülnek is a felbontást. Mindaddig, míg össze nem esküdnek, addig minden héten háromszor megy el a vőlegény a menyasszonyjelölthöz, és pedig kedden, csütörtökön és vasárnap az éjszakai órákban, vagyis ezek a napok a *járóesték*. A beköszöntés az ablakon történik, és pedig a következő köszöntést szokták használni: „*Adjon a szentséges nagy úristen jó estét, kedves jó keresztanyám!*” Miután ez háromszor elhangzik, akkor kap választ, és pedig a leány anyjától, hogy „*adjon Isten*”.

8. Az esküvőt 3 hetes hirdetési idő előzi meg. Ez idő alatt a vőlegény a menyasszony által ajándékozott bokrétát hord az asztrogán sipkájában, mely szalagokkal, gyöngyökkel van kidíszítve. Nagysága megfelel másfél tenyérnyi nagyságnak, az ezüstsálak áthajolnak az arc másik oldalán lévő fülre. Erről lehet megállapítani, hogy az illető vőlegény. Azonban vőfélyek is hordanak hasonló, de valamivel kisebb bokrétát, akik a menyasszonyoktól kapják azt ajándékba. A vőfélyek is hordják mind a három héten a

bokrétát. A lakodalmat főleg vasárnap tartják. Ez alkalommal a menyasszony a délutáni litániára a megszokott helyén megjelenik, a vőlegény és a lakodalmas menet pedig a sekrestye előtt gyülekezik, és azon idő alatt a ³⁴⁵násznépet a komaasszony szögletes skatulyában elhelyezett kisebb nagyságú bokrétával látja el. A legények azon kívül még literes üveget tele borral magukkal hoznak, a leányok és a menyecskék pedig *kulcsos kalácsot* visznek magukkal az esküvőre. Az esküvő után a lakodalmas menet a templomból való kijövet[ele] után a *kulcsos kalácsot* széjjel dobálja a közönségnek, a legények pedig az ismerősöket megkínálják a magukkal hozott üvegből borral. A templomajtón kijövet rendszerint a menyecskék és a lányok azt rikítják, hogy „*kapuvári szentegyházban gyűrűt cseréltek egymással*”, és [a] menet megindulása után a templom mellett lévő cigányok is ráhúznak a Rákóc[z]i-indulóra, és ennek hangjai mellett táncolva a plébániai hivatal előtt megáll a menet, és ott 3 táncot eltáncolnak a plébános úr tiszteletére. A polgári házasságnak jelentősége nincs. Házasságkötés alatt az egyházi esküt tartják a legfontosabbnak, úgyhogy 99 %ban egyházi esküvőt kötnek. A lakodalmas menet a vőlegény lakásáig a zeneszó hangjai mellett táncolva megy haza, és közbe revolverlövéseket is [le]adnak. A lakodalmat rendszerint a vőlegény szüleinél tartják. [A] Lakodalom tetőfokát éjj[el] 11 óra felé éri el, amikor is megkezdődik az ősi szokásból maradt *gyertya- és vánkostánc*. Éjféltől történik meg a menyasszony felkontyolása, melyet piros rojtos kendővel szorítanak el. Kontyolás után kezdődik a *menyasszonykérés*, és rang szerint mindenki tartozik az új asszonnyal táncolni, és pedig a *karéba állók* és táncolók közepében. Ezen tánc alatt a főszakács kezét bekötve tart egy főzőkanalat, és azért, hogy elégette a kezét, ezen a címen pénzt dobnak a főzőkanalára. Vadházasság elvétve 1–2 lehet Kapuvár községben. A nőnek hozományként rendszerint egy tehenet és a végleges osztályrészült járó ingatlanok felét mindjárt átadják, rendszerint búzával bevetve. A hozomány a fiatal házasság különvagyonát képezi, és azok hasznát külön tehetik az esetben is, ha a férfi szülei[nek] gazdaságában dolgoznak. A násznagy rendszerint a házasságkötés keresztape, s ha azok akadályozva vannak, akkor a legközelebbi nagybácsi, illetve bérmaapa.

9. Házasságtörés nem fordul elő. Mással való együttélés szintén nincsen.

10. Megesik, hogy pár hónapjára az esküvő után a fiatalok összeszólalkodnak. Előfordul, hogy a nő visszatér a szülei lakására, de legkésőbb egy hónapon belül visszatér férjéhez.

11. Ha gyermek születése után hal el a férj, az özvegy az apósék házában marad, azonban ha gyermektelenül hal el, akkor visszatér a szülő házához. Legtöbbjé özvegyisége alatt nem megy férjhez.

12. Új házasságot egy év, vagyis a gyászév letelte után kötnek. Rendszerint özvegyasszony özvegyemberhez megy férjhez, de gyakran előfordul, hogy egy gazdag özvegyasszonyt jóval fiatalabb legényember is elvesz, és erre azt mondják a községbeliek, hogy a fiatal ember jól járt, mert *sok jussra házasodott*. Ha az özvegyasszonynak gyermeke volt, a más[od]ik házasság alkalmával továbbra is megtartják a gyermekek a már [meg]lévő nevüket.

13. [Az] Agglegények rendszerint a testi, vagy szellemi fogyatkozásuk közül kerül[nek] ki. Az agglegényeket csúfolni szokták.

14. Szabadszerelem nincs. A lányok és legények az utóbbi időben előfordul, hogy nemileg érintkeznek, de rendszerint az esetben szokott előfordulni, mikor a szülők ellenzik a házasságot, vagy a leány meg akarja fog[ni] férjül a legényt. Ez esetben a leány[t] a köz[ös]ség részéről megvetik, és hajadonfővel többet nem járhat. A templomban pedig a szokott leányok sorában nem állhat. A menyasszony előéleténél legfontosabb erkölcsileg kifogástalan élete, [hogy] szorgalmas munkás [legyen], és ³⁴⁶szerző *fajból származzék*. A törvénytelen gyerekeket megvetik, és gyakran hallatszik, hogy *fattyú gyerek*. A legközelebbi rokonok is

rossz szemmel néznek a törvénytelen (fattyú) gyerekre.

15. Kapuvárott a gazdálkodás menetére a feleség befolyással van. Ha állat vagy termény eladása van, az esetben a férj a feleség véleményét kikéri, és legtöbbször a feleség akarata érvényesül. Ha a házasulandók között némi civódás esete előáll, rendszerint ennek az anyósok az okai. A házasságban a családi jogokat és hatalmat sajnos rendszerint az asszonyok gyakorolják.

16. Az asszony magymértékben segítkezik a férfimunkában, kivéve a kaszálást. Úgyhogy bent az istálló munkát, [kinn] az aratási munkát, kapálást, szénagyűjtést férjével együtt végzi. Ünnepnapi és vasárnap elvétve ha együtt megy a férj és feleség a templomba. A férfiak előbb elhagyják az otthonukat vasárnap, mert nagymise előtt tárgyalják meg az eseményeket a templom előtt. Az asztalnál főhelyen a férj ül, és a férj osztja el legtöbb helyen a húst a családtagok részére. Házasságuk első hónapjaiban együtt alszanak a házasok, de később a férfiak kinn alszanak télen az istállóban, nyáron pedig a pajtában. Az ágyban kívül a férj, és belül az asszony alszik. A házasok nemi élete a legnagyobb erkölcsre van felépítve. A csók a legritkább esetben fordul elő a házasok között.

17. Az ifjú házasok vagyona külön van kezelve a szülei[k] vagyonától. Az *elválás* az esetben történik a szülőktől, ha fiatalabb legény házasodik, és az esetben rendszerint az öregebbik legénynek egy házat vesznek vagy építenek, és odamennek a fiatal házasok, és ez esetben a férfi szülei is adnak a gyermeküknek ingatlanokat, és a feleség vagyonával együtt megkezdik az új gazdálkodást. A pénzt rendszerint a nő kezeli. A nőnek a vagyonához a férfi hozzányúlhat. Házassági szerződés azonban nincs. A hozomány értéke a szülők élete alatt körülbelül a véglegesen neki [a menyasszonynak] jutott összvagyonnak a fele. Az esetben pedig, ha elhalálozás történik gyermek nélkül, az ingatlanokat vissza kell adni a nő szüleinek.

A meny helyzete az apósa házában: mindennemű munkában foglalkoztatva van, vagyis a férfi szülei vagyonában mint a többi családtag, dolgozni tartozik.

18. A házastársak a külső munkákat, vagyis a házon kívüli munkálatokat közösen végzik, míg a házi belső munkákat kizárólag a női személyzet³⁰⁽¹⁴⁸⁾ teljesíti. A ruhanemű és egyéb bevásárlás a női személyzet feladata. A legények munkája főleg az istálló és nehezebb mezei munka, mint kaszálás stb., míg az asszonynépség vagy lányok munkája a ház körüli munkálatok. A gazdaságon kívüli keresmény a fiatal házastársaké, míg a legények és lányok keresménye a szülőket illeti. A legények vasárnaponként költőpénzt kapnak szüleiktől. Amit természetesen nótaszó és bor mellett el is költenek a korcsmában.

19. A fiatal házasok az apósukat és anyósukat apámuramnak és anyámasszonynak szólítják. A feleség és férje a feleség szüleihez rendszerint búcsú és húshagyó napján szokott ellátogatni. Előfordul gyakran, hogy nagyobb ünnepek másnapján a fiatalok meglátogatják a lány szüleit, és ez alkalommal ott is ebédelnek. A *benősülés* az esetben fordul elő, ha a leány szüleinek fiúgyermekke nincsen. *Benősülés* esetén a vő helyzete az anyós szeszélyétől függ, és a *gazdálkodási tervet* az anyós gyakorolja. A vő maga és gyermeke a nő családnevét nem veszi fel.

20. Az emberek tömeges érintkezése vasárnap a templom mellett van, ahol a 10 órai nagymise után a kisbíró, mint Kapuváron mondják *kórest tart*, vagyis a rendeleteket, mindennemű felvilágosítást, vagyis mindazon dolgokat, amelyet más ³⁴⁷helyen dobszó útján szoktak a közönség részére tudtul adni, itt a kóresen adják tudtul és utána az ismerősök és a rokonok a templom előtt megbeszélnek az eseményeket. Az asszonyok főleg szintén a templom előtt és [a] kútnál szoktak összetalálkozni, és mint Kapuvárott mondják, *retye-rutyálni*.³¹⁽¹⁴⁹⁾ Bocskúra szoktak járni. Minden esztendőn azelőtt gyalog, az utóbbi években pedig autóbussen vagy vonattal Mariazellbe (Alsóausztia) szoktak eljárni. Vásárra a férj és feleség együtt megy,

és ha állatot vesznek, az asszony akarata érvényesül a vételnél.

21. A nők nagyon vallásosak és nagytöbbségük hisz a babonában. Legnagyobbbrészt az öreg asszonyok. [A] Vasár- és ünnepnapokat megtartják, és buzgó templombajárók. Ha valaki vasár- és ünnepnap mezei munkát végez, és ha valamely szerencsétlenség előadódik, akkor megjegyzik, hogy az *Isten megverte, mert megszenteltelenítette a vasárnapot*.

22. A születés³²⁽¹⁵⁰⁾ a férj, vagyis az apósék házánál történik. Magzatelhajtás a legritkább esetben fordul elő. A keresztelés lefolyása egyszerű keretek között történik. [A] Keresztszülők ajándéka, ha leánygyermek születik, akkor fülbevaló. A keresztanya a születés után 3 hétig mindennap, úgy mondják, *fölöstökömöt* visz. Vagyis annak tartalma tyúkhúsleves, kirántott hús és külön speciálisan elkészített *komarétes*, mely rendszerint diós vagy mákos. A rétes egy nagy gömbölyű lábasban van megsütve, és így gömbölyded állapotban hasonló nagyságú, cífrán mintázott *komatálba* fordítják át, és így felvágatlan állapotban viszik arra készített komakosárban a fejükön. A *komakosár* zsúpszalmából font cífrázott kosár. Úgyhogy amikor viszik, a közönség már tudja, hogy komabédet, illetve *fölöstökömöt* visznek.

A legényavatás főleg a téli farsangidő alatt, májusban és ősszel Katalin körül szokott a legények között megtörténni. Vagyis a legénnyé avatandót az idősebb legények felemelik és [a] korcsmai ajtófélfához hozzáverik, majd leengedik, és akkor keresztapát választ. Ki azt készséggel elfogadja, és utána egy országos mulatás van, és a keresztapa fizeti a borszámlát. A keresztapa szivarral kínálja meg a keresztfiát, és még az este, vagy lehet úgy mondani éjszakai órákban a felavatás során már *elsőlegény*³³⁽¹⁵¹⁾ nevet kapott keresztfiával elmegy [a] leányokhoz, illetve elkíséri, és az ablakon a keresztapa szól be, és pedig a következő szavakkal: „*Adjon a szentséges nagy Úristen jó estét, kedves jó keresztanyám! Engedje ki Katit.*” Hallottam már a következő választ belülről: „*Adjon Isten kedves fiaim*” – folytatva mondták még azt, hogy „*előjöttek a szent böjti napok, a leány nem megy ki*”. A keresztapa a keresztfiát óvja, és ha kell verekedés közben is védi, és viszont, ha a keresztapának valakivel nézeteltérése lesz, az esetben pedig viszont segítkezik [a keresztfiú] a keresztapjának. [Az] Avatás napjától keresztapának és keresztfinak nevezik egymást.

23. Örökbefogadás tudtommal nem fordult elő. A magtalanság valamely házastárs magtalanság hibája folytán áll elő, és megjegyzik, hogy *az Isten nem ad nekik gyereket*.

25. A családból kivált, külön házban [lakó], külön háztartást vezető ifjú pár teljesen függetlenül gazdálkodik atyjától, azonban [a] *gabonatakarulást* kölcsönösen összesegítve végzik. A cséplőgépnek a húzatásánál is összesegítenek. Ha a gyermekek már mind férjhez mentek, vagy megházasodtak, az esetben a szülő elosztja gyermekei között a vagyonát, lehetőséghez képest a legigazságosabban, és a szülők a maguk részére kikötnek mindegyik gyermekkel szemben bizonyos mennyiségű gabonát, vagyis ³⁴⁸úgymondják, hogy *bemérnek* a szülőknek Ekkor, a szülők rendszerint a legfiatalabb gyermeküknél, aki az ősi háznál otthonmarad, annál vannak. Az öreg szülők *nyugdíjbavonulásuk* alatt egészségükhöz mértén mindennap elmennek a templomba szentmisét hallgatni. Az öreg szülők vagyonuk szétosztása után is külön háztartást vezetnek, addig, míg vagy egyikük vagy a másikuk el nem hal.

26. A gyermeknevelés gondjai főleg az anyát terheli[k]. Ha a gyereknek pénz, vagy ruha kell, azt az édesanya adja. A [gyermekek a] szülőket tiszteletben tartják. A leányt is *gyermeknek* nevezik. A mostohagyermeket lehetőleg elkülönítik a többi testvérektől, és arra törekednek, hogy minél előbb túladjanak rajta, főleg házasság vagy férjhezmenés útján. Rendszerint a mostohagyermeket [is] kiházásítják.

27. A leszármazás[t] legalább dédöregapjukig tudják, és azok iránt nagy tisztelettel vannak, és azok szokásait is megtartják. Alig van gazdagabb hely, ahol a régi biblia, vagy a régi betűs Tükörkönyv meg ne lenne; rendszerint a legidősebb gyermek tart igényt ily régi dolgokhoz. A szülők elhalálózásának évfordulóján rendszerint szentmisét szolgáltatnak. A rokonok a rokonsági viszonyt a legtávolabb rokonságig is tartják.

28. A *háztűznézés* szót használják. Azonban a tűz szerepe a lakodalom alkalmával nem fordul elő. Mielőtt megkéri a leányt, az örömszülők elmennek egymáshoz körültekinteni, amit *háztűznézésnek* neveznek.

29. Alig van család, amelynek megkülönböztető neve ne lenne. Nagyobbrészt azonban néven is szólítják és ismerik [egymást]. A tegezés a házasságkötésig tart, ha valaki agglegény marad, azt 50 éves korában is tegeznek, még a gyermekek is. Volt eset, hogy kérdeztem, hogy miért tegezed azt az idős bácsit, azt válaszolta, hogy „*hiszen legény*”. A nő leánykori vezetéknévét használja. A nő vezetékeve nem száll át a gyermekekre, kivéve akkor, ha a férj benősül a lányhoz, akkor a ház[at] és annak tagjait azok nevéül nevezik, mely nevezetűek lakják a házat.

30. A gazdag rokonok sajnos lenéznek a szegényebb rokont. Az érintkezés is meg szokott szakadni köztük. A vendégeskedés ritkaság számban fordul elő. A vendégeskedést inkább a korcsmákban és vendéglőkben szokták megtartani. Tűz esetén a rokonság készséggel áll rendelkezés[é]re a tűzkársújtottak. Szalmát, szénát, répát s egyéb takarmányt hordanak. Építkezés esetén tégl[á]t, vagy egyéb építkezési anyagot szoktak hordani az építkezőknek.

31. Gyámnak leggyakrabban a rokonság legtekintélyesebb személyét szokták kiválasztani. Nagy átlagban mégis a törvényes és természet[es] szülő a gyám. Kapuvárost a végrendeletkészítés a legritkább esetben fordul elő. Ismerik az érdeklentétet szülők és gyermekek között. Ez esetben idegen gyámot kérnek kinevezni rendszerint abból a családból, mely családból a kiskorú vagyona származik. Van eset, hogy az oldalági rokonok elviszik a gyereket, ezt az ősi vagyon jövedelme teszi indokolttá. A gyámság a kiskorú nagykorúsításáig tart, gyakori eset már 18 év betöltése után a nagykorúsítás.

32. A szülőktől örökölt vagyont szent[nek] és sérthetetlennek tartják. A családi vagyon, illetve ősi vagyon elidegenítésére [csak] a legszorongatott[abb] helyzetbe[n] gondolnak, és szinte szégyennek tartják, hogy meg kell tőle válni. A családi vagyon összetétele szántó és rét. Kimondott gazdálkodó földet nem ad el. Mint már fentebb is említettem, a szerzési elvet tartják szem előtt. A tulajdonközösséget a legutolsó szülő elhalálózása után annak hagyatékával kapcsolatban szokták megszüntetni. A tulajdonközösség, illetőleg az osztozkodás, az ingatlanok kicédulázásával és azok kisorsolásával történik.

33. A munkásokat és cselédeket tiszteletben tartják, és étkezésnél is egy asztalnál ülnek velük.

34. A családi becsületnek nagy értéket tanúsítanak. A családi rangot nagyobbrészt a családok vagyon[ának] mennyisége határozza meg. Irányadó az ingatlan, vagyis [a] föld mennyisége. Ha valakinek pénze van, azt nem sokra értékelik, de ha valakinek sok ingatlan vagyona van, azt tekintélyes családnak nevezik, és respektálják.

35. A házasság és temetés alkalmával a rokonság össze szokott jönni. Halálózás esetén a halottvivők a rokonságból áll[nak] ki, azonkívül a lámpavivők is a rokonság tagjaiból kerül[nak] ki, és ha netán valamelyik rokont *nem tisztelik meg* ily alkalommal, azt sértésnek veszi[k]. A halálózáskor gyertyát is szoktak osztogatni. A *gyertyaosztogatást* a komaasszony szokta teljesíteni. Kétféle gyertyát szoktak osztogatni a jobb gazdáknál. A legközelebbi rokonok[nak] vastagabbat, és [a] távoli rokonoknak pedig

vékonyabb gyertyát adnak. Ha véletlenül a rokonság [tagjai] közül valaki nem kap, vagy ha netán a vastagabb járna neki és vékonyabból kapott, azt sértésnek veszi, és mint ahogy mondják, *megneheztel*. A fejfát a keresztkoma szokta vinni a temetőbe.

36. A temetést megelőző este, esetleg két este is virrasztani szokás. Ez estére a rokonok és szomszédok és jó ismerősök szoktak elmenni. *Virrasztó este* szokták a halottvivőket is összeállítani. Énekesek is megjelennek. Bort és pálinkát is szokás vinni virrasztás alkalmával. [Az] Imák és énekek utáni szünetben a megjelenteket borral megkínálják. Az énekesek nagyjából pálinkát fogyasztanak. A borosüvegek az asztalon vannak elhelyezve. A község bírása tiszteletadásból a temetésekre nagyjából elmegy. A nagyobb gazdák temetésére a kántornál megrendelik a búcsúztatót. A sírt külön a sírásó ássa. A nagyobb gazdák[nak] *köponyeges temetést*³⁴⁽¹⁵²⁾ rendeznek. Ez alkalommal a pap, a kántor és [a] ministráns gyerekek szintén kapnak gyertyát. Temetés után legtöbbször a sógor vagy a vő kiáll a temető kapujába, és mindegyik halottvivőnek, lámpavivőnek és közeli rokonnak meghagyja, hogy az egyik vendéglőbe, vagy a szövetkezetbe feltétlen megjelen[je]nek, és itt tartják a halotti tort. Itt bort isznak és szívtat szívnak. Ha a rokonok közül ennek a meghívásnak [valaki] nem tesz eleget, azt sértésnek veszik, és úgy vélekednek, hogy azért *nem tisztelte meg* személyével [a tort], mert lenézi őket, és évekig tartó harag is származhatik belőle. Az ottani állítás szerint a lakodalomban s elhalálozáskor lehet meglátni, hogy kik a rokonok. Ha a rokonság közül ez alkalmakkor [valaki] nincs *megtisztelve*, nagy sértésnek veszik. A gyász egy esztendeig tart. Ez idő alatt [a közeli rokonok] semmiféle mulatságon, szórakozóhelyen nem jelennek meg. A távolabb álló rokonok pedig egy hónapig gyászolják az elhunytat. A temetési költségeket az örökösök egyetemlegesen viselik. Ha fiatalember, legény vagy leány hal meg, az esetben is megtartják a halotti tort. Természetesen, mint már feljebb is említettem, mely borból és szivarozásból áll.

37. A család kapcsolatai főleg az egyenrangúakkal szokott megtörténni.³⁵⁽¹⁵³⁾ A szomszédokkal is jó viszonyban vannak. A szegényebb embereket is tiszteletben tartják. De társalgást hosszadalmasan vagyoniilag nem egyenrangúval nem szoktak folytatni. Azonban az urakat tiszteletben tartják.

Kapuvár nagyközség körülbelül 10.000 lakosú, és ennek 95%-a róm. kat. Azt lehet mondani, buzgó katolikusok. A községnek vannak fogadott ünnepei, melyeket megtartanak. [A] Májusi és októberi litániákra szorgalmasan eljárnak. Kilencedeket tartanak. A szentgyónásukat karácsony és húsvét előtt elvégzik. Szent Ferenc harmadrendi tagjai is sok számmal vannak. A vallás és az egyház iránt a legnagyobb tisztelettel vannak. Egyházi szobrokat, egyházi zászlókat készíttetnek. A mezőn egyes[ek] földjük végén egyházi szobrokat emeltetnek. Községi védszentjük szent ³⁵⁰Antal, szent Vendel és szent Flórián. A községi búcsú július hó 26-án, szent Annakor van. A szent Annai búcsú arra való tekintettel, hogy nagy munkaidőben van, nagy jelentőséggel nem bír. Legtöbbször akkor folyik az aratás, mivel is azon a vidéken egy-két héttel később érik be a gabona.

38. Rendszerint egy-egy család külön házban lakik. Ha több fiúgyermek van, a legidősebb fiú addig marad a háznál, míg az utána következő megnősül. A legidősebb fiú részére addig házat vesznek, vagy építtetnek, és azt oda külön teszik. Ki teljesen külön háztartást vezet. A családtagok lakhelye az úgynevezett *hátsó szoba*. Azon kívül van még egy szoba, az úgynevezett *elsőszoba*, de ez csak *parádénak* szokták használni. Az ünneplő ruhájuk is a *parádés elsőszobában* van elhelyezve, valamint a kikeményített *bokros szoknyák* is, melyekkel tele van rakva a gerenda. Az *elsőszobában* rendszerint a régi típusú *fedeleságyak* vannak, tulipános rajzokkal és apró csengőkkel felszerelve. Azok tetejét pedig a gombolyagba összezsavart vásznak díszítik. Egy-egy telek házból, tágas udvarból, és elkerített nagy gyümölcsös[ből] és marhaélelemmel beveteményezett kertből áll.

39. A rokonok szerencsétlenség esetén készséggel kisegítik egymást. Tűz vagy lóelhullás esetén szalmatakarmány[nyal], és ha kell, pénzzel is támogatják a rokonokat.

40. A szomszédi viszony elég jó. *Takarulás* és cséplés [esetén], valamint tollfosztás [alkalmával] és kukoricafosztáskor a legnagyobb készséggel segédkeznek egymásnak. Vasár[nap] és ünnepek alkalmával a szomszéd fiatal legények és lányok együtt mennek a templomba, csarnokba, néha moziba is. Nyári estéken kiülnek a házak elé, és ott elbeszélgetnek, esetleg énekelnek. Ha valamelyik szomszéd elhalálozik, azt egy hónapig a szomszédok gyászolni szokták.

41. Kapuvár nagyközség lakói a török világ [idején] és azt követő időkben hajdúk voltak, és ennek folytán a tagosítást megelőzőleg hajdúbirtokok voltak.³⁶⁽¹⁵⁴⁾ A tagosítás után a hajdúbirtok jogi megjelölése szabadbirtokká vált. Lakói származásilag besenyői ivadékok, kizárólag magyar anyanyelvűek és róm. kat. vallásúak. Körülbelül 10.000 lakosa van, szorgalmas, nagyon szerény és *szerzőfaj*.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Kőhegyi Mihály–Nagy Janka Teodóra: Család- és öröklésjogi népszokások Kapuvárról – Forrásközlés – / 2. Szabó János jelentése Kapuvárról / III. Öröklési jog

III. Öröklési jog

43. Pár évvel ezelőtt [al végrendelet és osztály hátrahagyása nélkül[i] elhalálozások [gyakoriak] voltak, és utat engedtek a törvényes öröklésnek. Azonban az utóbbi pár évben a szülők még életükben az ingatlanukat lehetőséghez képest egyenlő értékben (fiúk és lányok egyformán részesednek az összes ingó és ingatlan vagyonban) osztály alá bocsátják az ingatlanaikat, és fenntartják maguk részére a szülők a holtig tartó haszonélvezeti jogot, de ezt gyakorlatban nem gyakorolják, mert bizonyos mennyiségű gabonát, búzát, árpát kötnek ki a maguk megélhetésére, és az összes ingatlanokat a gyermekek birtokukba veszik, és egyben a gyerekek tartoznak az adókat és mindenféle költségeket viselni. A család [tagjai] maguk között megbecs[ü]lik az ingatlanokat, és ahány osztozkodó gyerek van, annyi papírcédulát készítenek, és ³⁵¹azon feltüntetik az ingatlanokat, és azt legtöbbször kalapba teszi[k], és a gyerekek a kalapból húznak, és amelyik ingatlant, vagy ingatlanokat tartalmazó cédulát kihúzzák, az lesz az ingatlanuk. Azonban az osztozkodó testvérek maguk között cserélhetnek, de ez már teljesen független az ingatlan egyetemleges elosztásától. (Sorshúzás.) A legfiatalabb fiúgyerek, akivel a szülők maradnak. Legtöbb esetben az ingóság nála marad, ki ennek fejében a szülőket tejjel tartozik ellátni, és ha a szülők erre nem szorulnak rá, akkor az ingóságot is egyforma arányban osztják el a fiúk és lányok között. Megrövidítés és pénzben való kifizetés a lehető legtrikább esetben fordul elő.

44. Végrendeletet rendszerint a magtalanok készíttetnek. Végrendeletet csupán azért készíttetnek, mert rendszerint az egyháznak kötnek ki pénzt, vagy a szerzeményből 1 vagy 2 hold földet. Mindez csupán a lelkiüdvükért szolgáló örökös miseszolgáltatást célozza. Az oldalági rokonokat azonban nem rövidítik meg a hátrahagyandó ingatlanokból. Ezt a rokonok *magtalan jussnak* nevezik.

45. Törvényes öröklés az utóbbi éveket megelőző időkben és hirtelen elhalálozás esetén fordul elő. Az ingó és ingatlanokat [a] fiúk és lányok egyenlő arányban osztják meg maguk között (egyenlő osztály). [Az] Osztható nagyobb ingatlanokat vázrajzi megosztással osztják meg maguk között, a kisebb nagyságú ingatlanokat pedig darabszám osztják el maguk között. A nagyon kicsi elaprózásra nem törekednek. A legkisebb ingatlan[ok], kivéve egyes eseteket, 800–1000 négyzetöl területűek. Ha az osztály során értékdifférenca adódik, azt pénzben egyenlítik ki. Az atyai ház főleg a legfiatalabb fiúnak jut. Ingóságon,

ruhaneműn egyformán osztozkodnak, illetve a leányok férjhez menésük alkalmával 2–3 dunnát, 6 vánkost, lepedőket, ág- és asztalterítőt, valamint egy szekrényt kapnak. A végső osztozkodáskor a fiúk egy dunnát és 2 vánkost kapnak, amíg a többi ruhaneműt egyenlő arányban elosztják maguk között. Az öröklés visszautasítása ritkán fordul elő. Magtalan elhalálozás esetén az oldalági rokonok törzsenként egyenlő arányban osztozkodnak az ingóságokon. A szülők egyik[ükl vagy másik[uk] elhalálozása esetén az összvagyonra gyakorolhatják az özvegyi jogot, de rendszerint nem gyakorolják, mert a tartásukra szükséges gabonaneműt mindegyik gyermektől megkövetelik.

Gyűjtötte Szabó János telekkönyvvezető szentlőrinci lakos, kapuvári születésű, kiskazda családból származó. S Kapuvárott 31 évet töltött.

Kelt Szentlőrinc 1941 október 10-én

Szabó János sk.
telekkönyvvezető

A másolat hitelül. Bpest, 1962. november 29. (Regdon Rezsőné) előadó

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Kőhegyi Mihály–Nagy Janka Teodóra: Család- és öröklésjogi népszokások Kapuvárról – Forrásközlés – / 2. Szabó János jelentése Kapuvárról / Irodalom

Irodalom

BÓNIS György

1939 1. sz. kérdőív a magyarjogi néphagyományok összegyűjtéséhez.

FARAGÓ Sándor

1962 A kapui vár. ARRABONA 4. 85–95. Győr

HORVÁTH Terézia

1967 A kapuvári népviselet. ARRABONA 9. 219–250. Győr

1972 Kapuvár népviselete. Néprajzi Közlemények XVI-XVII. Budapest

352S. LACZKOVITS Emőke

1973 Egy kapuvári női ruhatár bemutatása ARRABONA 15. 224–226. Győr

KŐHEGYI Mihály–NAGY Janka Teodóra

1995 Adalékok a jogi néphagyománykutatás történetéhez. CUMANIA 15.

Kecskemét. A tanulmány végén részletes bibliográfia található.

PAPP László

1948 Vezérfonal a népi jogélet kutatásához. Budapest

PODMANICZKY Zsuzsanna

1943 Kapuvár néprajza. Pécs

TAKÁCS Lajos

1960 A jobbágysrendszer megerősödése és a dohánytermesztés hanyatlása Kapuvár környékén. Soproni

Szemle 45–59. Sopron

TAKÁNY SZÜCS Ernő

1981 Magyarjogi népszokások. Budapest

VÖRÖS Károly

1955 Az 1826. évi kapuvári mozgalom. Soproni Szemle 80–104. Sopron

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / KISEBB KÖZLEMÉNYEK / Kincses Katalin Mária: „Magas, szálas erdőség” (A Sopron környéki erdők védelméről)

**Kincses Katalin Mária: „Magas, szálas erdőség”
(A Sopron környéki erdők védelméről)**

Az Alföld a XVIII. század utolsó harmadában már csaknem fátlan volt. A I. József rendelkezésére 1782–1785 között minden településre, területre hiteles, domborzati, vízrajzi viszonyokat és erdőségeket is feltüntető térképek¹⁽¹⁵⁵⁾ egyik névtelen rajzolója valószínűleg nem pillanatnyi benyomásait közölte a címézetben²⁽¹⁵⁶⁾ a soproni erdőségek számbavétele után, hiszen jól tudta, hogy itt is jellemző a pusztulás. A „Nagyerdő” és az elpusztásodott alföldi táj a térképlapok ellenpontjai.

Sopron, a szabad királyi város már a középkortól kiterjedt erdőségeket birtokolt, melyeket a polgárság királyoktól és királynéktól alattvalói hűségének jutalmául kapott, de emellett igyekezett minél többet vásárolni is: a XV. század végére kb. 15 000 katasztrális hold erdőterülettel rendelkezett.³⁽¹⁵⁷⁾ A polgárok az évenként a város előjárósága által maximált mennyiségű tűzifa igényüket az akkori bükkösökből, tölgyesekből, a cserfák, a gyertyánok kivágott fájából és a nyírfásokból elégítették ki, s a városi építkezésekhez való fát is innen szerezték be. Zügn Nándor „erdészeti régiségeiben” a két világháború közötti erdőgazdálkodási módszereket állította párhuzamba a korai újkor viszonyokkal. A XVI–XVII. századi erdőket az 50–60 évvel ezelőtti kategóriák alapján osztotta föl, összehasonlítván így a *véderdőket*, melyekben a tetszés szerinti vágás tilos, a korabeli *tilalmas* erdőkkel vagy erdőrészekkel, ahol a **353**vágás teljes mértékben tiltott.⁴⁽¹⁵⁸⁾ A tanulmányban szerepel néhány példa a tilalmas erdők megsértésére, a városi polgárság panaszaira. A figyelemfölkeltő, tudományos alapossággal megírt munka készített a téma továbbgondolására, már csak azért is, mert a szabályozások elemzése, rendszerezése és értékelése ebből a tanulmányból kimaradt.

A soproni erdőségek XVI–XVIII. századi történetének egy-egy jelentős állomásáról az 1930-as évek végén és az 1950–60-as években készült tanulmányokat⁵⁽¹⁵⁹⁾ olvasva kitűnik, hogy Firtos Oszkár és Csapody István a korszak soproni erdészettörténetéről szóló monográfián gondolkodhatott. A korszakot részletes alapossággal tárgyaló elemzést most sem kísérelhetünk meg, csupán az eddig ismert tények rendszerezését. Mindez egyúttal mentalitástörténeti vizsgálódást is jelent, hiszen a korabeli gondolkodásmódnak, a kora újkor ember fára, erdőre, a természet javaira irányuló figyelmének, szemléletének megismerése nélkül nem érthetjük meg a közösség saját erdeit óvni igyekvő magatartását, illetve ennek a magatartásnak, szemléletnek a megváltozását.

Már a középkortól létezett Sopronban valamiféle törekvés, amely az erdők védelmére irányult, valami mégis csak készíthette a soproni polgárokat az akkor még igazán bőséges, kiapadhatatlannak tűnő erdőségek megóvására, önkorlátozásra, szabályozásra. De ha ez hatékonyan működött, miért jelent meg

ezzel egyidejűleg a város előjáróságának szabályozása? Hogyan kell ezeket a rendeleteket értékelnünk? A rendelkezések milyen hatást gyakoroltak a közösség életére? Mikor beszélhetünk állami beavatkozásról, s ez ismét hogyan hatott a helyi közösség gondolkodásmódjára? Tanulmányunkban ezekre a kérdésekre keressük a választ.

Tagányi Károly Erdészeti oklevéltárának egyik legfontosabb megállapítása szerint a magyarországi erdők védelmének kezdetei a középkorra nyúlnak vissza – ez Sopronra és környékére is érvényes.⁶⁽¹⁶⁰⁾ Természetes érdeke volt a városnak, hogy védje erdeit. Ennek a leghatékonyabb módja az volt, ha tilalmassá tették a megóvandó területet, másrészt az erdőt védő hivatalos intézkedések előzményeként az éppen felmerülő problémák, bajok kivizsgálását és megoldását – főként a tűzkárok okozóinak, a lopások elkövetőinek felkutatását, megbüntetésüket – szorgalmazták a soproniak (az alábbi példák ezt illusztrálják).

1388-ban a polgárok előtt az egeredi birtok erdejét tették tilalmassá, 1455-ben pedig a Dudlesz erdőt.⁷⁽¹⁶¹⁾ A XV. század végén a városi előjárásnak a külső tanács egy ízben azt javasolta, hogy az erdők hasznából élő sopronkörnyéki falvak lakosait bízzák meg az erdőtüzek megakadályozásával, s szükség esetén az oltással.⁸⁽¹⁶²⁾ A következő **354** század közepén Gering Elek polgár ellen panaszkodtak a soproniak, mert külföldi kereskedőknek a soproni erdőkből kivágott fát adott el.⁹⁽¹⁶³⁾ Orvoslásul 1541-ig összesen 24 alkalommal tettek a városi tanácsosok javaslatokat az erdők megóvására¹⁰⁽¹⁶⁴⁾: kérték az előjáróságot, fogadjanak öröket az erdők karbantartására. Évi rendes közgyűlésükön megszavazták és továbbították javaslataikat a magisztrátusnak: épületfa igény szerzésének ürügyén senki ne vágathasson túlzott mennyiségű, eladásra kerülő fát, s minden esetben sürgették a visszaélések megakadályozását. Szembetűnő, hogy még nem a város előjárósága lép föl ekkor hivatalosan, rendeletekkel – például az erdőőri intézmény felállításával a károkkal és a kárt okozókkal szemben –, hanem maga a közösség az általa választott külső tanácsosok útján kéri a tettesek elfogatását, megbüntetésüket. A megfelelő törvények, városi statumok hiányában e személyek beperelése, megbüntetésük nem konkrétan erdőpusztító tevékenységük alapján történt, hanem a közösséget általánosságban sújtó károkozások miatt.

A XIX. század folyamán megszületett modern természetvédelem a kezdettől napjainkig, mindvégig szorgalmazta az erdőségek megóvásának fontosságát. De a korábbi évszázadokban is létezett már ez a törekvés. A soproni magisztrátus első erdőt óvó rendelete 1541-ben jelent meg¹¹⁽¹⁶⁵⁾, s erről elmondható, hogy még mindig csak a polgárok gazdasági tevékenységének védelmén keresztül született meg. A rendelet kimondja, hogy csak a polgárjoggal rendelkező, nő (tehát már nagykorú, önálló, családos) soproni lakosok vághatnak fát a város erdeiben. Ez az előírás a polgárjoggal nem rendelkezőket és a szomszéd települések lakóit érintette hátrányosan, akik ily módon elsősorban épületfát próbáltak szerezni maguknak, de eladásra is vágtak ki fákat a soproni erdőkben.¹²⁽¹⁶⁶⁾ A városi polgárok által kivágható fa mennyiséget ekkor még nem határozták meg.

Az 1541. évi rendelkezés, melyet 1548-ban hasonló tartalommal megismételtek¹³⁽¹⁶⁷⁾, elkülönítette a sarjerdőt a szálerdőtől. Az előbbiben a sarjából nőtt kisebb fákat tűzifaként ki lehetett vágni, a szálerdőben pedig, ahol az öreg, nagy fák nőttek, csak a magisztrátus engedélyével lehetett gazdálkodni (favágás, gallyazás, makkoltatás stb.). Csapody István a helyi szabályozásnak ezen módját „az akkori primitív természetvédelem megnyilatkozásai”-nak nevezte¹⁴⁽¹⁶⁸⁾; ezzel a minősítéssel ma már nem juthatunk előbbre, változtatásra szorul. Valóban egyszerű, közvetlen, s néha hatástalan, épp csak az adott problémát megoldó intézkedéseknek tűnnek az eddig ismertetett szabályok, rendeletek, utasítások. Am ezeket csak a jól szervezett, a mai értelemben vett, államilag és helyileg egyaránt szabályozott, s mindig hatékony erdőgazdálkodás szemszögéből lehetne primitívnek nevezni: tudjuk azonban, hogy ilyen bürokratikusán szervezett, ám hatékony erdőgazdálkodás egészen napjainkig csak átmenetileg és rövid ideig valósult meg.

A XVI. századi soproni polgárok kezdeményezéseit tisztelnünk kell, ahogyan ők is tisztelték érdeiket. A jelen esetben inkább alkalmazkodásról és a racionális önkorlátozás tényéről van szó, felismervén érdekeiket és lehetőségeiket.

Firbás Oszkár ismertette 1957-ben a Soproni Szemle egyik számában¹⁵⁽¹⁶⁹⁾ azt az 1593-ból származó tanácsjegyzőkönyvi bejegyzést, melyben az előjáróság a ³⁵⁵polgároknak a kivágható fa mennyiségét először szabályozta (a városi polgárok átlagosan három öl, a külvárosiak két öl, az adózó zsellérek pedig egy öl fát szerezhettek maguknak évente – ez alól csak a városi orvosok voltak kivételek¹⁶⁽¹⁷⁰⁾, akik akár 20 öl fát is kaptak) meghatározván az ölek nagyságát is (egy ölben csak tíz köteg rőzse lehetett). Az erdő óvásának ez a példája egy nagyobb szervezettséget, részletesebb szabályozást mutat. Mind az 1541-es, 1548-as, mind pedig az 1593-as intézkedés igazodik a XVI. század helyi és globális társadalmi, gazdasági és politikai változásaihoz: a városiasodás, a kor háborúi, az élenkülő ipari tevékenység az addigiaknál jóval nagyobb mennyiségű fát emésztettek föl.¹⁷⁽¹⁷¹⁾ A megváltozott viszonyokra a bécsi udvar a városi önszabályozások megjelenése után reagált, Sopron és környéke vonatkozásában első lépésben csak a környező nagybirtokosoknak adott utasításokat. 11. Rudolf császár 1596-ban utasította a fraknoi és a kismartoni erdőbírókat az erdőállomány megóvására.¹⁸⁽¹⁷²⁾ Ezzel egyidejűleg, ugyanebben az évben a soproni tanács indítványozta a fellépést az erdők pusztulása ellen¹⁹⁽¹⁷³⁾, megismételvén azt az 1584-es észrevételét is²⁰⁽¹⁷⁴⁾, melyben a város gyümölcsöseinek védelmében szólalt fel. A soproni városi előjáróság 1691. évi áprilisi közgyűlési jegyzőkönyvében²¹⁽¹⁷⁵⁾ a névtelen jegyző szűkszavúan, de annál szemléletesebben írta le azt a feszült vitát, amely a magisztrátus és a polgárok közvetlen képviselője, a 24 főből álló külső tanács tagjai között zajlott le az évről évre megismétlődő erdőpanaszok vizsgálata miatt. Mindez nem volt haszontalan, mert 1692-ben mégiscsak új városi erdőszabályzat született²²⁽¹⁷⁶⁾, amellyel a túlkapásokat, a pazarlást akarták megakadályozni. Ennek értelmében első lépésként elvették és lefoglalták a polgároktól a megszabott mértéken túl kivágott fát – ez az éppen egy évvel azelőtt panaszkodó tanácsuraknak is meglegedésül szolgált. A város ezentúl maga vágatta ki a lakosoknak a tüzelésre, építkezésre juttatandó fát, beszállította a városba, s ott a vágatás, vagyis a kitermelés költségeinek kifizetése mellett a polgárság kiválthatta a szükséges famennyiséget – az idegenek és a polgárjoggal nem rendelkezők is itt vásárolhattak²³⁽¹⁷⁷⁾. Ez azt jelenti, hogy a vágatást már nem bízta az előjáróság a polgárokra, hanem ő maga testületileg gazdálkodott. A fentebb említett szabályozások, tiltások ellenére nagy mennyiségben fogyott a fa, olykor hiány is lépett föl, ezért írták össze, hogy a polgároknak évi tüzelőre mennyi fát lehet kiutalni,

Az első, Sopron városára vonatkozó királyi utasítást Tagányi Károly Erdészeti oklevéltárában közölte²⁴⁽¹⁷⁸⁾. Az 1716. május 19-én keletkezett forrás Péterffy báró királyi ³⁵⁶biztos Sopron számára kiadott utasítása. A dokumentum a királyi tanács és a városi magisztrátus megállapodásának eredménye, így a város erdőgazdálkodására vonatkozó első királyi rendelet a helybeli viszonyok megvizsgálása után, a városi tanácsosok bevonásával és azok jóváhagyásával született meg. Létrejött az erdőőr („Waldherr”) intézménye: két személynek kell ezentúl a város közelebb és távolabb fekvő erdeit felügyelnie. Hetenként be kellett számolniuk a polgármesternek a rájuk bízott terület állapotáról, az ott folyó favágásról, a gallyaztatásról, stb. Vigyázniuk kellett, hogy a kijelölt mennyiségen felül senki ne vágjon ki, eladásra ne raboljon onnan fát. Munkájukat a külső tanácsosok ellenőrizték, akik ezen felül is szemmel tartották a környező erdőket, a gyümölcsösöket és a várost körülölelő kerteket. Jelentést tettek, ha valakit rajtakaptak a kapuknál, hogy a megengedettnél több, ezért gyaníthatóan eladásra szánt fát szállított be a városba. Az erdőőrök évente egyszer írásban is jelentést tettek munkájukról.

Amint a fakitermelés a XVIII. század elejére központilag irányítottá válik –, ahogyan ez a környező

birtokosok: elsősorban a Széchenyiek, Esterházyak, majd a Festetichek erdeiben is jellemző²⁵⁽¹⁷⁹⁾ a faigény megnövekedése miatt –, a közösség belső, önellenőrző, önkorlátozó tevékenysége is megszűnik, s már a saját mindennapi munkájukon keresztül nem tudják erdeik sorsát befolyásolni. Mindezt jól érzékelt Sopron előjárósága is. 1736-ban fölmérvén a város fennhatósága alatt álló erdőket²⁶⁽¹⁸⁰⁾, ajánlásokat tett a lakosok által még elvégezhető munkákra, az erdők rendbetételére, kitisztítására vonatkozóan. Példaként említhető, hogy a soproni falvak jobbágynak az árkokban heverő fatörzseket időről időre össze lehetett gyűjteniök és szükségleteik szerint legallyzták a fákat. Ez a központi rendelkezés arra vonatkozóan is tartalmazott utasításokat, melyik erdő vagy erdőréssz legyen tilalmas, hol tilos legeltetni. Előírták azt, hogy a kivágott fát Szent György napig ki kell hordani az erdőből – ezáltal a falopást ellenőrizhették.

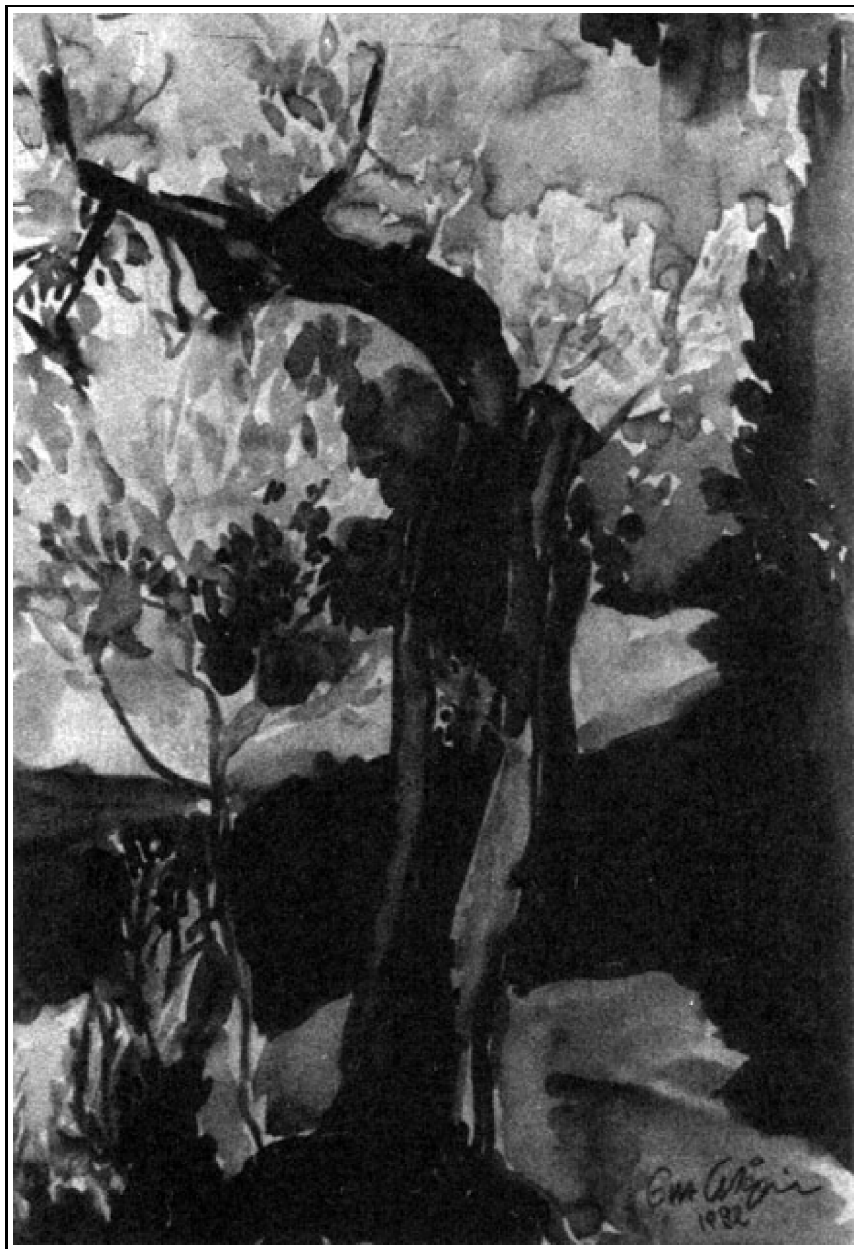
A „magas, szálas erdőség” megóvására az 1782–1785 között készült fölmérés²⁷⁽¹⁸¹⁾ alapján kidolgozott, 1791-es erdőtörvény hatékonysága vitatott²⁸⁽¹⁸²⁾, mert valami, ami a század elején még megvolt, ekkorra már elveszett: az erdő védelme Sopronban a XVIII. század első felére szervezett, a városi magisztrátus által irányított tevékenységgé vált, amely ekkor a felsőbb hatalmi intézkedésekkel összhangban kívánta és tudta megszervezni a kitermelést, a vágatást a polgárság szükségleteinek kielégítése mellett szabályozta. Ezzel egyidőben azonban a polgároknak a mindennapi kapcsolata szűnik meg az őket illető erdővel, s így a korábbi századokban még meglévő, erdeik védelmére vonatkozó tevékenységük fellazul, majd megszűnik. Az erdő az ember számára már nem mindennapi életét részben vagy egészében meghatározó élettér, hanem csupán a közösség gazdasági haszonszerzésének forrása, melynek szabályozása a városi előjáróság feladata.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE

357 SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Metzl János: Wiegisser Éva festőművésznő kiállításának megnyitója (1994. okt. 16.)

**Metzl János: Wiegisser Éva festőművész kiállításának megnyitója
(1994. okt. 16.)**

Wiegisser Éva: Olajfa
Fotó: Keresztény Richárd

[358](#)Nagy megtisztelés számomra, hogy, mint a Corvinus Kör elnökét, engem kértek fel e kiállítás megnyitására. Örömmel vállaltam, mert Wiegisser Éva őszinte tisztelője vagyok, amióta 1989-ben

felsőpulyai kiállításán először láttam képeit, de bizonyos aggálllyal is, mert nem vagyok művészettörténész, sőt igazi műértő sem. Egyszerűen csak gyönyörködöm a szépben és igyekszem megérteni a művész mondanivalóját. Hivatásomnál fogva természettudományos beállítottságú vagyok, így a művészetek közül is az áll hozzám legközelebb, ami nem szakadt el a természettől és ezt Wiegisser Éva minden képén érezni lehet.

Wiegisser Eva Uraiujfalun született, éppen szentestén, ezért kapta az Éva nevet. 10 éves korában került Sopronba Mühl Aladár családjába. Természetes, hogy nevelőapja, Mühl Aladár, valamint Mende Gusztáv művészete erősen hatott rá. Maga is festeni kezdett. A papától sokat tanult és ellesett, de nem akarta utánozni. Eleitől fogva egyéni kifejezőmódot keresett. Ha együtt festettek, mindig más témát választott magának, nehogy képeiket össze lehessen hasonlítani. Mühl Aladár képei átfogóak voltak, őt inkább a részletek érdekelték.

Sopronban érettségizett, majd Pécsen végezte el a Tanárképző Főiskolát. 1970-ben a Halász utcai iskolában kezdett el tanítani, de fél év múlva Ausztriába ment férjhez, jelenleg Grazban él. Adolf Osterierder és August Swoboda irányításával továbbfejlesztette művészetét.

1978 óta szerepel csoportos kiállításokon, 1984 óta pedig egyéni tárlatokon is, Ausztria számos városában, Magyarországon több helyen és Németországban, Norvégiában is volt kiállítása.

Művészeti pályafutását töretlen fejlődés jellemzi. Eleinte főleg akvarellt festett. Témája a természet, csendélet, aktok, de portrék is. Képein nemcsak a differenciált színeffektusokat és árnyalatokat csodálhatjuk meg, hanem a határozott vonalvezetést, egyéni kifejezési módot is. A színek nála nemcsak dekorációt jelentenek, hanem a kép lényeges elemei. Újabb képein már kissé az absztrakt felé hajlik, azonban anélkül, hogy a természettől elszakadna. A művésznőt ugyanis már nem elégíti ki a pusztán természetábrázolás, hanem belső érzelmi tartalmat is keres, egy témakört igyekszik feldolgozni. David Kasparral vallja: „Az ember ne azt fesse, amit maga előtt lát, hanem azt, amit önmagában lát. És ha nem lát semmit, ne fessen.” Az akvarell mellett új technikákkal új kifejezőmódokat keres és mint a jelen kiállításon látjuk, magas művészi fokon.

Ezek közül kiemelkednek üvegfestményei. Azt hiszem, hazánkban még kevéssé ismert az ún. hátsó üvegfestés (Hinterglasmalerei). Idén tavasszal Graz-Ragnitzben mutatta be Krisztus kínszenvedését ábrázoló, 15 képből álló „Stáció” sorozatát. Ebből 5 képet láthatunk, ezenkívül a megváltás befejezését jelképező „A feltámadás kihirdetése” és a „Töviskorona” című művét. A technikáról röviden: Folyékony pasztával készül a rajz az üveg hátsó felületére. Ezt általában alátéttel készítik, Wiegisser Éva azonban nem használ alátétet, szabadon rajzol. A paszta megszáradása után temperafestékekkel festi az üveget. Ezáltal a színek sokkal intenzívebbek lesznek, mint a papíron.

Figyelemre méltóak acryl-olaj képei, valamint a vegyes technikával készült művei. Utóbbiak közül az olaj, kréta + akvarell technikával készült „Akt mozgásban” című bravúros képét szeretném kiemelni.

Két collage képe is szerepel a kiállításon, a „Veronika kendője” és a „Flamenco” című. A plasztikus ábrázolás és a ragyogó színek együtt nyújtják a megragadó élményt. Utóbbiból szinte árad a flamenco tüzes ritmusa.

359Néhány akvarell a soproni poncichter negyedből mutatja, hogy művésznő nem szakadt el attól a várostól, ahonnan művészi pályafutása elindult, s melyhez saját vallomása szerint is kötődik. Mi is

magunkénak érezzük őt és büszkeség tölt el, amikor külföldi sikereiről kapunk hírt.

Örülünk, hogy alkalmunk van rá, hogy műveinek egy kis keresztmetszetét megismerhetjük. Köszönjük, hogy eljött hozzánk és reméljük, hogy a jövőben is alkalmat fog adni, hogy műveiben gyönyörködhessünk. Sok sikert kívánunk további művészi pályáján.

A kiállítást megnyitom.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / Kubinszky Mihály: Melchior Hefe (1716–1794) emlékkiállítása Szombathelyen (1994, augusztus-november)

Kubinszky Mihály: Melchior Hefe (1716–1794) emlékkiállítása Szombathelyen (1994, augusztus-november)

A szombathelyi galéria méltón emlékezett meg annak a jeles barokk építésznek 200 éve bekövetkezett haláláról, aki az akkor új szombathelyi püspökség székesegyházának, püspöki palotájának és szemináriumának építésével örökre bevészte magát a város élettörténetébe. Tirol szarmazású volt, Bécsben élt, kora művészeinek figyelmét magára irányító épületeken dolgozott az ausztriai Sonntagbergben, majd Passauban, fiatal korában azon idők egyik legjelesebb építésze, Balthasar Neumann környezetében is munkálkodott, amikor a würzburgi rezidencia épült. Számunkra a kiállítás anyagából a Sopron megyei illetve Sopronhoz közeli alkotások különösen érdekesek. Hefe minden bizonnyal akkor került kapcsolatba Esterházy Miklós herceggel, amikor a bécsi magyar testőrgárdának Bécsben rajzot tanított, ide rangos családok fiai jártak. 1765-ben már jár Eszterházában, rajzokat készít a kastélyépület átalakítására. A nagy díszudvar homlokzatai szemmel láthatóan az ő keze nyomát hirdetik, akárki volt is utána azok kivitelező megvalósítója. Nemkülönböztetve érdekes, hogy abban az évben, amikor Széchenyi István született, apja, Széchenyi Ferenc megbízást adott Hefének a nagycenki kastély bővítésére egy emelet ráépítésével, hiszen Széchenyi Ferenc ide költöztette akkor könyvtárát. Nem valósult ez meg, később (1799) takarékosabb változat épült. A Fertőrákosi püspöki nyaraló építését is neki tulajdonítják. Eszterháza és Nagycenk így megfelelő exponátumokkal voltak láthatók a kiállításon és mindkettő szerepel a Zsámbéky Mónika által szerkesztett szép kiállítású katalógusban, annak kiváló tanulmányaiban, melyeket Brenner Vilmos, Zsámbéky Mónika, Sibylle Puhl, Kelényi György, Szilágyi István és Galavics Géza írtak. Zsámbéky Mónika egyben a kiállítás rendezője is, az anyag gyűjtését Szilágyi István, Szombathely építészettörténetének kiváló és lelkes kutatója is animálta. A szombathelyi képtár méltó keretet biztosított ennek a rangos rendezvénynek.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRON KULTURÁLIS ÉLETE / 360Boros László: Szücs Szabó Sándor grafikus 70. születésnapján rendezett kiállítás megnyitója a Várkerület Galériában (1995. október 1.)

360 Boros László: Szücs Szabó Sándor grafikus 70. születésnapján rendezett kiállítás megnyitója a Várkerület Galériában (1995. október 1.)

Még néhány nap és elérkezik egy jeles dátum, október 10-e. 1925. október 10-én, Orosházán, kisparaszti szülők első gyermekeként látta meg a világot Szücs Szabó Sándor. Az elemi iskola első két osztályát Orosházán járta, ma is szeretettel emlékszik kedves tanítójára, Fasang Árpádra. A következő négy év a hódmezővásárhelyi pusztai iskoláé volt, majd az első csalódás: zárva maradtak előtte a felekezeti Bethlen Gimnázium kapui. Helyette ismét Orosháza, a polgári iskola, melyben 53 esztendeje fejezte be tanulmányait.

A gimnáziumi különbözeti vizsgákat munkaszolgálatos zsidó fiatalok korrepetálása mellett tette le, rájuk ma is hálával emlékezik. Ne feledjük, ezek az évek a II. világháború éveit voltak, így aztán 1944. szeptember 27-én – nem sokkal a számára 7. osztályos tanévnyitóját után – Orosházán és környékén összeszedték a levantekegyháziakat. Az útirány – ha úgy tetszik – az országjárás állomásai: Fábiansebestyén, Szentes, Kiskunfélegyháza, Kecskemét, Tiszaug, Rákóczi falva. Majd kis időre mezei munka az előszállási papi uradalomban. Ezt követte az első szökés, és az ifjú levantekegyházi 1944. december 7-én – egy nappal az emlékeztető, tragikus bombázás után – először kötötte sorsát az azóta is szeretett, csodálatos városhoz, Sopronhoz.

A ma is hálával emlegetett Wallekék gyámkodása alól ismét a levantekegyházi szolgálatba, a balfi munkatáborba vetette a sors. Ekkor már közeledett a háború vége, és 1945. március 30-án mindenki eltűnt a táborból, Németország irányába. E sorsot a levantekek sem kerülhették el. Május 9-e azóta a világnak a győzelem napja, Szücs Szabó Sándor számára akkor a hazatérés napját jelentette az öreg magyar szekeren. Haza, Orosházára, ahol befejezte a félbehagyott gimnáziumot.

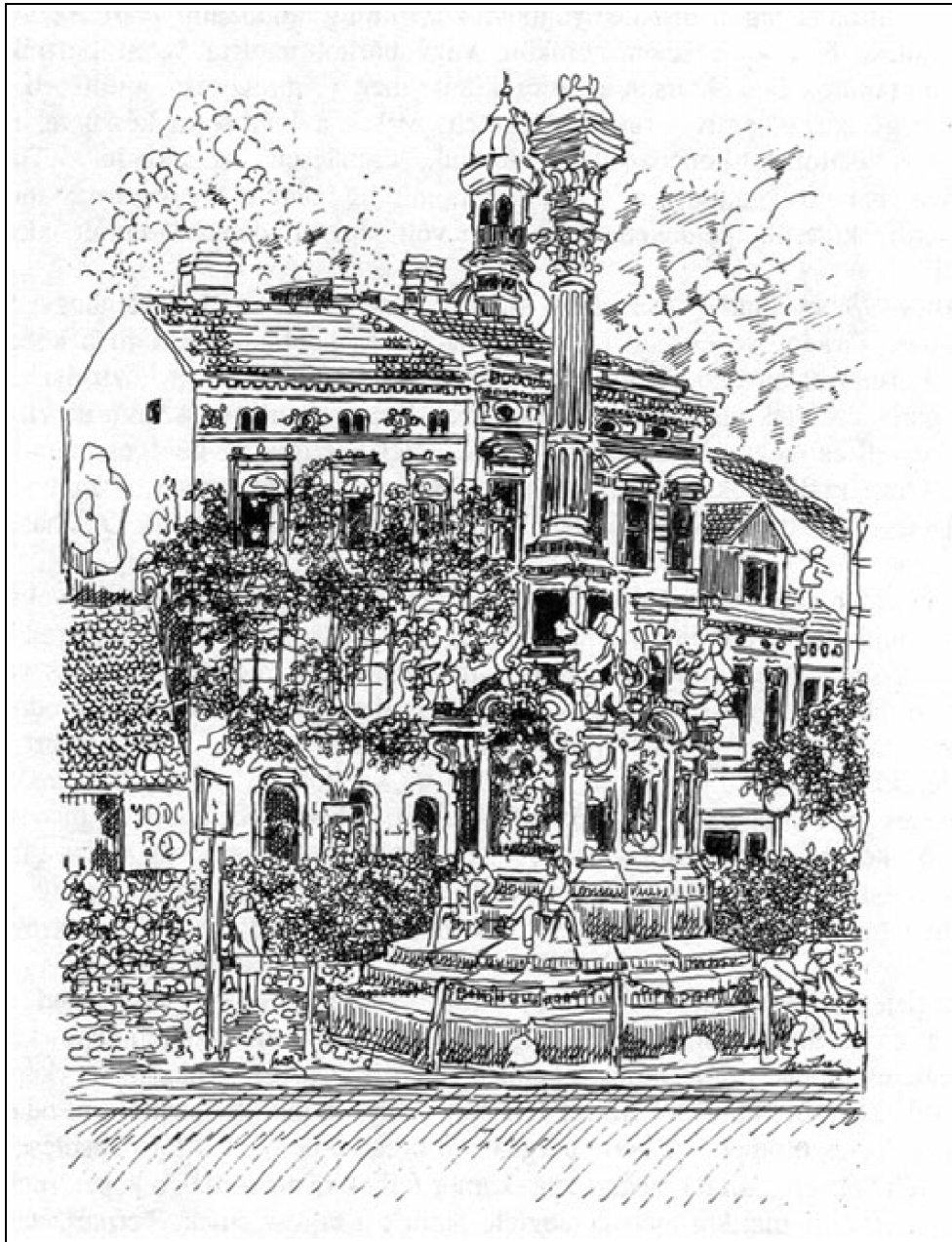
Ezután következett az agrárügytem kertész-szőlész szaka és a kollégium, az azóta is sokak által emlegetett NÉKOSZ. Az ifjú ember akkor szerzett elkötelezettsége mára sem múlóan maradt meg. A közelmúlt éveiben szerzett sebeken nem rágódva, nem tépelődve, hol szelíden érvelve, hol haragosan vitatkozva őrzi született baloldaliságát.

Az egyetemi évek után kiegészítve tudását, tanári képesítést szerzett, mellyel azután a Fertődi Kertészeti Gimnázium tanáraként mindent tanított, amivel megbízták. Közben elvégezte a mérnöktovábbképzőt, egy évig Mohácson is dolgozott, majd újra 1960-ig Fertődön. A Politikai Főiskola elvégzése után pártiskolai tanár. Ekkor sem csitul benne az örök vitatkozó; az eredmény fegyelmi, új, egyben az utolsó munkahely: a Lippai János Kertészeti Szakmunkásképző Intézet, ahol 1985-ig, nyugdíjba meneteléig, dolgozik.

A szépet szeretni sokféleképpen lehet. Úgy is, hogy az ember csendes szemlélője a dolgoknak, és úgy is, mint azt a művészek teszik: megosztják másokkal. Szücs Szabó Sándor mindezt nemcsak művészként, hanem immár 15 éve idegenvezetőként is fáradhatatlanul osztja meg a város szépségeinek ismeretét az ide látogató idegenekkel. Ezért is, meg született közéleti emberként mindenütt feltűnik a városban. Nehéz eldönteni, melyik a jellemzőbb, nevezetesen, ahol történik valami, ott megjelenik a mi 361 Sándor barátunk, vagy ahol Szücs Szabó Sándor felbukkanik, ott biztosan történik valami.

Ezt az örökmozgó, teljes életet nehéz megbízható családi háttér nélkül teljesíteni. Fertődön tanítványaként

megismert feleségével immár 1957 óta él meghitt, boldog házasságban, melyből három fiúk született. Nem lehet teljes a kép, ha kihagyom a felsorolásból a hat unokát.

Megvallom Önöknek, én irigy ember vagyok. Elfog az irigység, ha azt tapasztalom, hogy mások valamiben sokkal többet tudnak nálam. Még szerencse, hogy ez az irigység nyomban csodálattá nemesül, mert őszintén csodálom mindazokat, akik az élet bármely területén olyan produkcióra képesek, mellyel örömet szereznek [362](#) másoknak. Vannak, akik erre szívós, kitartó munkával képesek, vannak, akiknek ez ösztönös, született tehetségük révén sikerül. Szücs Szabó Sándor az utóbbiak közé tartozik. A korábban említett

csalódásnak – a gimnáziumi felvétel meghiúsulásának – volt egy máig ható haszna. Mert a polgári iskola rajztanára, Sahin Marci bácsi fedezte fel a kis Sanyi tehetségét.

1941-ben, az iskolai rajzpályázatra benyújtott és első helyezett kis olajkép ma is féltve őrzött kincse. Szégyenlős büszkeséggel mutatta meg a sziklás tengerparti részletet, az öböl felé tartó hajókkal és a felettük-mellettük köröző sirályokkal. Ez volt tehát az indíttatás, ám az örökké nyugtalan kéz mindig produkálni akart. Számtalan kis füzet, notesz őrzi az egyetemi órákon, vagy bárhol papírra vetett portrék sorsát. Egyetemi tanárok és diáktársak arcát örököltette meg a grafitceruza, a töltőtoll, a színes ceruza vagy bármi, amivel rajzolni lehetett. Mikor a kiállításra készülve, műveivel művészien zsúfolt otthonában beszélgettünk, csendeszen azt mondta: „Tudod, ha bármikor bánatos voltam, a feszültséget mindig oldotta bennem a művészet.” Kérdésemre kiderült, példaképe soha nem volt, ám mindenkitől tanult, akitől csak lehetett.

Szüics Szabó Sándor sokoldalú művész. Csak kevesen tudják, hogy hódolt a fotózásnak, faragott tehénszarvat, szőlőgyökeret, mindenféle fát, ami a keze ügyébe került. Formázott anyagot, készített tűzzománcot, Bánfalván és a Pozsonyi úton egy-egy kopjafa-síremlék alkotójára is emlékeztet. Képei közül a kisszámú pasztell, a sok szép akvarell és megszámlálhatatlan grafika, melyhez mindig hűséges maradt. 1958-ban közös kiállításokon vett részt, míg 1985-ben létrejött a rég várt önálló kiállítás. Képeit megcsodálhatták Kapuvárott, Ózdon és Gyulán, a szülőváros, Orosháza, jövőre következik.

A máttól bemutatásra kerülő képanyag 1955-től napjainkig nyújt válogatást a művész munkáiból. A teremben, ahol állunk, csak egy pasztell és egy akvarell töri meg a grafikák sorát. Megvallom őszintén, a magamfajta, szerkesztett, egyenes vonalakra szoktatott építész számára a titkok titka a milliányi egymásba kanyarodó, olykor távolodó hajszálvékony vonal, mely úgy fogja be grafikáit, mint emberi testet a hajszálerek. Visszatérő motívum a falusi táj, a folyók, tavak csatornák partja. Különleges jelentősége van az 1955-ben készült, a hódmezővásárhelyi pusztai tanyát ábrázoló képnek, hisz’ ott laktak, az előtérben látható hatalmas fa sűrűn megtapasztalhatta a kis Sanyi fáramászó képességeit. Mikor együtt néztük a képet, szemében huncut mosollyal mondta: „Ott jobbra van a méhes, de a bokroktól nem látszik!”

Megjelenik a képeken Orosháza, Arad, Fertőd, Antibes, Tiszafüred, Csopak, Tapolca és a Szent Anna-tó. Érdekes története van az Isztambulban készült, a nagyvezír és fiának sírját ábrázoló képnek, mert eredetileg le akarta fényképezni, de pont akkor romlott el a fránya masina. Így aztán lerajzolta, mindannyiunk szerencséjére és örömére. A bernnbergbányai öreg kémény és a táj napsütéses időben került tolla hegyére, ám ha megnézzük, komor felhők nyomasztják a képet, mert – mint mondta – ez hangulatilag jobban megfelel annak a tájrészletnek. Természetesen nem hiányozhat a megörökített tájak, városok közül Sopron sem.

A várfal látványa természetes valamennyiünk számára, a művész keze azonban már a jövőt építi, hisz’ a felújításra váró épületbe már a leendő új ablakokat is beépítette. Itt velünk szemben a fehér virágok csendélete maga a kisebb csoda, megvalósítva a színek nélküli világ egyszerű, ám nagyszerű harmóniáját. A fehér 363 virágoknak talán ellenpontja a kedvenc virágok egyikének, a napraforgónak szépen formált akvarellje és a szultánliliom büszke virágait megjelenítő pasztellkép.

A kiállítóterein előtérben zömmel akvarellek láthatók a másik kedves virággal, az őszirózsával. Érdekes megfigyelni az ecsetkezelést ezeknél a virágcsendéletnél: hol éles kontúrok, erőteljes fényhatások, hol pedig az elmosódott színek halovány játéka. Fertődre emlékeztetnek a Sarródra vezető út néhai fái, hisz’ azóta lakótelep van a helyükön. A tárlókban a tűzzománcok markáns színei vonzzák a látogató szemét és

mutatóba került az ősökre emlékeztető paraszti alakok és a zsigerekből fakadó szép faragás.

Tisztelt születésnap művészetpártoló, -értő és szerető gyülekezet! A szóvirágok nem vetélkedhetnek a rajzolt, festett virágok látványával, a megfontolt szavakból emelt építmény roskatag viskó a történelmi várfallal való összevetésben. Befejezem tehát. Szücs Szabó Sándornak, atyai művészbárátomnak 70. születésnapján sok boldogságot, még hosszú, egészséges, művészileg termékeny éveket, Önöknek pedig az élményhez tartalmas szórakozást kívánok.

A kiállítást ezennel megnyitom!

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉS

MEGEMLÉKEZÉS

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / MEGEMLÉKEZÉS / Metzl János: Eper Tivadar (1921–1995)

**Metzl János: Eper Tivadar
(1921–1995)**

1995. július 4-én 74 éves korában elhunyt dr. Eper Tivadar, aki 23 éven át volt a Soproni Városi Tanács Kórháza (ma Erzsébet Kórház) igazgató főorvosa.

Eper Tivadar 1921. március 9-én Győrött született, Engl Márton és Molnár Margit házasságából. Az elemi iskola elvégzése után a Győri Bencés Gimnázium tanulója lett és ott érettségizett 1939 júniusában. Ugyanezen év őszén beiratkozott a Pécsi Egyetem orvosi karára, ahol 1944 novemberében avatták az orvostudományok doktorává. Diplomája elnyerése után a Pécsi Egyetem Szemklinikájára került, mint bejáró orvos. 1945 április elsejével a Belklinikára nevezték ki, melynek igazgatója Ángyán János professzor volt. A klinikai ranglétrán előbb díjtalan, majd díjas gyakornok volt, 1950 júniusától kezdve pedig tanársegéd. A klinika valamennyi osztályán el kellett töltenie bizonyos időt, hogy a belgyógyászat minden ágában kellő jártasságot szerezhessen. Ángyán János professzor vezetése alatt olyan egyéniségek mellett dolgozott beosztott orvosként, mint Donhoffer Szilárd, a későbbi kórtanprofesszor és Halász Mihály magántanár, aki a sors szeszélye folytán pályafutása utolsó időszakát szintén Sopronban töltötte, mint a Soproni Állami Szanatórium laboratóriumának vezető főorvosa. Miután végigjárta a klinikai osztályokat, a röntgenosztályra nyert beosztást. Ott Frigyer László magántanár és Benkő György, az egyetem későbbi radiológusprofesszora mellett nyert radiológiai kiképzést. Belklinikai évei alatt részt vett az 364 orvostanhallgatók csoportos oktatásában, valamint a nővérek és röntgenasszisztensnők oktatásában is.

Klinikai munkája mellett 1948-tól mellékállásban az Országos Sport és Testnevelésügyi Intézet pécsi rendelőjének vezetője, ill. később szakorvosa volt. Ugyancsak mellékállásban a pécsi MÁV-rendelőintézetben is dolgozott szakorvosként.

1950-ben belgyógyászatból, 1952-ben röntgen- és sugaras eljárások tárgyköréből szerzett szakorvosi képesítést. Sportorvosi szakvizsgát is tett 1950-ben.

1950-ben családi nevét belügyminiszteri engedéllyel Eper-re változtatta.

1955 májusában házasságot kötött Kovách Évával, aki magyar válogatott tornásznő volt. E házasságból 1956-ban Tibor, 1959-ben Gábor nevű gyermekük született. Egyébként Tivadart családi és baráti körben Tibornak szólították.

Pécsi évei alatt az Egyetem sportéletében is részt vett. Elnöke, ill. elnökségi tagja volt a Lendület és Haladás S.K.-nak. Szerette a természetet. Sokat kirándult a Mecsek erdeibe.

1962. január elsejével pályázat útján a Soproni Városi Tanács Kórháza Röntgen osztálya főorvosává nevezték ki, 1962. március 15-ével pedig a kórház igazgatójává is. 1974. december 31-ével ment nyugdíjba. Mellékállásba a Soproni MÁV rendelőintézetében is dolgozott röntgenszakorvosként. Ott nyugdíjba vonulása után is dolgozott 1994-ig.

Az akkori pénzügyi lehetőségek függvényében igyekezett a röntgenosztályt új gépek beszerzésével és újabb vizsgáló eljárások bevezetésével fejleszteni. Tudományos munkát is folytatott, 37 tudományos közlemény jelent meg szakfolyóiratokban. Ezek jegyzéke a Soproni Kórház III. évkönyvében (1974) található. A kórházi évkönyvek kiadása is nagyrészt az ő érdeme. Több szakorvost nevelt, akik ma már, mint vezető röntgenfőorvosok dolgoznak. Osztályán röntgenasszisztensnők egész sora nyert kiképzést. A röntgenosztály fejlődéséről a SSz.-ben 1988-ban számolt be (82–86. old.). Tagja volt a Magyar Radiológus Társaságnak és a Veszprémi Akadémiai Bizottságnak. Ennek Almanachjában cikket írt a Soproni Kórház történetéről. A SSz.-ben 1974-ben megemlékezést írt dr. Brand Imréről (85–87. old.).

Számos előadást tartott különböző tudományos üléseken és sok népszerű előadást tartott, így a Magyar Vöröskereszt keretén belül is. Vezetőségi tagja, több éven át elnöke volt soproni szervezetének. Alelnöke

volt a soproni TIT szervezetnek, tagja volt a Kitaibel Pál Természettudományi Asztaltársaságnak.

Legjelentősebb közéleti tevékenysége azonban a város és megye egészségügyével kapcsolatos. 1963-tól nyugdíjba vonulásáig tagja volt Sopron Városi Tanácsának, elnöke volt az egészségügyi bizottságnak. 1980-tól tagja volt a Győr-Sopron Megyei Tanács V.B.-nek is.

Szakmai és közéleti tevékenységéért több kitüntetést kapott. 1965-ben érdemes orvosi, 1979-ben a Munka Érdemrend ezüst fokozata, 1984-ben Kiváló Munkáért, 1970-ben Vöröskereszt Munkáért ezüst fokozata, 1983-ban arany fokozata kitüntetést kapott.

Nyugdíjba vonulása után a soproni bencés öregdiákok körének szervezésében és munkájában vett részt.

Eper Tivadar élete három városhoz kötődött. Gyermekkorát és kora ifjúságát Győrben töltötte. Szülővárosához való kötődése élete végéig megmaradt, bár 18 éves korában már Pécsre került az egyetemre.

Életének második szakaszát Pécsen töltötte, ahol összesen 23 évet töltött, mint egyetemista, majd klinikai orvos. 18 éven át dolgozott a belklinikán, ahol 365szakképesítést szerzett. Ott kötött házasságot, ott születtek gyermekei. Számos pécsi barátjával egész életén át szoros kapcsolatot tartott. Még megadatott neki, hogy 1994-ben a Pécsi Orvostudományi Egyetemen átvegye aranydiplomáját.

A harmadik város, melyhez szorosan kötődött, Sopron volt. Itt teljesedett ki pályafutása, itt élte le élete utolsó 32 évét. Kórházigazgatóként nemcsak saját osztályát, hanem az egész kórházat fejlesztette. Elsősorban az ő érdeme, hogy egyes osztályok élére főleg egyetemi klinikákról kitűnően képzett főorvosok kerültek, akik a kórháznak országosan is elismert rangot biztosítottak.

Mint igazgató, kollegiális, baráti kapcsolatban állt a főorvosi karral, ez a kórházi osztályok közt harmonikus együttműködéshez vezetett. Kitűnő társadalmi kapcsolatait eredményesen vetette latba a kórház fejlődése érdekében. A röntgenosztály vezetőjeként diagnosztikus munkájával mindenkor készségesen segítette a gyógyító osztályok munkáját.

Nyugdíjba vonulása után sem vonult teljesen vissza. Még 10 éven át dolgozott napi 1–2 órában a MÁV rendelőintézetben, s míg egészségi állapota engedte, a kórház tudományos üléseire is eljárt.

Kedvenc kikapcsolódást jelentett számára kis badacsonyi szőlője, az ottani szüret, borprézelés és érlelés. Büszke volt zamatos, jó borára. A korábbi években nagy sétákat tett a soproni erdőkben.

Élete utolsó évében fokozatosan romlott egészségi állapota. 1995 januárjában szívinfarktus ágyának döntötte. Utolsó hónapjait kórházban töltötte. 1995. július 4-én bekövetkezett halála megváltás volt számára. Július 12-én kísértük utolsó útjára a Szent Mihály-temetőben, s aznap volt az engesztelő szentmise is a Szentlélek-templomban. Emlékét nemcsak kollégái, barátai és betegei őrzik, nevét beírta a soproni kórház történetébe is.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Hárs József: A Soproni Ünnepi Hetek története. 1932–1993 Sopron, 1994. 198. oldal + számos fénykép.

**Hárs József: A Soproni Ünnepi Hetek története. 1932–1993
Sopron, 1994. 198. oldal + számos fénykép.**

Szerző műve Sopron helytörténete és kultúrtörténete szempontjából egyaránt jelentős alkotás. Nagy szorgalommal és alaposítással állította össze a Soproni Ünnepi Hetek műsorait. Foglalkozik az előzményekkel, az 1932-es első próbálkozással, az 1946–48 között rendezett őszi vásárokkal ill. kultúrhetekkel, majd az 1954 óta folyamatosan megrendezett Ünnepi Hetekkel. Nem volt könnyű dolga, mert a gyakori program- és szereplőváltások miatt nem mindig hagyatkozhatott az előre kiadott műsorokra, és a korabeli sajtó adataira, annál kevésbé, mert Sopronnak az áttekintett időszak nagy részében nem volt saját napilapja, és a megyei lap évekig nem foglalkozott a kívánt mértékben a soproni eseményekkel. Sok esetben saját, vagy még élő közreműködők feljegyzései és emlékei voltak segítségére. Nagyon érdekes, amit a különböző rendezvények előzményeiről, körülményeiről tudhatunk meg, ezt egy későbbi idők történésze már nem tudta volna az utókorra hagyni. A mű legnagyobb értéke a zenei és színpadi rendezvények műsorainak és a szereplőknek pontos és részletes felsorolása, az előadott művek és szereplők betűrendes névmutatója, valamint a rendezvényekkel kapcsolatos statisztikai adatok közzététele. Így a mű későbbi kutatók számára is értékes forrásmunka lesz. A közzétett fényképeknek is fontos dokumentumértékük van.

A mű terjedelme nyilván nem engedte meg, hogy az ünnepi hetek keretében megrendezett kiállításokat és sportrendezvényeket is részletesen feldolgozza, ezekre csak helyenként utal. Az 1. oldalon lévő címben tévesen (1932–1990) szerepel (1932–1993) helyett. A 104. oldalon az első érembiennálé évszáma helyesen: 1977.

Metzl János

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Hans Hahnenkamp: Die Eisenbahnen im Burgenland zur Zeit der Habsburgermonarchie. Szerző saját kiadása, Großpetersdorfer Druck GmbH, 1993.

**Hans Hahnenkamp: Die Eisenbahnen im Burgenland zur
Zeit der Habsburgermonarchie.
Szerző saját kiadása, Großpetersdorfer Druck GmbH, 1993.**

Valamikor Zalaegerszeget „földszintes megyeszékhelynek” titulálták, nem kevesebb iróniával Kismartont

„helyiérdekű-vasúti tartományszékhelynek” lehetne nevezni. De a helyiérdekű vasút – az egykori Sopron-Pozsonyi HÉV – mégcsak nem is képez itt csomópontot, mindössze áthalad a város mentén. Ez a könyv tárgyát képező időszakban természetes is, a régió legfontosabb vasúti gócpontja Sopron volt. A Sopronból kiágazó 7 vasútvonalból (a Vulkapordányánál elágazó pozsonyi HÉV-et, a 367kőszegi és a celldömölki viszonylatokat is beleértve, öt érinti Burgenlandot: a bécsújhelyi, az ebenfurti, a pozsonyi, a kőszegi és a Fertővidéki HÉV). Így azután a kötet anyaga számunkra történeti viszonylatban legalább olyan érdekes, mint a burgenlandiaknak. De Burgenlandon áthalad a máig elsőrangú jelentőségű Bécs–Győr vasút (melynek ez a szakasza 1855-ben nyílt meg a forgalomnak), az egykori Magyar Nyugoti Vasút Szentgotthárd–Graz vonalának egy rövid szakasza, valamint több felhagyott helyiérdekű vasút. A kötet ezenkívül foglalkozik a tervezett, de meg nem valósított vasútépítésekkel is. Ezek között novum az 1899-ben szorgalmazott közvetlen Sopron–Ruszt vasút. A többiek történetével, ha csak röviden is, a Soproni Szemle régebbi számaiban foglalkoztunk. Az egykori Sopron megye tekintetében ugyancsak novum a Vulkapordány–Nagymarton–Szikra összeköttetés terve, nemkülönben a Kismarton–Szárzavám közvetlen összeköttetés, mely már a Sopron-Pozsonyi HÉV előmunkálatai idején szóba került.

A kötet azt is bizonyítja, hogy régióknak elsősorban az észak-dél forgalmát szolgálta, nem a nyugat-kelet viszonylatot, ahogy ezt általában feltételezik. A bécsújhelyi vasút (később a Déli vasút) a Bécs–Adria forgalomnak volt a része, a Pozsony-Sopron és a Sopron–Kőszeg helyiérdekű vasutak is egyértelműen ezt az irányt szolgálták. Mindössze a Győr–Sopron–Ebenfurti Vasút forgalma volt erre „merőleges”, de 1921 előtt átmenő forgalma a személy- és áruszállítást tekintve még nem volt olyan jelentős, mint az észak-déli irányban épített vasutaké, melyek a régi közúti feladatokat igyekeztek átvenni.

A szép kiállítású kötet határozottan tudományos igényű, a számtalan levéltári hivatkozás is ezt bizonyítja. Mégis olvasmányosan tárja elénk az egykori Moson, Sopron és Vas vármegyék 1921-ben Ausztriához került területének vasútépítési történetét.

Kubinszky Mihály

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Mollay Károly: Das Geschäftsbuch des Krämers Paul Moritz Moritz Pál kalmár üzleti könyve (1520–1529) Sopron Város Történeti Forrásai, B sorozat, 1. kötet (Sorozatszerkesztő: G. Szende Katalin) 100 pp. Soproni Levéltár, Sopron, 1994.

**Mollay Károly: Das Geschäftsbuch des Krämers Paul Moritz
Moritz Pál kalmár üzleti könyve (1520–1529)
Sopron Város Történeti Forrásai, B sorozat, 1. kötet (Sorozatszerkesztő: G.
Szende Katalin) 100 pp. Soproni Levéltár, Sopron, 1994.**

A mai, új forráskiadványokban igazán nem bővelkedő időkben joggal figyel fel az érdeklődő olvasó a Soproni Levéltár 1994-ben megjelent kiadványára, amely Moritz Pál soproni kalmár üzleti könyvét tartalmazza. Ez a munka a „Sopron város történeti forrásai” című sorozat második darabjaként jelent meg, nem sokkal követve az első telekkönyv anyagát közlő kötetet. Sopron város középkori és kora-újkorai forrásainak kiadása Házi Jenő munkásságának lezárulta után alig folytatódott, kivételt csak a Mollay Károly által a Soproni Szemlében közreadott forrásközlések jelentettek. A Soproni Levéltár így régi és tiszteletreméltó hagyományt elevenít fel azzal, hogy vállalkozott a forráskiadványok sorozatának

folytatására.

368 Moritz Pál üzleti könyve nemcsak a nyugat-magyarországi város 16. század eleji kereskedelme iránt érdeklődő kutatóknak jelent igazi csemegét. A nagyon fontos gazdaságtörténeti vonatkozásokon túlmenően a bevezetésből és a szövegközlésből az olvasó képet nyerhet Moritz Pál egész tevékenységéről. Ennek a jelentőségét növeli, hogy Moritz életéről igen gazdag fonásanyag számol be, így annak számos részlete kivételes pontossággal rekonstruálható.

A kötet elején Moritz Pál üzleti könyvét Mollay Károly magyar és német nyelven egyaránt kiadott bevezetésben elemzi. Ez, csatlakozva a szintén Mollay professzor tollából származó és néhány éve a Soproni Szemlében megjelent tanulmányhoz (Kereskedők, kalmárok, árosok Moritz Pál kalmár [1511–1530]. SSz. 1991. [45.] 1. 1–32.) részletesen bemutatja a soproni „üzletembernek” nemcsak gazdálkodását, hanem életét is. Nyomon követhető Moritz gazdagodása, a városi társadalomban való fokozatos emelkedése, amit jól jeleznek házvásárlásai, illetve birtokszerzései. Családtagjain kívül az üzleti könyv lapjain felbukkannak a kalmár azon alkalmazottai is, akik az üzletvitelben feladatot kaptak. Az például már a bécsújhelyi Funck-cég könyveiből derült ki, hogy Moritz rokonai és szolgálói ott intéztek el egyes bevásárlásokat. Moritz Pál alkalmazottait belépésükkor felruházta, így számos részletet tudhat meg az olvasó a korabeli öltözködési szokásokról.

Különösen tanulságossá teszi a kötetet, hogy Mollay professzor a soproni személyekre vonatkozó adatokat számos alkalommal összekapcsolta a máshonnan származó információkkal. Így többek között a Házi-féle forráskiadás vagy az első telekkönyv idézéséből megtudhatjuk, hogy hol laktak Moritz által említett soproniak, de képet nyerhetünk családi viszonyaikról, illetve azokról az eseményekről is, melyek az üzleti könyv lezárása után történtek velük.

A kötet használatát a bevezető tanulmány mellett a név- és tárgymutató is nagyban segíti. Aki némi időt és fáradságot szán az index tanulmányozására, az feltérképezheti magának Moritz Pálnak üzleti kapcsolatrendszerét. Felbukkannak itt üzleti partnerek a Sopron környéki számos kisebb-nagyobb településtől Galíciáig és Bécsről Boroszlóig. Az üzleti könyvben említett áruk származási helye pedig még ennél is nagyobb kört ölel fel. Moritz áruinak tetemes része Németországból származott (pl. barchent, egyes posztófajták, stb.), de forgalmazott csehországi vásznak, németalföldi selymet és itáliai posztót is.

A bevezetőből és az üzleti könyv szövegéből hitelesen rajzolódik ki a XVI. század első felében élt kereskedő alakja. Jó alapul szolgálhat ez a munka a Sopron kereskedelmére és a város életére vonatkozó további elemzéseknek. Reméljük, hogy a Soproni Levéltár által indított forráskiadások sorozatának további részei, melyeket a Moritz-kötet, mint előkészületben lévőket említ, mihamarabb napvilágot látnak.

Nagy Balázs

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRONI KÖNYVESPOLC / Mastalírné Zádor Márta: Sopron bibliográfiája az 1994. évre

369 Mastalírné Zádor Márta: Sopron bibliográfiája az 1994. évre

A bibliográfiában szereplő rövidítésekre nézve vö. Soproni Szemle 1978. 268; 1979.362.

Az adatgyűjtésben nyújtott segítséget dr. Metzl Jánosnak és Zilahi Józsefnek köszönöm.

A. L.: Burgenland als Brücke. NZ. 38, 1994. nov. 26.

Agócs József: Egyetem szervezete és működése. Soproni Egyetem 1994, 6. sz. máj. 6–10.

Akadémiai tagajánlások – 1995. Kecskés Mihály, ...Sitkei György, ...Patthy László, ... Varga Péter, ... Verő József. MT. 39, 1994, T1–T115.

Ambrus András–Tolnai Krisztina: Fertő-Hanság Nemzeti Park. Veszprém, 1994, TKM Egyesület etc. 20. (Tájak, Korok, Múzeumok Kiskönyvtára 494.)

Askercz Éva: Id. Storno Ferenc asztaldíszterve Lipót főherceg számára (1858). MÉ. 43, 1994, 101–107.

Askercz Éva: Id. Storno Ferenc pályakezdő éveinek bécsi kapcsolatai. SSz. 48, 1994, 362–374.

Bardoly István (összeáll.): Gerő László irodalmi munkássága (1989–1993). In: Pamer Nóra (szerk.): Gerő László nyolcvanötödik születésnapjára 1994. 25–26.

Bariska István: Mollay Károly: Első telekkönyv-Erstes Grundbuch (1480–1553) Sopron város történeti forrásai-Quellen zur Geschichte der Stadt Ödenburg. A/sorozat 1. kötet-Reihe A, Band 1. Sorozatszerkesztő, Hrg. G. Szende Katalin Sopron, 1993, 235 lap. SSz. 48, 1994, 410–412.

Bariska, István: Zur Frage der Rechtsgeschichte von Lutzmannsburg im 15./16. Jahrhundert. BF. 13, 1994, 23–37. Sonderband.

Barna Béla: Kirándulás a Schneebergre. TM. 105, 1994, 1. sz. 12–13.

Barna Tamás–Tóth János: Az Erdészeti és Faipari Egyetem és az ERTI francia kapcsolatai 1964–1993. Erdészeti Lapok 129, 1994, 21–22.

Bartha Dénes: Hársak a kertépítészetben – A nagycenki hársfasor. 48, 1994, 188–196.

Bartos György: Megjegyzések a soproni ferences templom és kolostor építéstörténetéhez. In: Haris Andrea (szerk.): Koldulórendi építészet a középkori Magyarországon 1994. 177–196.

Bárdosi János: A magyar Fertő halászata. Sopron, 1994, Hillebrand Ny. 209. (A Soproni Múzeum Kiadványai I.)

Bármely nyelv a megértés eszköze vagy a nyelvtudás gazdagítja az embert. – Bemutatjuk az Idegen Nyelvi Lektorátust. Soproni Egyetem 1994, 6. sz. máj. 2–5.

Begabungsbetreuung und Teenagerlager in Brennborg. NZ. 38, 1994. ápr. 2., ápr. 9.

Beiträge zur Landeskunde des burgenländisch-westungarischen Raumes. Festschrift für Harald Prickler zum 60. Geburtstag. BF. 13, 194, 528. Sonderband.

Bertalan, Judit: Erstes Grundbuch. NZ. 38, 1994. márc. 5.

370Bertalan, Judit: Karl Hauser (1841–1891). NZ. 38, 1994. nov. 19.

Beszteri Béla–Miledasek Sándor (szerk.): Merre tart a világ, Európa, a közép-kelet európai régió és

Magyarország a XX. század végén és a XXI. század elején? Tudományos konferencia Komárom. 1994. április 27. VEAB. Komárom, 1994, VEAB. 332.

Bibliográfiai szemelvények dr. Hiller István irodalmi munkáiból. EF. 48, 1994, 3. SZ. 8–9.

Bircher Erzsébet: Egy polgári folyóirat – a Soproni Szemle – értékváltásai (?). Vasi Szemle 48, 1994, 36–39.

Borbély József: Király Ilona: Mesél a csönd. Erdészeti Lapok 129, 1994, 252.

B[oronkai] L[ászló]: Dr. hc. dr. Szabó Dénes 1910–1993. Fa. 44, 1994, 48.

Boronkai Szabolcs: Kolbenheyer Mór irodalmi művei. SSz. 48, 1994, 181–188.

Boronkai Szabolcs: A soproni Kolbenheyer Mór „Toldi”-fordításai. SSz. 48, 1994, 302–306.

Borsó Zoltán: Erdészettörténeti Szakosztály. Erdészeti Lapok 129, 1994, 320.

Brenner Vilmos: Adatok és összefüggések Hefele életéhez és munkásságához ausztriai szemmel. Vasi Szemle 48, 1994, 364–376.

Chmelar, Hans: Partei ohne Chance. BF. 13, 1994, 50–68. Sonderband.

Chmelar, Hans: Österreichische Kunsttopographie. Band XLIX: Die Kunstdenkmäler des politischen Bezirkes Mattersburg, hrsg. vom Bundesdenkmalamt, Verlag Schroll und Co. Wien 1993. 593 Seiten, 940 Abbildungen, Pläne und Kartenskizzen, öS 986. Bhbl. 56, 1994, 46–47.

Corvinus-Classic '94. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 74, 1994, 10. sz. 7.

Corvinus-Kreis-Festsitzung Ehrenmitgliedschaft für Bürgermeister Dr. Wittmann. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 74, 1994, 10. sz. 32–33.

Csapó Tamás: A népesség területi koncentrálódása Nyugat-Dunántúlon 1869–1987 között. FÉrt. 43, 1994, 75–100.

Csikesz Erzsébet (szerk.): Pro Scientia érmes fiatalok '89 és '91 és '93. Bp. 1994, OTDT. 400.

Csörgő Z.: Interessante Gesichter Zauberwort „Kindergarten”. NZ. 38, 1994, jún. 25.

Csukovits Enikő: Órahasználat a középkori Magyarországon. TSZ. 34, 1992. [1994], 153–172.

Dávidházy István: Egy érdekes soproni polgár élete. Braun Nándor 1802–1877. SSz. 48, 1994, 348–361.

Dávidházy István: Meghiúsult városrendezés 150 évvel ezelőtt. SSz. 48, 1994, 154–159.

Dávidházy István: Soproni egyetemi hallgatók és Albrecht királyi herceg kalandos terve Pozsony elfoglalására 1938-ban. SSz. 48, 1994, 64–68.

Deák Ernő: Die Untertanengemeinden der Herrschaft Landsee-Lackenbach. BF. 13, 1994, 69–88. Sonderband.

Divós Ferenc: Első Európai Roncsolásmentes Faanyagvizsgálati Konferencia. Sopron, 1994. szeptember

21–23. Fa. 44, 1994, 205–206.

Dominich Sándor: EFE-The Buckinghamshire College of Higher Education. Hallgatócseré 193. Sopron Egyetem 1994, 5. sz. márc. 9–12.

371 Dominkovits Péter: VIII. Kézművestörténeti Szimpózium 1992. november 9–11. Szerk.: Nagybakay Péter MTA VEAB, Veszprém, 1993, 199 lap. SSz. 48, 1994, 325–326.

Domonkos Ottó: Kézművesség-népművészet (A Soproni Múzeum állandó néprajzi kiállítása). SSz. 48, 1994, 1–32., 105–137., 233–265.

Dreitägiges Fest. NZ. 38, 1994, szept. 3.

-engel-: Vadászati Téli Egyetem. Ni. 82, 1994, 4. sz. 10.

Erhardt, Johann: Die Franz Liszt Gedächtniskirche in Kaiding. Erster Kirchenneubau im Burgenland – im Jahre 1924. BHbl. 56, 1994, 155–171.

Ernst, August: Das erste Franziskanerkloster in Eisenstadt-Oberberg. BF. 13, 1994, 93–110. Sonderband.

Az erdészeti és faipari legjobb fénymikroszkópja. OTKA Hírlevél 1994, 3. sz. 12.

Az Erdészeti és Faipari Egyetem ünnepi tanévnyitó tanácsülésén. Erdészeti Lapok. 129, 1994, 283.

Eszes Ferenc: A tavaszi félév eseményei a középfokú erdészeti oktatási intézményekben – 1994. Erdészeti Lapok 129, 1994, 316.

European Mozart Foundation, Paris, 1994, I.G. Gastuera 138.

1934. okt. 7-én átszervezéssel megalakult a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem. Magyar Kémikusok Lapja 1994, 1. sz. 27.

[f-]: Erdőfeltárás, gépesítés a soproni szakmai konferencián. EF. 48, 1994, 6. sz. 8–9.

[f-]: Műszaki erdészettől Suzuki márkakereskedés. ERFA Profi 1, 1994. aug. 6–7.

[f-]: Wood-Tech'94. Erdészeti és Faipari Szakvásár Sopronban. EF. 48, 1994, 6. sz. 6–7., hátsó belső és külső borítólapon.

A fagazdaságról Sopronban. Magyar Mezőgazdaság 49, 1994, nov. 2. 44. sz. 2.

Fatalin Miklós–Vlasits Géza: Az I. Soproni Levéltári Nap. Levéltári Szemle 44, 1994, 2. sz. 103–105.

Fazokas, Franz (zgstell): Das wissenschaftliche Werk von Harald Prickler. BF. 13, 1994, 5–22. Sonderband.

[f-]: LIGNO-NOVUM '94. Biztató jelek a faiparban. ERFA Profi 1, 1994. okt. 10–11.

Fitz Jenő: A „Scarbantia fóruma” című kiállítás megnyitója (1993. júl. 2.) SSz. 48, 1994, 72–75.

Flandorffer-Gedenktafel in Ödenburg. NZ. 38, 1994. okt. 15.

Fogarassy László: Emlékeim Semmelweis Károlyról. SSz. 48, 1994, 223–225.

Fogarassy László: Védelmi előkészületek Ausztriával szemben gróf Bethlen István kormányának hivatalbalépése után. SSz. 48, 1994, 307–312.

Fotoausstellung in Sopron. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 74, 1994, 12. sz. 56.

Frajimovics Kinga–Komoróczy Géza–Pusztai Viktória–Strbik Andrea: A pesti gettó, 1944. 1. Szombat 6, 1994, 5. sz. 28–39.

Fraller, Josef und Theresia: Strafgelder in den Herrschaften Landsee-Lackenbach und Lockenhaus im 17. und 18. Jahrhundert unter besonderer Berücksichtigung der Fornicationsstrafen. BF. 13, 1994, 118–136. Sonderband.

Für den deutschsprachigen Kindergarten. NZ. 38, 1994. aug. 6.

372Gáspár Csaba–Józna János–Simbierowicz, Pawel: Új szemléletmód a numerikus hidraulikában. Hidrológiai Közöny 74, 1994, 3. sz. 163–171.

Gecseg Attila: Diákforradalom a Líceumban (1848). SSz. 48, 1994, 198–203.

Gecsényi, Lajos: Zur Geschichte des Wiener Ungarnhandels in 16. Jahrhundert. BF. 13, 1994, 149–172. Sonderband.

Gellai István: Kedves vendégek jártak Sopronban. Földmérő 40, 1994, 4. sz. 13–14.

Generalversammlung des Corvinus-Kör in Sopron. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 74, 5. sz. 28.

Gencsi László: Dr. Fehér Dániel (1890–1955) a magyar erdészeti kutatók kiemelkedő egyénisége. Erdészeti Lapok 129, 1994, 160–162.

GJU-Exklusiv. Künstlerlager in Brennbach. NZ. 38, 1994. máj. 28., jún. 4.

Gottschling, Maria: Abschied von Anna Zettl. NZ. 38, 1994. jún. 18.

Gömöri János: A Scarbantia Társaság 1992–1993-ban. SSz. 48, 1994, 68–72.

Gritsch, Michael: Goldene Konfirmation im Agendorf. NZ. 38, 1994. jún. 25.

Grüll Tibor: Gutenberg töredék a Soproni Levéltárban. MKSz. 110, 1994, 292–295.

Grüll, Tibor–Kevházi, Katalin–Kovács, József László–Monok, István–Ötvös, Péter–G.Szende, Katalin (Hrsg): Lesestoffe in Westungarn I. Sopron (Ödenburg) 1535–1721. Szeged, 1994, Scriptum Kft. 578. (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 18/1.)

Grüll Tibor–Pausz József: Gerengel Simon és társai inkvizíciós perének jegyzőkönyve. SSz. 48, 1994, 159–180.

GT: Jubilált a tanszék. Ni. 82, 1994, 12. sz. 6.

Halálozás: Dr. h. c. dr. Szabó Dénes. EF. 48, 1994, 2. sz. 5.

Hamrák Anna: Óvodai nevelés játékkal, mesével öt könyvben. Új Pedagógiai Szemle 44, 1994, 9. sz. 99–101.

Haris Andrea (szerk.): Koldulórendi építészet a középkori Magyarországon. Tanulmányok. Művészettörténet-Műemlékvédelem VII. Bp., 1994, Országos Műemlékvédelmi Hivatal 656.

Harsányiné Vladár Ágnes: Az egykori Pannónia római kori építészeti örökségének helyreállítása és védelme. In: Pamer Nóra (szerk.): Gerő László nyolcvanötödik születésnapjára 1994. 41–53.

Hála József: Emléktábla avatás Videfalván. H. 22, 1994, 4. sz. 78–79.

Hárs József: Farkas Szilveszter (szerk.): Győri tanulmányok. Emlékkötet Győr szabad királyi városi jogállásának 250 éves jubileumára. (Győri Tanulmányok 13. kötet.) Győr Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatal kiadványa. Győr, 1993, 160 lap (illusztrációkkal). SSz. 48, 1994, 323–324.

Hárs József: Dr. Házi Jenő emléktáblájának avatása (1993. október 14.). SSz. 48, 1994, 75–78.

Hárs József: Soproni Szemle Alapítvány. SSz. 48, 1994, 60–64.

Hárs József: A Soproni Ünnepi Hetek története. 1932–1993. Sopron, 1994, Hillebrand Ny. 197.

Hárs József: Ötven éve történt (Sopron első bombázása). SSz. 48, 1994, 380–408.

373 Hermann Róbert: Görgei Artúr a Lajtánál. 1848. október 7.–november 1. Tsz. 34, 1992 [1994], 285–308.

„Hogyan tovább, faipar?” – nemzetközi konferencia Sopron, 1994. aug. 31–szept. 1. Fa. 44, 1994, 162–164.

Holcinger, Ludwig: Treffen der Deutschen aus Raab–Wieselburg–Ödenburg. NZ. 38, 1994, jún. 25.

Horváth József: A Soproni Levéltár könyvtára. Kisalföldi Könyvtáros 1994, 1. sz. 51–56.

Horváth Zoltán: ifj. Flandorffer Ignác élete és munkássága (1816–1891). I. SSz. 48, 1994, 332–348.

Horváth Zoltán: Verbényi László (1910–1993). SSz. 48, 1994, 319–320.

Huber, Hugo: Wollproduktion und Wollgeschäft der Domäne Esterházy in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts. BF. 13, 1994, 178–193. Sonderband.

Hudi József: Házi Jenő Emlékkönyv. Levéltári Szemle 44, 1994, 2. sz. 73–79.

j. sz.: „Wir Menschen kommen und vergeh’n”. Moritz Kolbenheyer. NZ. 38, 1994, aug. 6.

J[erome] R[enée]: Elhunyt dr. Szilágyi László. Erdészeti Lapok 129, 1994, külső hátsó borító.

Jerome] R[enée]: Emlékezzünk dr. Hiller Istvánra. Erdészeti Lapok 129, 1994, külső hátsó bontó.

Jescheck–Keller–Winkler stb.: Második közös jelentés a történeti központokról. Ljubljana, 1994, Mladinska Knjiga 605.

- K. I.: Meghalt Bummer Antal. BKL-B. 127, 1994, 146–147.
- Kaló Judit: A soproni Esterházy-palota műemléki helyreállítása. M. 38. 1994, 43–46 + címlap.
- Kaszap András: A magyar földtani irodalom jegyzéke 1991. FK. 123, 1993[1994], 209–255.
- Kaszap András: A magyar földtani irodalom jegyzéke 1992. FK. 123, 1993[1994], 311–361.
- Kaszap András: A magyar földtani irodalom jegyzéke 1993. FK. 124, 1994, 499–552.
- Kaus, Karl: CVRMISAG-ein keltischer Biertrinker. BF. 13, 1994, 201–204. Sonderband.
- Kállay, István: Der Hochfürstlich Esterházyische Hofstaat am Beginn des 19. Jahrhunderts. BF. 13, 1994, 194–200. Sonderband.
- Kápolnai Iván: A magyarországi németsegről. Hítel 7, 1994, 1. sz. 50–59.
- Károly Márta: Négy fal között – Rakovszky Zsuzsával. Respublika 1, 1994, 27. sz. 18–24., 56–58.
- Kárpáti László: Fertő–Hanság Nemzeti Park. TV. 125, 1994, első belső bontó, 187–188.
- Kárpáti László: In memoriam Buda György. SSz. 48. 1994, 207–208.
- Kelenhegyi Péter: Schaerfes Falco. Heti Chip 3, 1994. máj. 26. 21. sz. 21.
- Kerékpározás Északnyugat-Dunántúlon és Burgenlandban. Radfahren in Nordwest Transdanubien und Burgenland. Budapest, 1993[1994], Cartographia. Térkép 1:200 000.
- Kietaibl, Hans: Zwei Purbacher Briefe aus dem Jahre 1454. BHbl. 56, 1994, 83–85.
- 374 Kinevezések az Erdészeti és Faipari Egyetemen. ERFA Profi 1, 1994, aug. 19.
- K[írály] P[ál]: Bizakodást sugárzó tanévnnyitó. ERFA Profi 1, 1994, okt. 3.
- Király Pál: Dr. Hitler István emlékére. EF. 48, 1994, 3. sz. 7–8.
- Király Pál: Merre tart az erdőgazdálkodás? EF. 48, 1994, 6. sz. 1–3.
- Király Tibor: A magyar Államvasutak soproni mozgópostája. SSz. 48, 1994, 196–198.
- Kiritag in Kroisbach. NZ. 38, 1994. ápr. 30., máj. 20.
- Klimesch, Gertraud: Zur „Greischer-Serie”. Eine Topographie für Paul Esterházy (1635–1713). BF. 13, 1994, 213–224. Sonderband.
- Kloss Andor: Soproni Horváth József grafikai kiállítása (1994. március 12.). SSz. 48, 1994, 312–316.
- Kocsis István: Kötődés az Alma Materhez. Sopron, 1994, Berzsényi Dániel Evangélikus Gimnázium 142.
- Kojan, Fritz A.–Lang, Alois–Baschnegger, Hanno (red.): Geschnatter. Österreich sechste Nationalparkzeitung. Illmitz, 1994, Nationalpark Neusiedler See-Seewinkel.
- Kondorné Szenkovits Mariann: Az ágfalvi (Soproni-hegység) fafaj-összehasonlító kísérlet eredményei.

Erdészeti Lapok 129, 1994, 145–147.

Koppány Tibor: Carlo delta Torre, a Batthyány 17. századi építészete. In: Lövei Pál (szerk.): Horler Miklós hetvenedik születésnapjára. 1993 [1994]. 339–354.

Koppány Tibor: A Tolna megyei Dombo vára. In: Pamer Nóra (szerk.): Gerő László nyolcvanötödik születésnapjára 1994. 159–168.

Kosztka Miklós–Kucsara Mihály–Péterfalvi József (szerk.): Erdészeti szakmai konferencia a Wood Tech Erdészeti és Faipari Szakvásár keretében. Sopron, 1994, EFE Jegyzetsokszorosítója. 228.

Kovács József László: „...in negocio erigendi Gymnasij...” (Néhány iskolatörténeti okmány a latiniskola és gimnázium alapításának történetéhez). SSz. 48, 1994, 32–43.

Kovács Zsolt: Tájékoztató a Faipari Mérnöki Karon folyó képzés formáiról. Fa. 44, 1994, 61.

Kovátsné Németh Mária: A középiskolák fejlesztési irányai a századfordulón Győr-Moson-Sopron megyében. In: Beszteri Béla-Mikolasek Sándor (szerk.): Merre tart a világ ...1994. 287–299.

Köszöntjük az 1994-ben vas- és aranyoklevéllel kitüntetett tagtársainkat. BKL-B. 127, 1994, 63–644.

Kőhalmy Tamás a tudományok doktora. Ni. 82, 1994, 5. sz. 13.

Kramárik, Jozef–Kárpáti, László–Reischl, Gábor–Sauberer, Norbert: Digitale Schutzgebietskarte im Dreiländereck Slowakei–Ungarn–Österreich. Wien, 1993 [1994], Bundesministerium für Umwelt, Jugend und Familie 121.

Krauscher, Rudolf: Der Auffinder der Stotzinger Gnadenstatue und seine Familie. BHbl. 56, 1994, 179–181.

Králl Csaba (szerk.): Holocaust- emlékkönyv. Bp., 1994, TEDISZ. 427.

Kubinszky Mihály: Régi soproni látképek. Alte Ödenburger Stadtansichten. Sopron, 1994, Hillebrand Ny. 96. (A Soproni Szemle füzetek).

375 Kubinszky Mihály: Százhuszonöt éves a Soproni Városszépítő Egyesület (1869–1994). SSz. 48, 1994, 329–331.

Kubinszky Mihály: A vasúti vonalórházak műemlékvédelme. In: Pamer Nóra (szerk.): Gerő László nyolcvanötödik születésnapjára. 1994, 423–429.

Kubinyi András: Egy üzletelő és diplomata várúr Mohács előtt. Ákosházi Sárkány Ambrus. In: Pamer Nóra (szerk.): Gerő László nyolcvanötödik születésnapjára. 1994, 263–291.

Lakatos István: A soproni iparosság története. Dokumentumgyűjtemény. Bp., 1994, Xénia K. 231.

Lele Dezső: XIII. Tisztújító közgyűlés elé. Fa. 44, 1994, 1–7.

Levélszekrény. SSz. 48, 1994, 327.

Ligno-Novum '94. Magyar Asztalos 1994, 4. sz. 12, 14–15. és Magyar Mezőgazdaság 49, 1994. szept.

14. 37. sz. 1., 14.

Lővei Pál (szerk.): Horler Miklós hetvenedik születésnapjára. Tanulmányok. Bp. 1993[1994], Országos Műemlékvédelmi Hivatal. 506. Művészettörténet-Műemlékvédelem VI.)

M. J.: Soproni bővítés. *Heti Chip* 3, 1994, aug. 25. 34. sz. 15.

Maar, Grete: Gedruckte Glaubensbücher aus Donnerskirchen, Purbach und Schützen am Gebirge vor 1920. *BHbl.* 56, 1994, 137–154.

Maar, Grete: Károly Mollay: Első telekkönyv-Erstes Grundbuch (1480–1553). Sopron 1993. *BHbl.* 56, 1994, 47.

Madas András: Dr. Sopp László 1912–1993. *Erdészeti Lapok* 129, 1994, külső hátsó borító.

Madl, Michael–Zettel, Herbert: Die Serphidae und Heloridae des Burgenlandes (Insecta, Hymenoptera, Serphoidea). *BHbl.* 56, 1994, 78–82.

Madl, Michael: Zweiter Beitrag zur Kenntnis der Braconidae des Burgenlandes (Hymenoptera). *BHbl.* 56, 1994, 37–40.

Marosi Ernő: A koldulórendi építészet Magyarországon. In: Haris Andrea (szerk.): Koldulórendi építészet a középkori Magyarországon (1994). 39–62.

Mastalír Ernőné: Megemlékezés dr. Hiller Istvánról. (1934–1993). *Soproni Egyetem* 1994, 5. sz. márc. 7.

Mastalírné Zádor Márta: Hiller István irodalmi munkássága. *SSz.* 48, 1994, 85–100.

Mastalírné Zádor Márta: Sopron bibliográfiája az 1992. évre. *SSz.* 48, 1994, 208–221.

Mastalírné Zádor Márta: Sopron bibliográfiája az 1993. évre. *SSz.* 48, 1994, 415–424.

Márkus István: A távérzékelés az erdészetben és az erdészeti felsőoktatásban. *Erdészeti Lapok* 129, 1994, 306–307.

Mátyás Csaba (összeáll.): Az Erdészeti és Faipari Egyetem kutatási és tudományos tevékenysége, nemzetközi kapcsolatai 1993. évben. Sopron, 1994, EFE 22+32.

Metzl János: A Corvinus Magyar–Osztrák Baráti Kör 1993. évi tevékenysége. *SSz.* 48, 1994, 316–319.

Metzl János: Fertő. Neusiedlersee. Turistatérkép. Wanderkarte 1:60 000. Paulus. Hunginvest. Pomáz; 1992. *SSz.* 48, 1994, 408–409.

376 Mezei György: In memoriam dr. Hiller István. Könyv, könyvtár, könyvtáros 1994. jav. 41–43.

Mezei, György: Dr. Istvan Hiller. Mitteilungen der Vereinigung Österreichischer Bibliothekarinnen und Bibliothekare. 47, 1994, 1. sz. 133–134.

Mezősiné Kozák Éva: A nagygyeresdi r. k. templom. In: Pamer Nóra (szerk.): Gerő László nyolcvanötödik születésnapjára. 1994. 321–334.

Meyer, Wolfgang: Die Wehranlage von Weingraben, das „öde Schlössel“, und die „öde Kirche“, Bez.

- Oberpullendorf. BF. 13, 1994, 242–259. Sonderband.
- Mithras-Heiligtum in Kroisbach eröffnet. NZ. 38, 1994. máj. 20.
- Moldova György: Madárvárta. Respublika 1, 1994. 28. sz. 68–71., 29. sz. 43–48., 30. sz. 74–76., 31. sz. 70–75.
- Mollay, Károly: Das Geschäftsbuch des Kramers Paul Moritz. Sopron, 1994, Soproni Levéltár 99.
- Mollay Károly: Hiller István (1934–1993). SSz. 48, 1994, 80–82.
- Mollay Károly: Két középkori oltárjavadalom történetének tanulságai (Részlet Sopron középkori topográfiájából). SSz. 48, 1994, 43–60.
- Mollay Károly: A Kovácsok utcájának topográfiája. (Várkerület 3–37. számú telkek). (1379–1536). SSz. 48, 1994, 266–302.
- Molnár László: A Központi Bányászati Múzeum Alapítvány helyzete. BKL-B. 127, 1994, 143–144.
- Molnár László: Mende Gusztáv festőművész halálának 30. évfordulóján rendezett emlékkiállítás (Várkerület Galéria: 1993. november 21.) SSz. 48, 1994, 203–217.
- Molnár] S[ándor]: Biomassza hasznosítás akadémiai szinten! Fa. 44, 1944, 78.
- M[olnár] S[ándor]: A Faipari Tudományos Egyesület közgyűlése 1994. szeptember 1. Sopron. Fa. 44, 1994, 159.
- Dr. Molnár Sándor Josef Umdasch-díjas. Erdészeti Lapok 129, 1944, 73.
- M[olnár] S[ándor]: Ligno-Novum '94. Fa. 44, 1994, 170–171.
- M[olnár] S[ándor]: A IV. Országos Faipari Találkozó és a Ligno-Novum '94 margójára... Fa. 44, 1994, 198.
- M[olnár] S[ándor]: Új kandidátusok a faiparban. Rohonyi Pál, Süveg József, Takács Péter. Fa. 44, 1994, 95.
- Molnár Sándor: Wood Tech '94. Sopron, április 21–24. Szakkiállítás, konferencia, erdész találkozó Sopronban. Fa. 44, 1994, 92–93.
- Mózer Ibolya (szerk.): Parts populorum minorum alienigenae. Szombathely, 1994, BDTF Történelemtudományi Tanszék 207.
- Mülder, Dietrich: Professor Kató im Ruhestand. Forst und Holz 49, 1994. márc. 25. 173.
- N. R.: Bemutatjuk az Erdészeti és Faipari Egyetem kitüntetettjeit. Fa. 44, 1994, 212.
- IV. Selmeczi Diáknapok Sopron. Soproni Egyetem 1994. 5. sz. márc. 24., 6. sz. máj. 16–17.
- Neppel Ferenc: A Kisalföld Pozsony-Fertőd közötti nyugati partvidékének vízföldtani vizsgálata. HiK. 74, 1994, 32–39.

Németh Alajos: Sóhajok palotája (1886–1945). Sopron, 1994, Hillebrand Ny. 304.

377 Németh Ferenc: A fertői Esterházy-kastély hasznosítása. M. 38, 1994, 78–91.

Niszkács Miklós: A Fertő tó köz tájvédelmi nemzeti park. TM. 105, 1994, 6. sz. 32.

Az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület 81. küldöttközgyűlése (Kecskemét, 1993. szeptember 25.). BKL-B. 127, 1994, 3–79.

Pamer Nóra (szerk.): Gerő László nyolcvanötödik születésnapjára. Bp. 1994, Országos Műemlékvédelmi Hivatal 528. (Művészettörténet-Műemlékvédelem VI.)

Partnerschaft Odenburg-Rorschach. NZ. 38, 1994, júl. 16.

Partnerschaftskontakte Ödenburg-Mediasch. NZ. 38, 1994, szept. 17.

Paul, Hans: Alte Strassenmauten unserer Heimat und ihr Schicksal. BHbl. 56, 1994, 1–16.

Paul, Hans: Mattersburg und die Landeshauptstadtfrage im Rückblick. BF. 13, 1994, 260–277. Sonderband.

Pápai Gábor: Beszélgetés Winkler Andrásal, a soproni egyetem rektorával. Erdészeti Lapok 129, 1994, 33–34.

Dr. Perkovácz Bódog. Közlekedéstudományi Szemle 44, 1994, 9–10. sz. 385.

Perschy, Jakob Michael: Leander Petzold (Hrsg.): Sagen aus dem Burgenland, Diederichs, München 1994. MHbl. 56, 1994, 45.

Perschy, Jakob: Paul, Hans: Die Volksschule im burgenländisch-westungarischen Raum 1848–1860, in: Burgenländische Forschungen, Heft 74, Eisenstadt 1991. BHbl. 56, 1994, 135–136.

Petrasovits Imre: Dr. Frank Melanie (1901–1994). HiK. 74, 1994, 400–401.

Petrin, Silvia: Ruprecht und Magdalena von Stotzingen auf Seibersdorf und die Gründung von Stotzing. BF. 13, 1994, 286–300. Sonderband.

(pl.): A soproni „ékszerdoboz” színház. Magyarok Világnapja 4, 1994, 2. sz. 40.

Potápi, Rita–Kulcsár, Orsolya–Bákányi, Judit–Fleckstein, Margit: Ödenburger Studentinnen in Wien. NZ. 38, 1994. máj. 28.

Prág Ferenc: Erdészeti-, Faipari- és Földméréstörténeti Gyűjtemény. EF. 48, 1994, 78. sz. hátsó külső borító.

Prickler, Harald: Paul Eisforth (1594–1658). BHbl. 56, 1994, 119–131.

Próder István: Évfordulónaptár 1994. Magyar Kémikusok Lapja 49, 1994, 1. sz. 25–29.

Rácz György (összeáll.): Fügedi Erik (1916–1992) műveinek összegyűjtött bibliográfiája (1937–1992). Tsz. 34, 1992[1994], 309–322.

Ráczné Schneider Ildikó: Az Erdészeti és Faipari Egyetem múzeuma az Esterházy-palotában. SSz. 48, 1994, 137–154.

Ráczné Schneider Ildikó: Az Erdészeti és Faipari Egyetem múzeuma az Esterházy-palotában. Sopron, 1994, Hillebrand Ny. 23.

Regionalbüro für Ungarndeutsche Ödenburg eröffnet. NZ. 38, 1994. márc. 19.

Reidinger Zoltán: A fertőszentmiklósi zsidó temető. TM. 105, 1994, 8. sz. 19.

Reingrabner, Gustav: Strukturen und Institutionen der Evangelischen Superintendentialgemeinde A.B. Burgenland. BF. 13, 1994, 301–318. Sonderband.

Ress, Imre: Die Archiopfleger bei den Fürsten Esterházy im 18. Jahrhundert. BF. 13, 1994, 319–327. Sonderband.

378 Ritter, Heinz: Der Kindergarten Lutzmannsburg (1903–1993). BF. 13, 1994, 328–353. Sonderband.

Rittsteuer, Josef: Das Grosshöfleiner St. Radegundis-Benefizium. BF. 13, 1994, 354–363. Sonderband.

Rittsteuer, Josef: Zur Kirchengeschichte von Potzneusiedl. BHbl. 56, 1994, 17–25.

Rittsteuer, Josef: Das Nikolaus-Benefizium in Deutschkreuz. BHbl. 56, 1994, 176–179.

Rittsteuer, Josef: Die Wüstung „Fertő“ See. BHbl. 56, 1994, 172–175.

Rosenstingel Antal: Sopron, Szent Mihály új temető új főbejárat (Épült 1993-ban). MÉpi. 44, 1994, 1–2. sz. 63.

Rosta Éva: Gilben-típusú delta a Sopron-környéki szarmata pannoniai üledékekben. FK. 123, 1993[1994], 167–193.

Rozsondai Mariann: A 36 soros Biblia és egy Sopronban előkerült töredéke. MKSz. 110, 1994, 295–302.

Rozsonits Géza: Szent István kultusza Sopronban és környékén. H. 22, 1994, 4. sz. 8–9.

Sarkady Sándor: Németh Alajos (1904–1993). SSz. 48, 1994, 82–85.

ifj. Sarkady Sándor: Szabó Jenő (1910–1993). SSz. 48, 1994, 321–323.

Schillingmilliók Sopronnak. KÁPÉ 2, 1994. okt. 13. 41. sz. 25.

Schlag, Gerald: Das Husaren-Regiment Paul Anton Esterházy im Österreichischen Erbfolgekrieg 1741–1748. BF. 13, 1994, 364–394. Sonderband.

Schmid, Hans: Die Geologie des weiteren Raumes Lutzmannsburg. BF. 13, 1994, 395–402. Sonderband.

Schmidt Mária: A vidéki rendőrkapitányok jelentik. Valóság 37, 1994, 6. sz. 36–55.

Sedlmayr János: Műemlék-helyreállításainkról (magyar gyakorlat az elmúlt évtizedekben). In: Lövei Pál (szerk.): Horler Miklós hetvenedik születésnapjára 1993 [1994]. 489–500.

Sedlmayr János: A soproni római fórum bemutatása. In: Pamer Nóra (szerk.): Gerő László nyolcvanötödik

születésnapjára 1994. 83–93.

Seedock, Johann: Curialhäuser der Hochfürstlich esterházyschen Herrschaft Hornstein. BF. 13, 1994, 403–413. Sonderband.

Seedock, Johann: Zum Geleit. BF. 13, 1994, 3–4. Sonderband.

S. E.: Habilitáció az Erdészeti és Faipari Egyetemen. Fa. 44, 1994, 128.

se: Jucke Brennborg! NZ. 38, 1994, aug. 27.

S. E.: A soproni egyetem fejlődése. Fa. 44, 1994, 78.

Simon Györgyi: Könyvkincs iskolánkban. Loew Károly Frigyes, Deccard János Kristóf: Soproni flóra (1739). TV. 125, 1994, melléklet XCII–XCIII.

Somkuti Elemér: A soproni egyetem nyitni készül a művészeti képzés irányába. Fa. 44, 1994, 139–141.

Sopron, 1994, Patriot 27.

Sopron, Ödenburg. Bp., 1994, Cartographia. Térkép.

Soproni címtár 93, 94. Sopron, 1993 [1994], Metalon. 92.

Soproni kisokos 94. Sopron–Győr, 1994, Ábrahám Iroda 84.

379A soproni Erdészeti és Faipari Egyetemen az 1994. szeptemberétől induló posztgraduális képzési lehetőségek. Fa. 44, 1994, 153.

Soproni faiparos találkozó és kiállítás. Fa. 44, 1994, 79.

Soproni faiparos találkozó és kiállítás. Ligno-Novum. Fa. 44, 1994, 116.

A Soproni Hegység turista térképe. Bp. 1994, Cartographia.

A Soproni Városszépítő Egyesület tagjai. SSz. 48, 1994, 347–379.

Spangl, Wolfgang: Immissions- und Akustikradar-Messungen in Kittsee 1988–1991. Wien, 1994, Bundesmin. für Umwelt, Jugend u. Familie. 92+238.

Spende an ein Heim und Schule für behinderte Kinder in Sopron. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 74, 1994, 1. sz. 7.

Spingár Ferenc: 25 éves a Vadgazdálkodási Tanszék. Kettős jubileum az Erdészeti és Faipari Egyetemen. Fagazdasági Híradó 22, 1994, 4. sz. 1.

Stiftung Deutscher Kindergarten EYE-Hungary. NZ. 38, 1994. jún. 4.

Streibel, Andreas: „Von der Alm zur Puszta”. Zur Rolle völkischer Schutzvereine bei der Angliederung des Burgenlandes an Österreich. BHbl. 56, 1994, 49–77., 89–118.

Sydorkó György: Mi újság a faipari szakmunkásképzésben? Fa. 44, 1994, 138.

Sz-s.: 40 éves valetáns találkozó Sopronban. BKL-B. 127, 1994, 622–623.

-szabó-: Auf nach Kroisbach oder wie soll ich dich nennen? NZ. 38, 1994. jan. 8.

Szabó Péter: A Soproni Sörgyár építéstörténete. M. 38, 1994, 185–189.

Szabó Renáta Katalin: Protestáns iskolai oktatás a 17. századi Magyarországon. TV. 125, 1994, 12. sz. melléklet CVI–CVII.

Szabó Tibor: HÖK emlékeztető. Soproni Egyetem 1994, 5. sz. márc. 13.

Szakál Péter: Moór Arthur tevékenysége a Bolyai Társulat Soproni Tagozatában. SSz. 48, 1994, 79–80.

Szakovácsokkal együtt ismét Lővér-expo. Magyar Mezőgazdaság 49, 1994. máj. 4. 18. sz. 2.

Szávay Edit: Sopronkőhida 1944. Bp., 1994, Kossuth 54+8.

Szekeres Béla–Szabó Csaba: Kulturális nagyrendezvények az agrár-felsőoktatásban. Magyar felsőoktatás 4, 1994, 5. sz. 16.

Szerényi Imre: Horváth Zoltán: A soproni és sopronbátfalvi molnárcsaládok és malmaik története (1767–1950). Sopron, 1993, 384. lap. SSz. 48, 1994, 413–414.

Szilágyi András: Egy főúri műgyűjtemény metamorfózisa a 19. században. MÉ. 43, 1994, 1–2. sz. 95–99.

Szilágyi Ákos: Rakovszky Zsuzsa: Hangok. 2000. 6, 1994, 12. sz. 53–60.

Szita Szabolcs: A zsidók üldözése és mentése a német megszállástól a vidéki deportálásig. Valóság 37, 1994, 5. sz. 13–31.

Szitás József–Hibbey Albert: Levélváltás. Erdészeti Lapok 129, 1994, 34.

Szitás József (összeáll.): Tanulmányi tájékoztató 1994/95. tanév. Sopron, 1994, EFE Jegyzetsokszorosítója 131.

Szodfridt István: EFE Erdőfeltárási és Vizgazdálkodási Tanszéke: Hidegvízvölgyi Hidrometeorológiai Mérőállomás (MHM) 1993. évi adatai. Sopron, 1994. Erdészeti Lapok 129, 1994, 3 352.

Szodfridt István: Kató Ferenc professzor nyugdíjba vonul. Erdészeti Lapok 129, 1994, 180.

380 Szodfridt István: Márkus László 75 éves. Erdészeti Lapok 129, 1994, külső hátsó bontó.

Szögi László (szerk.): Hat évszázad magyar egyetemei és főiskolái. Bp., 1994, MKM. 410.

Szögi László: Magyarországi diákok a Habsburg Birodalom egyetemlein. I. 1790–1850. Bp.-Szeged, 1994, Bp.-Gödöllői Egyetemi és Főiskolai Levéltári Szövetség, ELTE Levéltára 391.

Takács Rózsa: Adatok a magyar selyemhernyó-tenyésztés történetéhez. A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei 1992–1994. Bp. 1994, Magyar Mezőgazdasági Múzeum 163–194.

Tamásy-Báno, Margaret: Frischer Ostwind an der Universität Sopron. Internationaler Holzmarkt 85, 1994, 4. sz. 4.

- Tanácskozás a szelídgesztenyésekről. Magyar Mezőgazdaság 49, 1994. febr. 23. 8. sz. 12.
- Taschner Tamás (szerk.): Válogatás Sopron és környéke mondakincseiből. Sopron, 1994. Patriot 55.
- Tájékoztató (egyetemi hírek). Magyar Asztalos 1994, 5. sz. 29.
- te-: Szarka Árpád emlékkiállítás Sopronban. A fény, a derű, a harmónia lírikusa. Nép-Barát 194. 3–4. sz. 22.
- Telefon Nyugat-Magyarországon. Heti Chip. 3, 1994, 12. sz. 3.
- Tisztújító Közgyűlés '94 ... Bedő Albert Emlékérmét adományoz: ... dr. Szodfridt István erdőmérnöknek. Erdészeti Lapok 129, 1994, 270.
- XIII. Tisztújító Küldött Közgyűlés. Fa. 44, 1994, 29–41.
- Tobler, Felix: Vom Majoratssekretariat zur Zentraldirektionskanzlei. BF. 13, 1994, 421–432. Sonderband.
- Tompa Károly: Az erdészeti kutatás és a gyakorlat. EF. 48, 1994, 7–8. sz. 19–20.
- Tompa Károly: Az erdőgazdálkodás átalakulásának hatása az erdészeti felsőoktatásra. Erdészeti Lapok 129, 1994, 35–36.
- Tóth Gyula: Túlhízalt, elnehezült könyvtárak kevésbé szolgálják az állampolgárt. Könyv, könyvtár, könyvtáros 1994. okt. 3–10.
- Tóth Péter: Sopron vármegyei közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái 1. 1579–1589. Sopron, 1994, Soproni Levéltár 326.
- Triber, Ladislaus: Das Testament des Palatins Graf Nikolaus Esterházy. Nachlass eines frühneuzeitlichen Aufteigers. BF. 13, 1994, 433–454. Sonderband.
- Traditionspflege in Agendorf. NZ. 38, 1994. jan. 1.
- Tuba László (szerk.): Győr-Moson-Sopron megye települései. Győr, 1994, Hazánk 224.
- Tuba László: A gyűjtő igényessége. Pályavázlat Weisz Ferencről. Kisalföldi Könyvtáros 1994. 1. sz. 57–60.
- Tuba László: Könyvtáros – nyugdíjban. Könyvtári Levelező Lap 1994, 10. sz. 13.
- Tuba László: Kenyeretlen Vitnyéd. H. 1994, 5. sz. 86.
- Turbuly Éva: Adatok a megyei közigazgatás és tisztikar történetéhez a Nyugat-Dunántúlon a 16. század második felében és a 17. század első évtizedeiben. Levéltári Szemle 44, 1994, 4. sz. 23–33.
- 381** Turbuly Éva: Die Komitatsverwaltung und ihre Träger in West-Transdanubien im 16./17. Jahrhundert. BF. 13, 1994, 455–470. Sonderband.
- Turbuly Éva: Veszprémi Szemle 1993. november I. évfolyam 1. szám. SSz. 48, 1994, 222–223.
- Dr. Tuskó László. Erdészeti Lapok 129, 1994, hátsó belső borító.

- Új kandidátusok: dr. Varga Mihály, dr. Csanády Etele, dr. Borunkai László. Fa. 44, 1994, 143.
- Varga Imréné: Egy tudósbarátság dokumentumai. Válogatás Géfin Gyula és Házi Jenő levelezéséből. Vasi Szemle 48, 1994, 2. sz. 261–276.
- Vargha Zsuzsa (fel. szerk.): Soproni Hírlap a város és környéke lapja. Sopron, 1994, Hillebrand Ny.
- Veranstaltungen des Deutschen Kulturklubs Ödenburg. NZ. 38, 1994. nov. 5.
- Végh F[erenc]: Jubilál a Fertő tavi sporthajózás. TM. 105, 1994, 12. sz. 28.
- Vig Péter: Szalmaláng, vagy remény a fölemelkedésre? Soproni Egyetem 1994, 5. sz. márc. 3–5.
- Visi Lakatos Mária (főszerk.): Statisztikai Szemle. Repertórium 1988–1992. A 66–70. évfolyamban megjelent cikkek, illetve könyv- és folyóiratcikk-ismertetések bibliográfiája. Tárgy- és névmutató (1923–1992). Bp., 1994, KSH. 124.
- Vízrajzi Évkönyv 1991. XCVI. kötet. Bp., 1992 [1994], VITUKI Hidrológiai Intézete 294.
- H. Vladár Ágnes: Fertőrákos, Mithras szentély helyreállítása MÉPi. 44, 1994, 3. sz. 74–75.
- H. Vladár Ágnes–Gilyén Nándor: Sopron, Színház utca 13–15. Városház átjáró kialakítása. MÉPi. 44, 1994, 191–195.
- Voit Krisztina: Magán- és közgyűjteményeink sorsa a II. világháborúban és az azt követő években (1944–1950). MKSZ. 110, 1994, 269–280.
- Weingram. Wolfgang–Sebauer, Vera–Schrampf, Lucia (red.): Der Neusiedler See. Weiden. Graz, 1994. Leykam Druck. Unabhängige Zeitschrift.
- Winkler András: Gyászbeszéd dr. hc. dr. Szabó Dénes egyetemi tanár sírjánál. Fa. 44, 1994, hátsó belső borító.
- Winkler, András-Somkuti, Elemér: Professor Kató und die Universität Sopron. Forst und Holz 49, 1994. márc. 25. 153.
- Winkler Gábor: Handler Nándor soproni építész vázlatkönyve. MÉ. 43, 1994, 1–2. sz. 109–117.
- Winkler Gábor: Soproni polgárházak a 19. században. In: Lövei Pál (szerk.): Horler Miklós hetvenedik születésnapjára 1993 [1994]. 383–403.
- Winkler, Gerhard J.: Das verordnete Landesbewusstsein. BF. 13, 1994, 493–505. Sonderband.
- Wood-Tech'94. Erdészeti Lapok 129, 1994, 36.
10. Wiener Neustädter Stadtlauf und 3. Lauf zum „Drei-Städte-Lauf“. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 74, 1994, 7. sz. 98–99.
- [382](#)10. Wiener Neustädter Stadtlauf und 3. Lauf zum Drei-Städte-Lauf Sopron–Eisenstadt–Wiener Neustadt 12. Juni 1994. Amtsblatt der Statutarstadt Wiener Neustadt 74, 1994, 5. sz. 35.

Zeidlten: Gemeinsam gefeiertes Heimattreffen. NZ. 38, 1994. jún. 25.

Zeidlten: Orgelweihe in Harkau. NZ. 38, 1994. jún. 25.

Zeidlten: Ödenburger Heimatabend. NZ. 38, 1994. márc. 19.

Zeidlten: Tanzgruppe „Brüderlichkeit“ Ödenburg. NZ. 38, 1994. jan. 1.

Zelfel, Hans Peter: Die Verehrung des hl. Stefan und der anderen ungarischen Heiligen im Burgenland. BF. 13, 1994, 506–513. Sonderband.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / LEVÉLSZEKRÉNY

LEVÉLSZEKRÉNY

Horváth Zoltán válasza: Kornfein Ferencné a Soproni Szemle 1995. évi második számában a 190. oldalon írt megjegyzéseire, ill. kiegészítéseire: a Soprontól Auschwitzig című cikkemben közöltemet illetően. (SSz. 1. sz. 38–46.)

A GESTAPO által letartóztatottak nevét Erdős Aladár: „Gestapó!. Nyilasok!... Deport!... című írásából vettem. (Uj Sopron, 1945. július 1.)

Erdős Aladár 16 letartóztatott nevét sorolta fel. Munkámban az ismertebb hat személy nevét közöltem és mondatomat „STB”-utalással fejeztem be.

A Zwirschitz majorban készült fényképen látható 13 munkásnő közül is felsorolhattam volna néhányat, viszont a lengyel hadifogoly neve: Staszek – kétséges.

„A deportáló vagonok élelmezésének kérdéséhez”-írja kiegészítésként Kornfein Ferencné: „a három nap vonatút alatt... semmit nem kaptunk enni.” Ugyanezt írtam lényegében: „A magukkal vitt élelemből táplálkoztak. A hatóságok által kiadott élelmiszer elsikkadt az SS-ek kezén”. (SSz. 1995. 1. sz. 45).

Kornfein Ferencnének igaza van, hogy cikkemben, az előbb említett fénykép nem a téglagyárban, hanem ahogyan a szövegben is írtam, a Zwirschitz majorban készült. Kornfein Ferencné kiegészítő írása után, meggyőződtem arról, hogy a kéziratomhoz csatolt fényképek jegyzékében is a hely megjelölése: Zwirschitz major. A hibát tehát nem Horváth Zoltán követte el, hanem az a Hillebrand Nyomdától függetlenül készült számítógépes szövegszerkesztés „szüleménye”.

Cikkemben a deportálás ördögi – megvalósított – tervének közlésére vállalkoztam. Így az előzmények történetéből csak a leglényegesebb eseményeket írtam le.

Kornfein Ferencné arra kért, hogy nevének csak a kezdőbetűit tüntessem fel. Ezért cikkemben nem, hanem ezúttal köszönöm, a korábbi időben adott segítséget is.

Güntner Péter a SSz. 1995/3. sz.-nak munkatársa, kérte, hogy kéziratának tollhibáját javítsuk ki. Sajnos erre akkor már technikailag nem volt mód, ezért itt közöljük, hogy az előző számban, a 246. oldal fentről

számított 15. sorában az 1871. évi XVII. tc. helyett a XVIII. tc. a helyes.

383Hárs József írja: a Ssz. 1995. 275. oldalán, a fentről számított 21. sorban idézett latin mondásban hibásan írtam *facere*-t, a szó helyesen: *fecere*.

Ugyancsak az én lelkemen szárad, hogy a Levélszekrény-rovatban közölt egyesületi vezetőségi névsorban *Rosenstingel* helyett a hajdani családnevet. *Rosentingl*t jegyeztem le. Mindkét hibáért elnézést kérek.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / MUNKATÁRSAINK

MUNKATÁRSAINK

Dr. Mollay Károly ny. egyetemi tanár 1118 Budapest, Köbölkút u. 11.

Molnár András főlevéltáros, igazgatóhelyettes, Zala megyei Levéltár, Zalaegerszeg, Széchenyi tér 3. Irsz.: 8900.

Hárs József olvasószerkesztő 9400 Sopron, Deák tér 21–23.

Dr. Kőhegyi Mihály muzeológus Türr István Múzeum, Baja, Deák Ferenc u. 1.

Nagy Janka Teodóra néprajzkutató Szekszárd, Bocskai köz 6.

Kincses Katalin Mária 1147 Bp., Dongó u. 2/A.

Kincses Katalin Mária 1147 Bp., Dongó u. 2/A.

Dr. Metzl János ny. kórházi főorvos 9400 Sopron, Deák tér 35.

Dr. Kubinszky Mihály ny. egyetemi tanár 9400 Sopron, Kökényes köz 3.

Boros László építész, országgyűlési képviselő 9400 Sopron, Kassai u. 53.

Nagy Balázs adjunktus ELTE Középkori Egyetemes Történeti Tanszék

Mastalírné dr. Zádor Márta könyvtári főigazgató, 9401 Sopron, Pf. 132.

Dr. Horváth Zoltán ny. levéltárigazgató, 9400 Sopron, Udvarnoki u. 4.

1995. XLIX. ÉVFOLYAM 4. SZÁM / SOPRONI SZEMLE

Ödenburger Rundschau
Lokalhistorische Quartalschrift
Redaktion: Karl Mollay

Inhaltsverzeichnis

Mollay, Karl: Der sozialgeschichtliche Hintergrund des Ödenburger Außenhandels in einem Jahrzehnt (1483–1489)

Molnár, Andreas: Ludwig Batthyány und der Disput zwischen Stefan Széchenyi und Ludwig Kossuth

Aktuelle Fragen der Ödenburger Geschichtsforschung

Das Redaktionskomitee im Neusiedlersee Nationalpark (19. Sept. 1994)
Begrüßung von Josef Hárs

Hárs, Josef: Feindliche Fliegeraktivität über Ödenburg (22. Juli 1937–9. April 1945)

Kleine Mitteilung

*Kőhegyi, Michael–
Nagy, Janka Theodora:* Volksbräuche im Familien- und Erbrecht in Kapuvár

Kulturelles Leben in Ödenburg

Kincses Katalin Mária: „Hoher, Stämmiger Wald“ (Über den Schutz der Wälder in den Umgebung von Ödenburg).

Metzl, Johann: Die Ausstellung der Kunstmalerin Eva Wiegisser (16. Oktober 1994)

Kubinszky, Michael: Die Gedenkausstellung „Melchior Hefele 1716–1794“ in Steinamanger (August–November 1994)

Boros, Ladislaus: Ausstellung zum 70. Geburtstag des Grafikers Alexander Szücs Szabó in der Galerie an der Grabenrunde (1. Okt. 1995)

Nekrologe

Metzl, Johann: Der Arzt Theodor Eper (1921–1995)

Bücherschau

Metzl, Johann: Hárs, Josef: Geschichte des Ödenburger Festwochen (1932–1993.). Ödenburg, 1994 (ung.)

Kubinszky, Michael: Hans Hahnenkamp: Die Eisenbahnen im Burgenland zur Zeit der Habsburgermonarchie. Großpetersdorf, 1993

Nagy, Blasius: Mollay, Karl: Das Geschäftsbuch des Krämers Paul Moritz (1520–1529). Ödenburg, 1994 (ing. und dt.)

Mastalír-Zádor, Martha: Die Ödenburg-Bibliographie des Jahres 1994

Briefkasten

Unsere Mitarbeiter

Végjegyzet

1 (Megjegyzés - Popup)

Ainfalt István Locsmándról (*Leuczmannsburg*) került Sopronba, ahol Újteleki utcai házában 1433-ban 2 kepe gabonadézmát ró le (II/3: 26). 1442-ig szerepel: adója 60 dénár (1437), 1/2 dénárfont (1440) és 60 dénár (1442; II/3: 65, 205, 346). Két lova volt (II/3: 126, 227).

2 (Megjegyzés - Popup)

Edelmann János nem szerepel Házi Jenőnél (Sopron középkori egyháztörténete Sopron, 1939, 96–97). Oltárjavadalmát egyik elődjének, Forstel István káplánnak javadalmas háza révén lehetett megállapítani (Gb. 7^v; vö. még GedB. 125).

3 (Megjegyzés - Popup)

Az idősebbik fiú Péter, aki majd az első fertályban lakik (II/3: 81, 222, 378, 389; II/4: 2, 40). Bordézmája 1447-ben 3 akó; adója 3 1/2 dénárfont (1454), 5 dénárfont (1457). 1457-ben – nyilván rokonsági alapon – kerülnek hozzá az 1456-ban elhalt Pirhinger Miklós (II/4: 36) gyermekei, akiknek a gyámságát 1458-ban Péter halála miatt öccse, András veszi át (Péter adója 5 dénárfont II/4: 63). Péter özvegye a Vas vármegyei Gerséről (*von Gürsen*) származó Pongráchoz ment feleségül: Péter háza az 1459. évi vagyonösszeírásban nem szerepel, az adójegyzék szerint *Lang Petrin restat posterius* II/4: 129). Péter özvegye új férjének házában 121 dénárfontra becsült ingatlan vagyona után 3 font 6 dénár adót fizet, átmenetileg itt adóznak Pirhinger Miklós árvái is (II/4: 122, 141).

4 (Megjegyzés - Popup)

Apja, András takács, 1424-től a negyedik fertályban található: adója 1/2 dénárfont (1424), bordézmája 1 1/2 akó (1431), 2 akó 1433-ban (II/2: 331, 424; II/3: 33). Aztán a második fertályban, a Rózsák utcájában: bordézmája 2 akó (1436), adója 1 forint (1437), 1/2 forint (1440), 60 dénár 1442-ben (II/3: 51, 69, 208, 348).

5 (Megjegyzés - Popup)

Vö. Huszár Lajos: Pénzforgalom és pénzürtékviszonyok Sopronban. In: Dányi–Zimányi Vera: Soproni árak és bérek a középkortól 1750-ig. Bp., 1989, 50.

6 (Megjegyzés - Popup)

A Szentháromság-oltárjavadalom legnagyobb támogatója, valószínű alapítója a Pühel család volt. Fleugel Gáspár elődje a javadalomban Pühel Péter káplán, akit e minőségben először halála után, 1458. jan. 21-én, az általa és testvére, Pál által a javadalom részére tett alapítvánnyal kapcsolatban említenek (I/4: 257; II/6: 200). Ezt megelőzően ugyan többször szerepel (Házi Jenő: Sopron középkori egyháztörténete. Sopron, 1939, 92; II/3 kötet), de csak 1436-ban mint a Szt. Mihály-plébániatemplom Tisztítóhelyen szenvedő lelkek oltárának javadalmazása. Ebből következtetjük, hogy Pühel Péter nem sokkal Fleuger Gáspár reverzálisának kiállítására (1457. dec. 20: GerB. 422) előtt lett a Szentháromság-oltár első javadalmazása. Apja, az 1459-ben elhunyt Pühel Ulrik, közeli rokona volt az említett Traismaurer Péter özvegyének: az ő révén, 1459-ben kerülhetett a malom az oltárjavadalom birtokába.

7 (Megjegyzés - Popup)

Lunzer Miklós halász 1462-ben foglalja el néhai Lunzer (II.) István halász elhalt özvegyének Újteleki utcai házát (II/4: 182, 195, 218, 260, 270, 289, 300; II/6: 217). Az 1468. évi vagyonösszeírás szerint *Niclas von Ladon*, azaz Ládonyból, annak is nem nemesek, tehát pórok lakta részéből (Pórládony, ma Tompaládony, 1950 óta Vas megye) származott. Nyilván rokona volt a közelebbi örökös nélkül elhalt Lunzer (II.)

Istvánnak. Ingatlan vagyonát 1463-ban 95. 1468-ban 32 dénárfontra értékeli; adója 12 solidus 20 dénár+1 font kereseti adó (1463), ugyanennyi összevontan 1464-ben, 5 dénárfont (1466), 8 1/2 dénársolidus+7 1/2 dénár solidus kereseti adó (1468); 1465-ben 1 forint városi kölcsönt vetnek ki rá. 1466-ban a polgármester menyhalat (*ruten*) is, deszkákat is vásárol tőle (II/4: 260, 263). 1469–1478 között megszerzi néhai Kürbis János örököseitől a Szt. György-kápolna közeli házat és belvárosi polgár, 1479/80-ban a külső tanács belvárosi tagja lesz (Bb. 32; II/6: 253). Itt Mátyás király cseh katonasága 1481-ben 20 forintra becsült kárt okozott neki. Többek között volt Höllersgrund- és Weitengrund-szőlője, utóbbit feleségének Borbála asszonynak nászajándékkul kötötte le (Gb. 5^r; II/1: 290). 1483-ban még fizette a Szt.

Mihály-plébániatemplom Szt. Anna-oltárától, az ún. organista javadalomtól felvett 20 dénárfont kölcsön 10%-os kamatát (II/1: 211).

Az említett Lunzer (II.) István halász 1440-től kezdve adózik Schadendorfer Gotthard Pócsi utcai majorjában: adója 2 forint (II/3: 213). 1447-ben a Kovácsok utcájának lakója, bordézmája 5/4 akó (II/3: 378; GerB. 64); 1454-ben itt adója 4 dénárfont (II/4: 3). Az 1450-es évek második felétől már polgár, saját háza van az Újteleki utcában, ahol adója 5 dénárfont (1457, 1458), 17 solidus + 1 dénárfont kereseti adó (1459). Ingatlanvagyonát 1459-ben 85 dénárfontra értékeli (II/4: 40, 62, 114, 129, II/6: 208).

1458/59-ben a külső tanács tagja, egyúttal az első fertály egyik adószedője (II/6: 206). Özvegye 1461-ben és 1462-ben 1–1 dénárfont adót fizet (II/4: 151, 168).

Lunzer (II.) István apját, Lunzer (I.) Istvánt 1392-től kezdve ismerjük: egy jún. 10-én Sopronkeresztúrott felakasztott rabló Lunzer Istvánnak két lovát rabolta el (II/1: 5). Az előbb említett Schadendorfer Gotthard apjának, Schadendorfer Györgynek Pócsi utcai majorjában lakik: adója 8 dénárfont (1424); gabonadézmája 13 kepe (1424), bordézmája 8 1/2 akó (1427). Ezek szerint gazdálkodott (II/2: 316, 334, 337, 355, 377), s többek között a Neuberg-dűlőben volt szőlője (II/1: 21). Bár nincsen polgárjoga, 1418-ban mégis végrendeleti tanú (II/1: 158); az 1420-as években a belső tanács ellen fellázadt külvárosiak vezetői között találjuk. 1426. dec. 17-én ezért van jelen a polgármester elszámolásánál (II/1: 164), 1427/28-ban ezért lesz a külső tanács tagja (GerB. 5), ezért éri őt is a megtorlás, a pénzbüntetés (GerB. 8), amelyet többek között borával törleszt (II/1: 169). Nyilván ezzel is függ össze, hogy 1427 után nem szerepel, bár továbbra is Schadendorfer György, ill. fiának majorjában lakott.

8 (Megjegyzés - Popup)

Laindel Pál molnár 1454-től a negyedik fertályban szerepel (II/4: 13, 49, 71, 123, 143, 159, 177, 190, 204, 227, 253, 279, 296, 308). Adója 4 solidus (1454), 5 solidus (1457, 1458), 10 solidus 18 dénár + 60 dénár kereseti adó (1459), 4 solidus (1461), 2 solidus (1462), 44 dénár (1463, 1464), 66 dénár (1465), 88 dénár (1466), 40 dénár (1468). Ingatlan vagyonát 1459-ben 53 dénárfontra, 1463-ban 11 dénárfontra, 1468-ban 5 dénárfontra becsülik. Tiefenweg-szőlője is volt (I/4: 94). Három fia közül a legidősebb, Péter molnár, 1454-ben még apjánál adózik (4 solidus), aztán már az első fertályban: 6 solidus (1457), 1 dénárfont (1458), 1 font 6 dénár + 60 dénár kereseti adó (1459), 6 solidus (1461), 1 font (1462), 7 solidus 2 dénár + 32 dénár kereseti adó (1463), 7 solidus (1464), 15 solidus 2 dénár (1466; vö. II/4: 40, 62, 114, 129, 151, 168, 182, 195, 218, 269). 1468-tól a negyedik fertályban találjuk: 1 font 16 dénár (II/4: 295, 307). Ingatlan vagyonát 1459-ben 41 dénárfontra, 1463-ban 53 dénárfontra, 1468-ban 32 dénárfontra értékeli. 1466-ban

és 1468-ban az ácsok és molnárok céhmestere (II/4: 269, 289, 295). 1465-ben 5 solidus városi kölcsönt vetnek ki rá (II/6: 217). – A második fiút, Laindel Mártont forrásaink nem mondják molnárnak; apjánál adózik 1463-tól: 32 dénár (1463, 1464), 48 dénár (1465), 64 dénár (1466). Vagyona 1463-ban 5 dénárfontot ér.

9 (Megjegyzés - Popup)

Az 1525. évi országgyűlés 23. artikulusa tiltotta meg idegen pénzek behozatalát Magyarországra. Huszár Lajos ezzel kapcsolatban csak német garasokról és krajcárokról tud (vö. Dányi Dezső–Zimányi Vera: Soproni árak és bérek a középkortól 1750-ig. Bp., 1989, 47).

10 (Megjegyzés - Popup)

A karintiai aranykoronának ez az első adata Sopronban (Dányi–Zimányi i.m. 52).

11 (Megjegyzés - Popup)

Bártfai Szabó László: Adatok gróf Széchenyi István és kora történetéhez 1808–1860. 1. köt. Bp. 1943. 371. o.

12 (Megjegyzés - Popup)

Magyar Országos Levéltár (OL) N 119. Regnicolaris levéltár. Takács Sándor hagyatéka. Fasc. 63. No. 9037.

13 (Megjegyzés - Popup)

OL. N 119. Fasc. 64. No. 9232. Vö. Takács Sándor: A szegénylegények klubjai. In: Uő.: Hangok a múltból. Bp. év nélkül. 272. o. Széchenyi naplójának 1841. március 16-i bejegyzése szerint Batthyány már ki is bérelte a Cziráky-palotát: Gróf Széchenyi István naplói. (Szerk. Viszota Gyula) 5. köt. Bp. 1937. 456. o. (a továbbiakban: SZIN. 5. köt.)

14 (Megjegyzés - Popup)

OL. I 58. Bécsi levéltárakból kiszolgáltatott iratok. Jelentések a magyar országgyűlések tárgyalásairól. 13. csomó. Államkonferencia-ügyirat mellékletek. Az 1839/40-es országgyűlés résztvevőinek jellemzése. Vö. Molnár András: „Az akasztófa tükröződik a szeméből”. Titkosrendőri jelentés Batthyány Lajos grófról (1840). In: Vasi Szemle 1993. 4. sz. 506–507. o.

15 (Megjegyzés - Popup)

Magyarország közgyűlésének jegyzőkönyve. 3. köt. 105. o. (Mindez az 1840. május 12-i vegyes ülésen történt.) Vö. Gergely András: Batthyány Lajos a reformellenzék élén. In: Uő: Egy nemzetet az emberiségnek. Bp. 1987. 268. o.

16 (Megjegyzés - Popup)

Vas Megyei Levéltár (VaML) Vas megye nemesi közgyűléseinek jegyzőkönyve (kgy. jkv.) 1840. június 30. (Batthyány jelenlétét a 319. oldalon regisztrálták), vö. OL. A 105. Magyar Kancellária Levéltára.

Informationsprotocolle der Ungarisch-Siebenbürgischen Sektion. 1840. július 16. (29. ülés) 15. o.

17 (Megjegyzés - Popup)

VaML. kgy. jkv. 1840. november 3. 691. o. (a jelenlévők névsora), 1805. sz. (Károlyi György táblabírói kinevezése), 1872. sz. (Vas megye állásfoglalása a primási körlevéllel kapcsolatban). Ez utóbbiról bővebben: Tilcsik György: A liberális és a konzervatív erők küzdelme Vas megyében az 1843/44. évi országgyűlésre szóló követutasítás kidolgozása kapcsán. In: Előadások Vas megye történetéből. (Vas megyei levéltári füzetek 3.) Szombathely, 1990. 119. o.

18 (Megjegyzés - Popup)

Zala Megyei Levéltár. Zala vármegye nemesi közgyűlésének jegyzőkönyvei. 1840: 1516. sz. (a táblabírói kinevezések, valamint a jkv. elején a jelenlévők névsora), vö. OL. A 105. Inf. prot. 1840. aug. 21. (39. ülés) 3. o.

19 (Megjegyzés - Popup)

OL. A 105. Inf. prot. 1840. szept. 4. (43. ülés) 17. o., vö. Váczy János: Deák Ferenc emlékezete. Levelek 1822–1875. Bp. 1890. 75. o. (Deák levele Wesselényi Miklóshoz. Zalaegerszeg, 1840. aug. 11.)

20 (Megjegyzés - Popup)

Varga János: Keresztútban a Pesti Hírlap. (Az ellenzéki és a középúti liberalizmus elválása 1841–42-ben) Bp. 1983. 11. o.

21 (Megjegyzés - Popup)

Gergely András 267–268. o.

22 (Megjegyzés - Popup)

Viszota Gyula: Gróf Széchenyi István írói és hírlapi vitája Kossuth Lajossal 1841–1848. 1. köt. Bp. 1927. XCVI. o. (a továbbiakban Viszota Gyula), Gr. Széchenyi István: A Kelet népe (Szerk. Ferenczi Zoltán) Bp. 1925. 662–663. o. (a továbbiakban Ferenczi Zoltán), vö. Gergely András 267. o.

23 (Megjegyzés - Popup)

Erdélyi levelét idézte: Bártfai Szabó László 1. köt. 358–359. o., OL. A 105. Inf. prot. 1841. febr. 26. (17. ülés) 6. o., vö. Bártfai Szabó László 1. köt. 376. o., Varga János: Keresztútban a Pesti Hírlap. 28. o.

24 (Megjegyzés - Popup)

Molnár András: „Egy honvéd feljegyzései” Batthyány Lajos grófról. In: Levéltári Szemle 1993. 1. sz. 55. o., vö. Gróf Batthyány Lajos az első magyar miniszterelnök élete és halála. Pest, 1870. 35. o.

25 (Megjegyzés - Popup)

Váczy János 77. o. (Deák levele Wesselényi Miklóshoz. Kehida, 1841. márc. 4.), vö. Viszota Gyula: A Kelet népe történetéhez. In: Budapesti Szemle 1903. 116. köt. 322. sz. 166. o., Ferenczi Zoltán 24–25. o.,

Bártfai Szabó László 1. köt. 376. o., Gergely András 267. o.

26 (Megjegyzés - Popup)

Ferenczi Zoltán 660. o.

27 (Megjegyzés - Popup)

Ferenczi Zoltán 662. o.

28 (Megjegyzés - Popup)

SZIN. 5. köt. 396., 407., 409. o.

29 (Megjegyzés - Popup)

SZIN. 5. köt. 443. (1841. febr. 1.), 453. (márc. 1. és 5.), 455. (márc. 12.), 470. o. (máj. 3.). Ez utóbbira lásd még Viszota Gyula 1. köt. LXX. o., Gergely András 267. o.

30 (Megjegyzés - Popup)

OL. A 105. Inf. prof. 1841. júl. 6. (53. ülés) 5. o., vö. Bártfai Szabó László 1. köt. 383. o. A szederegyletről: Bártfai Szabó László 1. köt. 386–387. o.

31 (Megjegyzés - Popup)

Kuthy Lajos: Polgári szózat Kelet népéhez. Pest, 1841. Megjelenésének hozzávetőleges időpontjáról: Pesti Hírlap 1841. dec. 4. (97. sz.) 820. o. (Heckenast Gusztáv hirdetése, amelyet megismételték még: dec. 8. (98. sz.) 828. o., dec. 11. (99. sz.) 836. o. Kuthy életrajzai: Váli Béla: Kuthy Lajos élete és munkái. Bp. 1888., Szinnyi József: Magyar írók élete és munkái VII. kötet 539–548. hasáb.

32 (Megjegyzés - Popup)

OL. A 105. Inf. prot. 1841. okt. 8. (75. ülés) 9. o. (Kuthy művének tervezett megjelenéséről ír), Uo. 1841. dec. 28. (96. ülés) 17. o.

33 (Megjegyzés - Popup)

Varga János: Keresztűzben a Pesti Hírlap. 94–100. o.

34 (Megjegyzés - Popup)

SZIN. 5. köt. 542., 549., 560. o.

35 (Megjegyzés - Popup)

SZIN. 5. köt. 559., 562., 565., 567., 573. o., vö. Gergely András 268. o., Tilcsik György 120–121. o. Batthyány közgyűlési jelenlétéről: VaML. kgy. jkv. 1842. júl. 28. 573. o.

36 (Megjegyzés - Popup)

SZIN. 5. köt. 579–589. o.

37 (Megjegyzés - Popup)

SZIN. 5. köt. 620–621., 624–625., 628., 633., 690. o. Arra vonatkozóan, hogy miként viszonyult Batthyány a kormány kegyeihez, Szemere Bertalan lejegyzett egy történetet, amely szerint: „Batthyánnak az Udvari Kancellárián egyszer pöre lévén, ügyvéde intést kapott, miképpen megnyeréséhez kilátása van, kivált, ha Batthyány Bécsbe fölmegy személyesen az elnökkel értekezni. Tudjuk, a kancellár egyszersmind a kormánypolitikának feje. Batthyány nem ment föl, hanem ezt megtudván, az ítéletet be sem várva, ellenének a 20 000 forintot rögtön kifizette.” (Szemere Bertalan: Politikai jellemrajzok a magyar szabadságharcból. [Sajtó alá rend. Hermann Róbert, Pejach István] Bp., 1990. 610. o.)

38 (Megjegyzés - Popup)

Batthyány Fejér megyei fellépéséről: Fejér Megyei Levéltár. Fejér megye nemesi közgyűlésének jegyzőkönyvei 1842. okt. 17/22.kgy. 729. o. (a jelenlévők névsora), 1842:4722. sz. (táblabírói kinevezése), Pesti Hírlap 1842. okt. 27. (190. sz.) 757. o., Varga János: Helyét kereső Magyarország. (Politikai eszmék és koncepciók az 1840-es évek elején) Bp. 1982. 88. o. Batthyány egyébként jelen volt a túrmezei nemesek sérelmét tárgyaló Vas megyei közgyűlésen is: VaML. kgy. jkv. 1842. júl. 28. (a jelenlévők névsora), 1318. sz. (a túrmezei sérelem), vö. Tilcsik György 122–123. o.

39 (Megjegyzés - Popup)

SZIN. 5. köt. 653., 655., 657. o. Széchenyi december 19-én tett még egy kísérletet Batthyány megnyerésére; levelet írt neki. Közli: Majláth Béla: Gróf Széchenyi István levelei. Bp. 1980. 3. köt. 147. o., vö. Vízota Gyula 1. köt. CXXV. o.

40 (Megjegyzés - Popup)

OL. P 1073. Országos Iparegyesület. Választmányi és közgyűlési jegyzőkönyvek. Az első és második ülés jkv.-e, SZIN. 5. köt. 442. o. Batthyány és az Iparegyesület kapcsolatáról írt, de csupa általánosságot, és az időrendet is megkeverte: Supka Géza: Batthyány Lajos és az Iparegyesület. In: Ipari öntudatunk ébresztői és munkálói (Szerk. Kenéz Béla) Bp. 1943. 42–46. o.

41 (Megjegyzés - Popup)

Ferenczi Zoltán 457. o.

42 (Megjegyzés - Popup)

OL. P 1073. Az 1842 novemberében tartott választmányi ülések jkv.-ei. Batthyány körlevelei: OL. Filmtár 8367. doboz. Wesselényi Miklós levelezése. Batthyány Lajos levelei Wesselényi Miklóshoz. 2. sz. Pest, 1841. nov. 21., OL. P 414. Károlyi család nemzetségi levéltára. Károlyi György iratai. Lad. 8.1. Közéleti személyiségek levelei. Batthyány Lajos levele, Pest, 1842. dec. 2.

43 (Megjegyzés - Popup)

OL. P 1073. Az 1842. dec. 23-i választmányi ülés jkv.-e., SZIN. 5. köt. 664. o., vö. OL. A 105. Inf. prot. 1843. jan. 13. (4. ülés) 14–15. o. (közölte: Bártfai Szabó László I. köt. 435–436. o.), Gergely András 269.

o.

44 (Megjegyzés - Popup)

SZIN. 5. köt. 665. o., OL. A 105. Inf. prot. 1843. jan. 13. (4. ülés) 15. o., Bártfai Szabó László 1. köt. 435–436.o.

45 (Megjegyzés - Popup)

OL. P 1073. Az 1842. dec. 30-i, az 1843. jan. 6., 13., 27., febr. 3.. 10., 17., 24., márc. 18., és ápr. 21-i igazgató választmányi ülések jkv.-ei, valamint az egyesület postai bérmentességet kérő levele a helytartótanácsához (dátum nélkül, Batthyány aláírásával) az igazgatóválasztmány iratai között.

46 (Megjegyzés - Popup)

OL. A 105. Inf. prot.. 1841. ápr. 27. (34. ülés) 5. o.

47 (Megjegyzés - Popup)

SZIN. 5. köt. 528., 542. o., Pulszky Ferenc: Életem és korom. Bp. 1884. 1. köt. 149. o., vö. Gergely András 269. o.

48 (Megjegyzés - Popup)

SZIN. 5. köt. 660. o. Miután a Pesti Hirlap 1842. dec. 15-i (204.) számában Kossuthnak két írása is megjelent (Adalék a házi adó ügyéhez – 875. o., Német színházi botrányok – 876. o.) megoszlanak a vélemények, hogy melyikről lehet szó. Míg Gergely András az adózás melletti cikket említi (269. o.), magam inkább Vízota Gyulával egyetértve (1. köt. 209. o.) a színházi botrány ügyére gondolok, annál is inkább, mert mint Kossuth írta, egy 1843. jan. 4-i levelében, e botrányba bizony, maga Batthyány is belekeveredett. (Oltványi Ambrus–Harcos Ottó: Kossuth kiadatlan levele Wesseényi Miklóshoz Irodalomtörténet 1958, 3–4. sz., 455. o.)

49 (Megjegyzés - Popup)

OL. A 105. Inf. prot.. 1843. jan. 24. (7. ülés) 2–3. o., Vízota Gyula 1. köt. 703–704. o., Varga János: Helyét kereső Magyarország 163. o.

50 (Megjegyzés - Popup)

SZIN. 5. köt. 695., 698. o., Vízota Gyula 1. köt. 709. o.

51 (Megjegyzés - Popup)

OL. A 105. Inf. prot. 1843. márc. 28. (22. ülés) 2–3. o.

52 (Megjegyzés - Popup)

OL. A 105. Inf. prot. 1843. márc. 28. (22. ülés) 5. o., Vízota Gyula 1. köt 754. o. (Széchenyi István: Az oppositio c. kéziratban maradt cikke)

53 (Megjegyzés - Popup)

OL. A 105. Inf. prot. 1843. márc. 28. (22. ülés) 7. o., SZIN. 5. köt. 692. o., Gergely András 269. o.

54 (Megjegyzés - Popup)

OL. A 105. Inf. prot. 1843. márc. 28. (22. ülés) 18. o. (Batthyány fellépni készül a vasi közgyűlésen) ápr. 18. (28. ülés) 10. o., ápr. 28. (30. ülés) 6. o., Pesti Hírlap 1843. ápr. 13. (238. sz.) 245. o., ápr. 20. (240. sz.) 261. o., 1843-ik évi május 14-kére rendeltetett Magyar országgyűlésen a Méltóságos Főrendeknél tartott országos ülések naplója. Pozsony, 1844. 3. köt. 111–112. o. (Széchenyi János gróf felszólalása a vasi botrányról), Tilcsik György i.m. 128. o., Uő.: Egy közgyűlési botrány a reformkori Vas megyében. In: Társadalmi konfliktusok (Rendi társadalom-polgári társadalom 3.) Salgótarján, 1989. 200–202. o.

55 (Megjegyzés - Popup)

SZIN. 5. köt. 703. o., vö. Gergely András 270. o.

56 (Megjegyzés - Popup)

Svm (Sopronvármegye) Szovjetország repülőgép keringett tegnap délben Sopron felett. 1938. szept. 25. 13.30-kor kb. 5000 m magasságban. A Szovjetunióval diplomáciai kapcsolatban: SH. (Soproni Hírlap) 1934. febr. 7. Az újságcímeket és az idézeteket betűhíven közöljük.

57 (Megjegyzés - Popup)

A készültségről: UjSvm (Uj Sopronvármegye) 1941. ápr. 7., a riadóról és bombázásokról: SH, valamint az OeZtg. (Oedenburger Zeitung) másnap reggeli számai. A készültségről szóló hivatalos irat (H.M. 274/M. o. 1. p. 1941. sz. rendelet) 6-án 16 órakor érkezett a soproni honvéd állomásparancsnokságtól; a légó-központ 12 perccel később vette át a városházától telefonon. (Győr–Moson–Sopron megye Soproni Levéltára, röv.: GyMSSL. „Légvédelem” XV. 4/940. iratcsomó.)

58 (Megjegyzés - Popup)

A honi légvédelmi készültség lefújása az Orsz. Légoltalmi Parság távmondati parancsa alapján történt, ld. GyMSmSL „Légvédelem” XV. 4/940. iratcsomót. – Hírek a helyi sajtóból. – Az USA hadüzenete: Magyarország története 1918–1919 1919–1945. Bp., 1976, 1069. o. Az első légitámadás Bp. ellen: Pataky Iván–Rozsos László–Sárhiday Gyula: Légi háború Magyarország felett. I–II. köt. Bp., 1992, I., 133. o.

59 (Megjegyzés - Popup)

A címe: Az első légiriadó. A szerző neve lemaradt.

60 (Megjegyzés - Popup)

A Bécsújhely elleni támadásról a Ssz. 1994, 395. o.-n, a később minket bombázó 15. légi hadsereg 1943 végi megalakulásáról a Ssz 1994, 393–395. o.-on írok.

61 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Múzeum Helytörténeti kéziratgyűjtemény 80.229.1–2. A vasútra vonatkozó anyag első

összegegyűjtője Lovas Gyula. Ld. Ssz 1995, 14–31. o. Jelenleg Tóth Sándor vasúttörténész birtokában vannak olyan feljegyzések amelyek – feldolgozásuk után – pontosíthatják majd megállapításainkat, különösen a riadók és a károk tekintetében.

62 (Megjegyzés - Popup)

Friedrichről mint filmriporterről ld. Ssz 1995, 243. Ld. még Hárs József: A fényképezés története Sopron városában 1846–1957 között. Sopron, 1980. Kéziratként a Magyar Amatőr Fotóklubok és Szakkárok Szövetsége Bp. könyvtárában. Balogh-Győri: Fényképészeti bibliográfia. Bp., 1986, 92. o. 814. sorszám alatt.

63 (Megjegyzés - Popup)

SH. 1944. máj. 25. „Szerda délelőtt a Panoráma útra bomba hullott és megsebesített öt [!] béméskodót...”
A polgármester felhívása ez ügyben: ne béméskodjanak!

64 (Megjegyzés - Popup)

Radart először 1943. nov. 3-án használtak az amerikaiak, de a 8. légi hadseregben. A 15.-ben 1944. júl. 9-től. Kit C. Carter and Robert Mueller (compiled by): The Army Air Forces in World War II. – Combat Cronology 1941–1945. New York, 1980, 481. o.

65 (Megjegyzés - Popup)

MEF/RWE/PS/11s 10 December 1944. Tactical Analysis of Mission of 6 December 1944. A 47. légi hadosztály főhadiszállásáról.

66 (Megjegyzés - Popup)

A nagy veszteségeket szenvedett egységből életben maradt Molnár György (szül. 1923. márc. 26., nyugd. kőfaragósegéd) visszaemlékezése (1994) jól kiegészíti Müllner Ottó hozzászólását. Ld. Hárs József: A december 6-i lázalom. Kisalföld 1994. dec. 7.

67 (Megjegyzés - Popup)

Carter–Mueller i. m. „Schwaz M/Y is also hit (due to malfunction of instruments)”.

68 (Megjegyzés - Popup)

„Eseménynapló. Lego.” A városházáról, a GyMSmSL őrizetében. 1943. aug. 13-tól vezetik 1945. márc. 27. estig. (Petty) Aranka és M. G. az egészségügyi osztag tagjai. Az ellenséges vadászokról és a felettük aratott győzelemről ld. Carter–Mueller i. m.

69 (Megjegyzés - Popup)

Menczel: dec. 18. 10.05–2.15 Támadás Sopron ellen 15 gép.

70 (Megjegyzés - Popup)

Tóth Sándor szerint (1995) az amerikai tervekben szereplő célpontok az Olaszországba irányuló német

szénszállítások útvonalába estek, ez azonban 1944 végére már idejét múlta.

71 (Megjegyzés - Popup)

Dávidházy István szerint (1995) a Hatvan-ház körüli erdőben a német déli hadseregcsoport járműtartaléka állt – benzin nélkül. Az amerikaiak – Carter–Mueller i. m. szerint – ismét a vasutat akarták bombázni.

72 (Megjegyzés - Popup)

Nevét Camillónak is írják. Ld. Ssz. 1995, 238. o.

73 (Megjegyzés - Popup)

Németh Alajos: Sopron könnyes-véres dátumai. Sopron, 1993, 56–57. o. A Gesztenyés u. 17. sz. villából (2 lakás) csak a Magyar Hiszekegy szerzőnőjének emléktáblája állt egy darabig, amíg a politikai események el nem sodorták. Papp-Váry (Papváry) Elemérné Sziklay Szeréna 1911–12-ben itt lakott, ld. Heimler Károly: Sopron topográfiája. Sopron, 1936, jegyzet a 228. oldalon.

74 (Megjegyzés - Popup)

GyMSmSL. 26917/44. dec. 22.

75 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Füzetek '84, 263. o.

76 (Megjegyzés - Popup)

GyMSmSL. 00067/45. jan. 3. Sopron város légoltalmi parancsnokságától a polgármesternek.

77 (Megjegyzés - Popup)

Carter–Mueller i. m. 525. o., Menczel: dec. 19.10.35–2.50. Támadás Sopron környéke ellen, 32 gép.

78 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Füzetek '84, 263. o.

79 (Megjegyzés - Popup)

Németh Alajos i. m. 67–68. nyomdahiba következtében a bevezető sorok a 68. o. végére kerültek.

80 (Megjegyzés - Popup)

Ma emeletes lakóházak állnak a helyén. A Deák tér 39. lakóház és szomszédai helyén ma a Lenkey–Mátyás kir. u. között nagy lakótömb áll. Menczel: „8.55–9.10 és 12.10–2.35 Támadás Sopron ellen, 9 gép.”

81 (Megjegyzés - Popup)

Carter–Mueller i. m. 578. o.

82 (Megjegyzés - Popup)

The Albert F. Simpson Historical Research Center A 6502–1445. jelű mikrofilmjén.

83 (Megjegyzés - Popup)

Uo., 0692. kocka: „Able and Baker boxes did not release on the primary [Bécs], because course could not be set-up by mickey operators ...” Able = A, Baker = B, a félrehallások meggátlására. Mickey = a nagy füllű radarkészülék angol becézése, Walt Disney egérfigurája alapján.

84 (Megjegyzés - Popup)

Uo., 0692. kocka: „Sopron M/Y ... was bombed as a T/O”, ld. még a 0875. kockát.

85 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 0501. kocka: „Bombing of Sopron M/Y accomplished by visual method. Good concentration of bombs observed in the M/Y and other hits seen about 500 ft Northwert of MPI.” MPI = Map Planning Intelligence = a hírszerzőktől szárinazó eligazító térkép. Részletezve: 0598. kockán. Ebből kiderül, hogy a kötelék egyik gépe külön utakon járt és Győrvárt bombázta (46°59' É–16°50' K, tartalékcélpont). 1 font = 45,36 dkg, 1 amerikai tonna = 1016,05 kg. A 17 tonna vagy felkerekítés, vagy mást is dobtak le.

86 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 0677-0678. kocka. Az 52. sz. vadászrezred 54 gépéről szóló 253. sz. jelentés febr. 21-ről: „At 1405 hours six B–24s were observed to bomb Sopron with seemingly good results on the M/Y”.

87 (Megjegyzés - Popup)

GyMSmSL. 03525/45. febr. 26. A küzdelemben úgylátszik belefáradt: Hatósági orvosi bizonyítvány a 04995/45. márc. 19. sz. irathoz: Gerhardtsz Oszkár, 50 éves nagykereskedő, Sopron, Csengery u. 27. sz. a. lakos, epilepsziában szenved, légószolgálatra mindennemű beosztásban alkalmatlan. Kelt 1945. márc. 12.

88 (Megjegyzés - Popup)

Ld. még Németh Alajos i. m. 67–68.

89 (Megjegyzés - Popup)

Legújabb feldolgozása Sárhida Gyula: Újabb adalékok Magyarország vasúti hídjainak amerikai bombázásához 1944-ben. Levéltári Szemle 1994/4. sz. Amerikai forrás: A 6505–1396. sz. mikrofilm, 0651. kocka. A 304. légi hadosztály 115. sz. napiparancsa 1945. márc. 3. 18.30: „3. (5) Special Instructions. No alternate targets within 100 miles of Russian front lines will be bombed by visual or PFF methods except those listed.... Possible presence of Russian fighter A/C in target areas necessitates care on part of all gunners to prevent shooting down friendly A/C.” (Az orosz fronttól számított 100 mérföldön belüli tartalékcélpontokat sem vizuális módszerrel, sem radarral nem szabad bombázni, kivéve a listán lévőket. Mivel orosz vadászgépek előfordulhatnak a célpontok légterében, minden lövésnek vigyázni kell, nehogy a baráti gépekre tüzet nyisson.)

90 (Megjegyzés - Popup)

A Menczel-féle feljegyzésekben: márc. 4-re „12.05–3.05, súlyos támadás Sopron ellen.”

91 (Megjegyzés - Popup)

Az Esterházy-hitbizomány valamelyik majorjáról lehetett volna szó.

92 (Megjegyzés - Popup)

Ld. a 25. jegyzetet.

93 (Megjegyzés - Popup)

A 6505–1396. sz. mikrofilm 0869-0870. kocka. (Fifth Wing A–2 Section Daily Intelligence Report 4. March 1945.)

94 (Megjegyzés - Popup)

Uo. A Délire a 2. ezred 133,25 tonnát, a 99-es 114 tonnát, a GYSEV-re a 97-es 108 tonnát, a 99-es 3 gépe 9 tonnát, a 483-as 101 tonnát dobott le. A 2. ezred különvált gépe 3 tonnát ejtett a választott célra.

95 (Megjegyzés - Popup)

A 99. sz. ezred utolsó 3 gépe 13.59-kor kezdte akcióját. Mivel a szőnyegbombázás lényege a gyors egymásutáni bombakioldás, feltételezhető, hogy 1 perc alatt befejezték. A 13.38-as kezdéstől így számítható a 22 perc.

96 (Megjegyzés - Popup)

Németh Alajos első közlése: Ssz. 1979. 30. o.-n, i. m. 76. o. Kár, hogy az utóbbi helyen nem vette figyelembe a Ssz. 1979, 191. o.-n megjelent helyreigazítást.

97 (Megjegyzés - Popup)

A 6505–1396. sz. mikrofilmen a 0839. kocka: „A B–24 landed in a field at 44°00' N–15°29'E at 14.58 hours.”

98 (Megjegyzés - Popup)

Uo. A táblázat a 0870. kockán, a jelentés a 817. kockán.

99 (Megjegyzés - Popup)

Szemben a vadászok 500 km/ó körüli sebességével, a Boeing B–17-es Flying Fortress (légierőd) utazósebessége 257–300 km/ó, míg a B–24-eseké 346 km/ó, Pataky–Rozsos–Sárhiday i. m. I. 221. o. Másik megközelítési mód lehetne a típus megállapítására a ledobott bombák tömegének és a gépek bombaterhelésének összevetése. Itt azonban valami zavar van. A jelentésből kiszámítható teher a 2,89–3,42 t közötti, míg a magyar szakirodalom szerinti a Liberatorokra 2,3 t, a légierődökre 2,7 t.

100 (Megjegyzés - Popup)

Pataky–Rozsos–Sárhiday i. m. I. 101. o.

101 (Megjegyzés - Popup)

A 6505–1396. Mikrofilmtekercs 0680., 0814., 0839. és 0869. sz. kockáján.

102 (Megjegyzés - Popup)

Uo. a táblázatban; 0869–0870. kocka.

103 (Megjegyzés - Popup)

Uo. Két ezred Zágráb és Knittelfeld körül tevékenykedett.

104 (Megjegyzés - Popup)

Uo.

105 (Megjegyzés - Popup)

Haracsi i. beszédéből. Annak a nézetnek, hogy Sopron lett volna a nyilasok fővárosa, tarthatatlanságát ld. (Hárs József:) Sopron a második világháborúban (Menekültügy és népszámlálás). Sopron, 1994. Kézirat. Szülőföldünk-pályázat.

106 (Megjegyzés - Popup)

A 6505–1396. mikrofilmtek., 0782. kocka: D. Importance ...

107 (Megjegyzés - Popup)

Uo. „E. Description. The East and West M/Y's at Sopron...”

108 (Megjegyzés - Popup)

Haracsi i. beszédéből idézek. A koncentráltabb bombázásra utal a 6505–1396. mikrofilmtek. 0869. kockáján lévő táblázat Results (tanulságok) rovatában sorban az ezredek szerinti értékelés: well covered, smoke and fire in M/Y, well hit, ..., well hit.

109 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Múzeum, Helytört. adattár 1000. sz.: „Hivatalos szolgálati napló a III. sz. Lego alkörzet és 5. sz. mentőállomás tevékenységéről 1945. március 25-től kezdve Várkerület 16. sz. pinchelyiségében. Schaffer Antal III. 1. körzet pk.” A ház mai házszáma: 15., 1939. Ferencfalvy (Weber) Ilona és testvérei tulajdonában. Ld. Thirring Gusztáv: Sopron házai és háztulajdonosai 1734-től 1939-ig. Sopron, 1941, 52. o. Nem tudok róla, hogy 1939 után tulajdonosváltás lett volna, de elvben lehetséges. – Az I. körzet székhelye a Nándor fasor 10. sz. alatt, a II. a Győri u. 2. sz. alatt volt.

110 (Megjegyzés - Popup)

Ld. előző jegyzetet.

111 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Múzeum fotótár, letét: Nagycenkről 366/BS/3278/2–1/14 Sep 45/Frames W 66–67/Can E 959 jelű és a 365 BS/2365/2–1/11 Oct 45/Frames V 147/Can E 1552 jelű légifelvétel, 26 000 láb magasságból.

112 (Megjegyzés - Popup)

Németh Alajos i. m. 122 o.-n egy, valószínűleg német, gépről ír.

113 (Megjegyzés - Popup)

Schaffer i. m. Mai házszám: 41. A helyére épült házban van ma az IBUSZ Bank. Elődjében a Soproni Idegenforgalmi Rt. irodája volt, kapualja a tűzoltólaktanya be- és kijárata.

114 (Megjegyzés - Popup)

Németh Alajos i. m. 124. o.-n azokról ír, akik inkább maguk itták meg a bort.

115 (Megjegyzés - Popup)

Németh Alajos i. m. 118. o.-n ír hasonlóról. Az idézet Haracsi 1955. márc. 15-i beszédéből való. – A márc. 29-re virradó éjszakai szovjet légitámadásról a SSz. 1980, 295. o.-n (Tudósítás a Pravdának.)

116 (Megjegyzés - Popup)

A leomló épület az iskola falszomszédja, a Templom u. 24. sz. Ma új ház áll a helyén, szoborral a kiugró részen. – A halottak Petőfi téri temetéséről, mint Lányi János és Gallusné akcióinak egyikéről (márc. 30.) ír Németh Alajos i. m. 124–125. o.

117 (Megjegyzés - Popup)

Németh Alajos a Ssz. 1979, 290–291. o.-n közli az ápr. 2–3-i éjszakai német támadás áldozatainak névsorát (7 név).

118 (Megjegyzés - Popup)

Az utolsó napok és a megszállás vagy felszabadítás első heteinek izgalmaiban, megpróbáltatásokban bővelkedő történetét még fel kell dolgozni. Az elmúlt évtizedekben megjelent visszaemlékezések érthetően hiányosak. Van feldolgozatlan levéltári anyag is.

119 (Megjegyzés - Popup)

A mozgalom történetének, törekvéseinek és eredményeinek vizsgálatával, bőséges irodalmat közölve, részletesen foglalkozunk egy másik munkánkban: KŐHEGYI Mihály–NAGY Janka Teodóra: Adalékok a jogi néphagyománykutatás történetéhez. Cumania 1995.

120 (Megjegyzés - Popup)

OL. K 579 IM 30.051/1939. I. M. I. sz. felhívás.

121 (Megjegyzés - Popup)

OL. K 579 IM 59.296/1939.

122 (Megjegyzés - Popup)

Uo.

123 (Megjegyzés - Popup)

OL. K 579 IM 33.704/1940. I. M. II. sz. felhívás.

124 (Megjegyzés - Popup)

OL. K 579 IM 71.729/1942. I. M. I. sz. felhívás. OL. K 579 IM 17.443/1943.

125 (Megjegyzés - Popup)

SZABÓ János: Kapuvár nagyközség jogi néphagyományai. EA 1106. Ezúton mondunk köszönetet Hofer Tamásnak, a Néprajzi Múzeum igazgatójának az anyag közlésének engedélyezéséért.

126 (Megjegyzés - Popup)

OL. K 579 IM 30.051/1939. I. M. I. sz. felhívás.

127 (Megjegyzés - Popup)

„A gyűjtési munkában elsősorban a bírák és fogalmazók közreműködésére számítok, de számítok a jogi képesítéssel nem bíró telekkönyvvezetők és segédhivatali személyzet tagjainak közreműködésére is, mert a tapasztalat szerint egyszerűen, jogi képesítés nélkül is lehet a gyűjtő munkában eredményt elérni.” (OL. K 579 IM. 33.704/1940. I.M. II. sz. felhívás). Vö. „Nagyon helyeslem a Néprajzi Intézetnek azt az eljárását is, hogy amikor jogi szokásokat és jogi néphagyományokat kíván gyűjteni, általam a jog hivatásos művelőit kívánja a gyűjtés munkájában való jelentkezésre felhívni. Mert amennyire nagy jelentősége van a jogi néphagyományok objektív tudományos megismerésének, épp annyira veszélyes lehet, ha ilyen hagyományok gyűjtésével és közlésével joghoz nem értő vagy korai általánosításokra hajlamos egyének foglalkoznak” (OL. K 579 IM 30.051/1939. I. M. I. sz. felhívás).

128 (Megjegyzés - Popup)

OL. K 579 IM 33.704/1940. I.M. II. sz. felhívás.

129 (Megjegyzés - Popup)

Újhartyán: dr. Garass István, Jánoshalma: dr. Csemez József, Tés: Bauer Endre (OL. K 579 IM 1697. csomó).

130 (Megjegyzés - Popup)

A Néprajzi Intézet 1. sz. kérdőíve a magyar jogi néphagyomány összegyűjtéséhez. (OL. K 579 IM: Jogi népszokások gyűjtése 1938–1948. II.) A kérdőívet néhány jelentéktelen változtatástól eltekintve Bónis

György megjelentette. Bónis György 1939.

131 (Megjegyzés - Popup)

PAPP László EA 13300.

132 (Megjegyzés - Popup)

PAPP László 1948/a.

133 (Megjegyzés - Popup)

„De nem szívesen haladtak végig az egyes fejezetek kérdőpontjain akkor sem, amikor egy vagy több fejezetkört választottak, s a kétségtelenül nehezebb, vagy számukra érdektelen kérdéseket gyakran kihagyták, számos esetben pedig az első 10–20 kérdés után hagyták abba munkájukat.” (PAPP László EA 13300 3–4.)

134 (Megjegyzés - Popup)

Uo.

135 (Megjegyzés - Popup)

PAPP László a gyűjtőknek írott levelei. (OL. K 579 Jogi népszokások gyűjtése 1938–1948. I. 76.356/1941. 49. levél.)

136 (Megjegyzés - Popup)

Uo.

137 (Megjegyzés - Popup)

PAPP László jelentése EA 13332. 29–30.

138 (Megjegyzés - Popup)

TÁRKÁNY SZŰCS Ernő 1981 333.

139 (Megjegyzés - Popup)

PAPP László jelentése EA 13332. 29–30.

140 (Megjegyzés - Popup)

Uo.

141 (Megjegyzés - Popup)

A gyűjtők között 22 bíró, 12 betétszerkesztő bíró, 5 királyi ügyész, 7 bírósági fogalmazó, 3 telekkönyvvezető, 10 betétszerkesztő telekkönyvvezető, 5 bírósági segédhivatalnok, 6 betétszerkesztő segédhivatalnok, 1 királyi közjegyző, 2 ügyvéd, 1 más tisztviselő, 4 joghallgató, 1 lelkész és 1 községi

jegyző volt, (PAPP László jelentése EA 13300. 2.)

142 (Megjegyzés - Popup)

„Kapunváron három hétig tartott az új anya élelemmel való ellátása; »fölstököm« volt a neve, és a komakosárban vitték.” (TÁRKÁNY SZÜCS 1981. 135) – „Kapunváron (Sopron m.) a besenyőivadékok között ugyancsak tiltották az idegen faluból való párválasztást. Az idegenből hozott asszonyt még a templomban is megkülönböztették, nem állhatott a községbeli asszonyok közé. A közösségből nagy ritkán engedtek ki lányt más községbe, és ekkor is csak váltságdíj ellenében, amit az idegen legény volt köteles fizetni azon utca legényeinek, amelyből a lány kikérték.” (TÁRKÁNY SZÜCS 293–294.). – „A jegyesség, a mátkaságnak a szokásjog által meghatározott magatartást megkövetelő állapota. ... Kapunváron (Sopron m.) egy ideig a vőlegény jele az asztrogán sapka volt, melyet szalagokkal, gyöngyökkel díszítettek ki.” (TÁRKÁNY SZÜCS Ernő 1981. 340.). – „Kapunváron (Sopron m.) is a szülővel együtt gazdálkodó egy vagy több fiú vette át az ingatlanokat mérsékelt becsár alapján, amely előnyhöz a gazdaságban teljesített munka és fáradtság alapján jutottak.” (TÁRKÁNY SZÜCS 1981. 437.). – „Hogy néhány példát említsünk, kiragadjuk Kapunvárt, ahol az ingatlanokat a fiúk osztották meg maguk között, és a leányokat a forgalmi értéknél alacsonyabban, ún. testvérek közti arányban elégtették ki. Negyven év múlva változott a helyzet, ahogy az IM-gyűjtés mutatja 1941-ből. Ekkor a szülők életükben megosztották a vagyonukat egyenlő arányban a fiúk és a leányok között, de holtig tartó haszonélvezeti jogot kötöttek ki maguknak, tehát a megélhetésükre meghatározott mennyiségű gabonát kellett a gyerekeknek összeadniuk.” (TÁRKÁNY SZÜCS 1981. 763.).

143 (Megjegyzés - Popup)

Eredetije, illetve a felterjesztett jelentés egyik példánya sem szerepel az OL-ben található anyagban.

144 (Megjegyzés - Popup)

Értsd: „Modernizálhatnánk már magunkat.”

145 (Megjegyzés - Popup)

Helyesen: A szülők befolyásolják gyermekeik párválasztását.

146 (Megjegyzés - Popup)

Értsd: Nem akar férjhez menni.

147 (Megjegyzés - Popup)

Első legények: az egykori virágzó falusi legényszervezetek (legénycéhek, legénybíró) vezetője volt. 2 vagy 4 ügyes, rátermett, erélyes, fegyelmet tartani tudó legény töltötte be ezt a tisztséget. Legfontosabb feladatuk volt a táncrendezés. Rendszerint 3 évre választották őket farsang idején. Magyar Néprajzi Lexikon I. 676–677. Bp. 1977.

148 (Megjegyzés - Popup)

Értsd: női családtagok.

149 (Megjegyzés - Popup)

„Retye-rutyálás”: pletykálás.

150 (Megjegyzés - Popup)

Helyesen: a szülés.

151 (Megjegyzés - Popup)

Helyesen: bekeresztelkedett legény. *Legényavatás*: Magyar Néprajzi Lexikon 3. 426–428. Bp. 1980.

152 (Megjegyzés - Popup)

Feltehetően díszesebb papi öltözetben végzett temetést jelent.

153 (Megjegyzés - Popup)

Helyesebben: A család tagjai főleg az egyenrangúakkal tartják a kapcsolatot.

154 (Megjegyzés - Popup)

Bőséges irodalmat közölve a kérdéssel néprajzi oldalról részletesen foglalkozik HORVÁTH Terézia 1967., 1972., továbbá PODMANICZKY Zsuzsanna 1943., TAKÁCS Lajos 1960., S. LACZKOVITS Emőke 1973., a történeti vonatkozásokkal többek között VÖRÖS Károly 1955., FARAGÓ Sándor 1962.

155 (Megjegyzés - Popup)

Firbás Oszkár: A Sopron megyei erdők helyzete II. József korában. SSz. 1963, 236–241.

156 (Megjegyzés - Popup)

A szálas erdőség kifejezést a mai szóhasználatban szálerdőként értelmezhetjük. A bejegyzésből nem tudjuk megállapítani, hogy ez a szálerdő milyen eredetű volt (magból kelt, vagy sarjból nevelődött). Úgy vélem a fogalom magas növésű, magas törzsű fák összességét jelenti.

157 (Megjegyzés - Popup)

Zügn Nándor: Soproni erdészeti régiségek SSz. 1938, 33.

158 (Megjegyzés - Popup)

A véderdő és a tilalmas erdő fogalmai meghatározása Zügn Nándor tanulmányában szerepel. Zügn i. m. 33. A korban használatos volt a szabad erdő kifejezés is, melyben minden polgár tetszés szerint vághatott fát. – Dr. Fibrás Oszkár szíves megjegyzése alapján, melyet ezúton is köszönök.

159 (Megjegyzés - Popup)

A tanulmányokat munkánkban felhasználtuk, lásd őket alább a jegyzetekben. Ezeken kívül a témára vonatkozóan lásd Csapody István vonatkozó munkáit, többek között: Csapody István: A Sopron megyei „Nagyerdő” története. SSz. 1963, 217–226. Csapody István: A Sopron megyei „cseriföldek” erdeinek

története. Erdő. 1964, 224–230. Csapody István: Sopron város erdeinek története Oderszky János jelentésétől (1837) Muck András működésének megkezdéséig (1872). SSz. 1966, 320–330. és Csapody István: Sopron város erdőbirtokának kialakulása és a középkori erdőgazdálkodás nyomai. Vö. Kolossváry Szabolcsiné (szerk.): Az erdőgazdálkodás története Magyarországon. Bp., 1975, 107–123.

160 (Megjegyzés - Popup)

Tagányi Károly (szerk.): Magyar erdészeti oklevéltár 1. kötet, 1051–1742. Sopronra vonatkozólag Zügn Nándor idézett cikkén kívül lásd még: Csapody István: A soproni természetvédelem múltja, jelene és feladatai. SSz. 1956, 230–255.

161 (Megjegyzés - Popup)

Csapody i. m. 230.; Zügn i. m. 39.

162 (Megjegyzés - Popup)

Zügn i. m. 36.

163 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 36–37.

164 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 43.

165 (Megjegyzés - Popup)

Uo. 38.

166 (Megjegyzés - Popup)

Házi Jenő: XVI. századi magyar levelek Sopron szabad királyi város levéltárából. Sopron, 1928.

167 (Megjegyzés - Popup)

Zügn i. m. 41.

168 (Megjegyzés - Popup)

Csapody i. m. 230.

169 (Megjegyzés - Popup)

Firbás Oszkár: Adalékok a soproni városi erdők XVIII. század eleji állapotához. SSz. 1957, 276–281.

170 (Megjegyzés - Popup)

Például Löw András orvosdoktor 1693-ban: Instructio D[omi]ni Andreae Löwens[is] Philos[ophiae] et Medicinae Doct[or]is. SVL: Lad. XX. et U. fasc. 1. nr. 10/1. fol. 4. Egy másik példa: Andreas Derscham orvosdoktor 1727-ben szintén 20 öl fát kapott a városi erdőből: Instruction. 1727. február 21. SVL: Lad.

XX. et U. fasc. 1. nr. 10/12. fol. 4.

171 (Megjegyzés - Popup)

R. Várkonyi Ágnes: A történeti ökológia és a művelődés históriája. Magyar tudomány, 1992, 1301. A szerző éppen az említett kihívásokra adott válaszokról szólva emeli ki a falvak, városok, kisebb közösségek racionális válaszait.

172 (Megjegyzés - Popup)

Csapody i. m. 230.

173 (Megjegyzés - Popup)

Csapody i. m. 231.

174 (Megjegyzés - Popup)

Uo.

175 (Megjegyzés - Popup)

SVL: Lad. XXX. et E. E. fasc. 2. nr. 8. Extraordinaria Puncta Reflexiorum Communitatis. 1691. április 26. 10. pont, fol. 6–7.

176 (Megjegyzés - Popup)

SVL: Lad. XXX. et E. E. fasc. 2. nr. 9. 1692. április 25. Extraordinaria Puncta Reflexiorum Communitatis. 6. pont, fol. 3–4.

177 (Megjegyzés - Popup)

Dányi Dezső–Zimányi Vera: Soproni árak és bérek a középkortól 1750-ig. Bp., 1989, 16.

178 (Megjegyzés - Popup)

Tagányi i. m. 633–635.

179 (Megjegyzés - Popup)

Csapody István: A sopron megyei „Nagyerdő” története. SSz. 1963, 217–226. A szerző részletesen szól a Sopron környéki nagybirtokosok XVII–XVIII. századi, erdőt pusztító gazdasági tevékenységeiről (pl. az irtásföldek megnöveléséről az erdők rovására), a rájuk vonatkozó szabályozásokról, de arról is, hogy mindennek következtében felismerik, hogy nagy mennyiségű telepítésre is szükség van.

180 (Megjegyzés - Popup)

Lásd Fírbás Oszkár idézett művét.

181 (Megjegyzés - Popup)

Lásd az 1. sz. jegyzetet.

182 (Megjegyzés - Popup)

Csapody István: Adatok a Sopron megyei erdők 18–19. századbeli állapotához. SSz. 1964, 163–165.